Sjón

Iš didžuvės nasrų

APOSTROFA

Iš *Jonos knygos* (*Jon 2*):

Bet Viešpats parūpino didžuvę, kad ji prarytų Joną. Ir žuvies pilve Jona išbuvo tris dienas ir tris naktis. Būdamas žuvies pilve, Jona meldėsi Viešpačiui, savo Dievui. Jis sakė:

„Savo nelaimėje šaukiausi Viešpaties,
ir jis man atsiliepė.
<...>
Mano gyvasčiai vis labiau gęstant,
atminiau Viešpatį, ir
mano malda pasiekė tave
tavo šventojoje buveinėje.
<...>“

Tuomet Viešpats paliepė žuviai išspjauti Joną į sausumą.

Sjón

vertė Rasa Baranauskienė

Vilnius, 2017

Iš didžuvės nasrų

ROMANAS

APOSTROFA

UDK 839.59-3
Sj-166

Versta iš: Sjón. *Rökkurbýsnir.* –
Reykjavík: Bjartur, 2008.

Knygos leidimą iš dalies finansavo

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Vertimą iš dalies finansavo

MIÐSTÖÐ ÍSLENSKRA BÓKMENNTA
ICELANDIC LITERATURE CENTER

Viršelio dailininkas Rokas Gelažius

Published by agreement with Licht & Burr Literary Agency, Denmark
© SJÓN, 2008
© Vertimas į lietuvių kalbą ir pabaigos žodis, Rasa Baranauskienė, 2017
© Apostrofa, 2017

ISBN 978-609-8205-00-8
Published in Lithuania

Tai jam žvaigždės virto žmonėmis, tai žmonės – žvaigždėmis,
tai akmenys – žvėrimis, o debesys – augalais...

NOVALIS, iš *Die Lehrlinge zu Sais* (*Mokiniai Saise*)

PRATARMĖ

TRAUKIAU IŠ MEDŽIOKLĖS NAMO, dešinėje rankoje nešinas narplėmis, o kairėje – žibiniu. Maiše ant nugaros gulėjo laimikis, šernas plieno iltimis, siaubingas padaras, šėliojęs šiaurės kraštuos ir krėtęs nesuskaičiuojamas eibes tol, kol šitai iškilo aikštėn ir aš buvau pasiųstas medžioklėn. Jis buvo ne pirmas mano nugalabytas šiaurės vėjo pramanas. Vilkui, liejančiam pieno ašaras, vienakojui jūrų zuikiui, briedžiui auksine varpa ir gauruotųjų upėtakių karalienei – visiems jiems teko pažinti mano kilpinį, tačiau šis didžiailtis paršas buvo įdėm nuožmiausia būtybė, kurią Šiaurė iššnypštė iš ledinės savo šnervės.*

Taigi užuot palikęs maitą žūties vietoje, kaip reikalavo papročiai, pasiėmiau ją ketindamas sviesti broliams po kojų, kad Tėvas permanytų, kuris jo sūnų labiausiai neriasi iš kailio dėl pasaulio tvermės: ar tie, kurie niekados nebuvo apleidę nieko nestokojančios tėvonijos, užsiėmę jos valdysena (tai tik eufemizmas dvariškio gyvensenai nusakyti), ar aš, apskriejęs visas pasaulio kertes žudydamas pabaisas.

Žirgliojant namopi erdvė gurgždėjo man po kojomis. Manęs laukė vakarienė apšviestoje prašmatnioje pilyje su visais į bekraštybę besistiepiančiais, ką tik užgimusios saulės srūvai prilygstančiais

* Gauruotieji upėtakiai – mitinės būtybės, nuodingos žuvys, galinčios pakenkti žmogui (čia ir toliau – vert. past.).

kuorais ir smailėmis. Tarp pagrindinio patiekalo ir saldėsių baudžiausi pakilti nuo suolo, prisiartinti prie brolių ir ištraukti plienailtį paršą iš maišo. Tačiau vos spėjęs koją pakelti, pajutau, kad Dangaus karalystėje menki pyragai. Vartai buvo nesaugomi, nuo tvirtovės kuorų nepasigirdo: „Ei, kas eina?!", iš pokylių menės nevilnijo šurmulys, o tarpuvartėje nesimatė slapčia susiėjusių įsimylėjėlių. Įgudusias medžioklio ausis pasiekė tik netvirtų sparnų ūžmas ir prislopintos gailios dejonės.

Nusviedžiau šalin žibinį, narples ir maišą. Po akimirkos atsidūriau vidiniame kieme, o po kitos, užlėkęs laiptais į sosto menę, atlapojau duris.

Padėties menėje būta ligūstos, dauguma angelų kvatojo iš siaubo, kiti raudojo tuščiaviduriu juoku, o dar kiti prunkštė provirkomis. Tunikas nusimetę ofanimai klūpojo įrėmę kaktas į šaltus pasostės laiptus, mazguotais botagais čaižydamiesi degančius pečius. Jaunėliai broliai pakrikai it kūdikiai blaškėsi po salę nepaliaujamai šaukdami Tėvo vardą. Jautriausiuosius, ramstančius kolonas ir suolus, tąsė vemti, iš jų veržėsi ektoplazma ir laisvai liejosi ant Dangaus grindų žydrynės. Šį siaubingą spektaklį lydėjo kuždesys, atsirandantis neatmieštai nevilčiai įsiskverbus į sparnų plunksnas, jų vėtyklėms virpant ir orui šaižiai jas virkdant, tarsi vaikas griežtų žolynu. Pakeliui namo, šiapus pilį supančių mūrų, mane pasiekė garsas – tikrų tikriausias angelų pagalbos šauksmas:

– Jis negyvas!

Mintis perskrodė protą ir akimirkai paralyžiavo kūną – nutiko neįsivaizduojamas dalykas! Jau buvau beprarandąs savitvardą,

bet užuodžiau smarvę. Šnerves kutenęs dvokas niekados netvyrojo Tėvo aplinkoje ir ligi šiol buvo ištremtas iš Dangaus karalystės, nes Tėvo sukurtų pasaulių su visais gyviais ir augmenija bei Jo paties pasaulio sąlytis buvo užgintas, – Jo paties žodžiais, kaip kad šviesos ir tamsos. Tačiau dabar Jo pilies orą prisodrino kraujo ir šlapimo, prakaito ir spermos, snarglių ir riebalų kvapas.

Pažvelgiau į romiai savo soste sėdintį Tėvą. Sprendžiant iš Jo povyzos, Dangaus turėjo netemdyti nė mažiausias debesėlis. Šiek tiek palenkęs ledo skaisčio galvą, Jis apžiūrinėjo delne kažką menką. Jam iš kairės stovėjęs Mykolas, regis, buvo vienintelis, tramdęs savo jausmus. Tačiau aš, pažinodamas Mykolą geriau nei kuris kitas, mačiau, kad šypsena jo veide tebuvo sena gera grimasa, kurią jis užsitraukdavo prisipažindamas nugalėtu mudviejų žaidimuose. Jis lėtai linktelėjo man galva, nenuleisdamas akių nuo to, ką laikė Tėvas.

Taip, tu gulėjai ten, Jo rankoje, pritraukęs kelius prie smakro, alsuodamas tankiai ir silpnai, virpėdamas it krūtininis trispyglės dyglės pelekas. Tėvas, piršto galu prilaikydamas tavo stuburą, atsargiai atlenkė delną taip, kad tu išsitiesei, apsivertei ir likai gulėti ant nugaros. Žengiau į priekį norėdamas geriau į tave įsižiūrėti. Sugniaužtu kumščiu tu pasikasei nosį, baisiai žaviai nusičiaudėjai ir pražiota burna pažvelgei į mane savimylos akimis. Ir aš išvydau, kad ši burna niekada nebus pasotinta, kad krūminiai niekados nenustos malę, o liežuvis niekados nepavargs būti vilgomas kitų gyvų būtybių kraujyje. Tuomet tavo lūpos sujudėjo. Mėginai ištarti savo pirmąjį žodį. Ir tas žodis buvo AŠ. *Tačiau Tėvas tave pertraukė ir kreipėsi į mane draugišku, bet įsakmiu balsu:*

– Liuciferi, pažvelk į žmogų. O dabar nusilenk jam, kaip nusilenkei kitiems...

Aš pažvelgiau į tave antrąsyk ir tą akimirką tu paleidai juodų gleivėtų išmatų striūklę. Tada žaibiškai pakišai ranką po sėdmenimis, sugriebei saują to, ką ten radęs, ir prispaudei prie burnos.

Kaip žinia, aš nepriklaupiau prie šio naujo Tėvo žaisliuko ir už tai nupuoliau iš Dangaus kartu su panorusiais sekti paskui mane. O atsisveikindamas tau, žmogau, pateikiu manąjį tavęs vaizdinį.

I

(RUDENS LYGIADIENIS, 1635)

JIS VIDUTINIO ŪGIO ... Tarpuakis siauras, apie žvilgias rudas akis balsvi ratilai ... Nosis gerokai ištįsusi, stambi ir galinga, jos galiukas šiek tiek nulinkęs, pati tamsi, bet jos pamatas blyškesnis ... Jis trumpakaklis, stamantrus, stambus, trumpomis laibomis kojomis, atsikišusia krūtine ir pūpsančiu pilvu ... Galva rusvai tamspilkė, garbiniai nuo pakaušio iki sprando gula ant apykaklės ... Jis vilki akmens rudumo siauro kirpimo apsiaustu, kuris keičiantis šviesai įgauna violetinį atspalvį, jo kojinės šviesios, o marškiniai taškuoti ... Įkyrus saviškiams ir plepus su kitais ... Taip apibūdinamas jūrinis bėgikas ir taip žmonės apibūdina mane ... Manau, esti daug blogesnių dalykų, nei būti palygintam su tavimi, mažasis keliauninke, nes mudu abu esame išsliuogę iš to paties dailidės delnų, išdrožti tuo pačiu peiliu – tik tu užgimei ketvirtą dieną, o aš – šeštąją ... O ką, jeigu tai būtų įvykę atvirkštine tvarka? Jeigu aš būčiau atvesdintas į sceną su dangaus skliauto skrajūnais, o tu paskirtas žemės valdovu? Ar tada paukštis tupėtų ant akmens mąsliai stebėdamas palei vandenį lekiantį nenuovoką žmogų, inkščiantį iš baimės, kad nuslūgusi jūra taip ir nebegrįš?.. Žmogus ir paukštis, žmogus paukščio širdimi, paukštis žmogaus protu, paukštis žmogaus širdimi ir žmogus paukščio protu ... Didžiuma dalykų mes panašūs ... Ir kodėl turėtų būti kitaip? Anądien delne laikiau

smailiauodegių plėšikų užkapotą tavo brolį ir braukiau pirštais dvėseną ... Po krūtinės plunksnomis pirmiausia užčiuopiau krūtinkaulį, šonkaulius, o paskui tą minkštumą, kur slepiasi inkstai ir žarnos ... Apžiūrinėdamas paukštį, kita ranka perbraukiau per savo gyvybingą kūną ... Tai nutiko Šunų dienomis*, kai šiluma aplankė Lokio salą** ir man buvo lengva save apčiupinėti, nes vilkėjau vien Adomo marškiniais ... Galėjau sau tai leisti, nes buvau vienutėlis, ir niekas, išskyrus Vyriausiąjį Dailidę, manęs nematė, o jis gi pažįsta savo kūrinį geriau, nei kūrinys pažįsta save ... Kūrėjo autorystė buvo akivaizdi, mano kūno pavidalas nesiskyrė nuo plunksnuočių ... Nors mūsų žemiškasis kiautas kaip iš akies luptas, tačiau gyvenimo tėkmės prilygsta rankraščiams dviejų raštininkų, kurie mokėsi iš vieno šaltinio ir dabar perrašydami tą pačią istoriją stengiasi teisingai perskaityti pergamentą, tik vienas tai daro Skardžių įlankoje, o kitas Hoularo skriptoriume*** ... Bet pro patyrusio skaitytojo akis nepraslysta skriaudikams tarnaujančio Skardžių įlankos raštininko nukąstas „d“ viršraidis ir priekin palinkęs dailiai išriestas to kito, pabėgusio nuo tų pačių smurtininkų ir viešinčio Houlare pas Dievo tarną ... Tu, paukšti, esi toji raidė, puošniai suraityta ramybės valandą Viešpaties namuose, o man teks susitaikyti su tuo, kad mano pavidalas subraukytas ir nugremžtas

* Šunų dienomis islandai vadina šilčiausią vasaros laiką nuo liepos 13-osios iki rugpjūčio 23-iosios; romėnai taip pat vartojo šią sąvoką – *dies caniculares*.

** Isl. *Bjarnaey* – nedidukė sala prie pietinio Islandijos kranto.

*** Hoularo vienuolynas (įsteigtas 1106) buvo vienas svarbiausių Islandijos mokslo ir raštijos centrų.

nuo pergamento nedraugų ir pavyduolių: „Jounas karštagalvis, Jounas slidus ir nevisprotis, Jounas pasipūtėlis, Jounas melagis, Jounas paikas svajotojas...“ Taip, šitaip aš piešiamas šmeižiančiuose laiškuose ir žodiniuose pranešimuose, skriejančiuose pirma manęs, kad ir kur eičiau ... Sakau taip todėl, kad, anot senųjų jeruzaliečių, būties ir mūsų, jos gyventojų, statybinė medžiaga buvo raidynas ant Visagalio liežuvio, kai jis ištarė pasaulį; tarytum ta istorija būtų tokia ilga, jog, be Jo paties, niekas negyveno taip ilgai, kad būtų išklausęs ją visą; varganas žmogelis dėkingas už kiekvieną malonės akimirką klausytis tos istorijos apie save nuotrupų ... O tokios menkos būtybės kaip mudu, Jounas ir jūrinis bėgikas, veikiau esame iš mažiausių žodžių porūšio, tokių, kurie sudaryti iš vienutėlaitės raidės „o“, „a“, „i“, „u“ ... Šie žodžiai suprantami visiems, nes taip savo vardą išrėkia Adomo gentės, „kenčiančios būtybės“, kai jas aplanko sielvartas arba kai viena jų nusilaužia kojos pirštą ... Tačiau kodėl pagalvojau apie raidę „d“, o ne kurią kitą? Ką ženklina raidė „d“ Abraomo, Saliamono sūnaus, raidyno medyje? Ant kurios šakos ši raidė sužydo? Ar tai „dalet“? Ar ant jos tupėjo saulei giedantis paukštis? O gal ant virvės, permestos per tą šaką, žemyn galva karojo žmogus? Šičia aš neturiu knygų ir esu aklas ... Prie artimiausių ledynų, atokiausiuose paplūdimiuose tu, jūrini bėgike, stypini baksnodamas pilką smėlį dumblių raudonio snapu, dėkingas už žemės lopinėlį, kurį tau skyrė Visagalis ... Išskyrus Dangaus karalystę, nieko labiau ir netrokštama, nes didžiuma islandų karščiausiai meldžia, kad būtent taip galėtų nugyventi savo dienas – čia gimti, čia pramisti ir čia mirti ... Džiaugsmas akims

esi tu, kol gyvas, jūrini bėgike, ir, kad ir kur būtum pašauktas po mirties, net miręs dažnai esi džiaugsmo šaltinis ... Mūsų pažintis prasidėjo prieš penkerius metus ir pusę amžiaus, kai plunksna, ištrūkusi iš erdėjančio tavo apdaro, perskriejo paplūdimio keterą, raistus, sodžių, užlėkė aukštyn į kalno atšlaitę ir nusileido prie mano senelio, Haukono Tormoudo sūnaus, Saliamono laivadirbio sūnaus, kojų ... Žengdamas per uogyną su mažyliu Jounu ir netekęs vilties, kad berniūkštis liausis grūdęs uogas į burną, jis ėmė giedoti prusinančias eiles, ką mudviem likus vieniems noriai darydavo ... Tądien tai buvo palaimintoji Eysteinno „Lelija"* ir jis kaip tik buvo prigiedojęs tą vietą, kurioje mane ištikdavo juoko priepuolis, – ten pasakojama, kaip Liuciferis aplanko kankinį karalių, kabantį ant šventojo medžio ... Man buvo šešeri ir aš puikiai suvokiau, kad mano juokas paikas ir nuodėmingas ... Tačiau vos jam užtraukus pirmuosius šlovinančios giesmės žodžius, ėmiau nerimastingai laukti, kada jis išgiedos „ir dirstelėjo į kryžių, šėtonas buvo jis", ir baimė, kad nepajėgsiu susitvardyti, dar labiau išaugo kvailybės apimtoje mano sąmonėje ... Aišku, nei įstabi žmonijos atpirkimo istorija, nei įmantrios skaldo eilės čia niekuo dėtos, o tik senelio veido išraiška jam progiesmiu traukiant žodį „dirstelėjo" ... Senelis atsilošdavo remdamasis kaire koja ir kilstelėdamas dešinįjį petį taip, kad kairysis nusileisdavo, šokdindavo antakius, tuo pat metu išvieptomis lūpomis tardamas žodį „kryžius"; darydavo tai

* „Lelija" – garsi vienuolio Eysteinno Ásgrímssono (apie 1310–1360) giesmė Švenčiausiajai Mergelei Marijai, sukurta drapos metru kaip ir skaldų poezija.

nevalingai, pats nesuvokdamas ... Ir aš pratrūkdavau kvatoti ... Niekas nebuvo man taip absurdiška kaip mintis, kad senosios gyvatės Šėtono veidas Žmogaus sūnui pasirodė besąs toks komiškas ir romus kaip tą akimirką mano senelio Haukono ... Aš nuleidau galvą ir abiem rankomis užsiėmiau burną, tačiau juoko purslai smelkėsi pro pirštus it gaujos gargaliuojančių iš maišo paleistų velnių ... Senelis sustojo kaip įbestas ir tiriamai nužvelgė berniūkštį ... Prie jo bato nusileido jūrinio bėgiko plunksna ... Senelis tarė:

– Man regis, Jounai, turėsi gerą atmintį ...

Senelis pritūpė, kad galėtų pažvelgti man tiesiai į akis, ištieęs ranką pakėlė plunksną, akimirką palaikė suėmęs pirštais ir įsmeigė man į plaukus už dešiniosios ausies:

– O dabar išmokysim tave skaityti ...

Šia pilkai violetine tavo sparno plunksna vedžiojau eilutes visą tą laiką, kurio jam prireikė išmokyti mane skaityti iš pergamento ... Tačiau palaimingas vaikiškos rankos ir plunksnos susidūrimas taip pat nubrėžė skirtumą tarp berniuko ir paukščio ... Ir nors man slebizuojant žodį po žodžio plunksnos galiukas lietė pergamentą, nė vienas tos išminties krislas nerado kelio pas tave, jūrini bėgike, o įsirėžė į mano, tada dar vaiko, atmintį ... Taip, iki tos akimirkos, kai palinkau prie mokslų, mūsų suvokimo pradžia ir pabaiga slypėjo kūniškoje būtyje, tame, kaip mūsų abiejų protai suvokė vėją ir vandenį ... Ak, kad aš niekada nebūčiau išmokęs skaityti! Čia ir prasidėjo vaikio Jouno kančių kelias per Laisvamanystės žemę, kurią Reformacijos sutemų šaukliai išniekino kryžių ir senų pergamentų deginimu, o jūrinė kregždutė vis dar gyva nekaltybe ir mažažinystės palaima ... Esu tikras, margaplunksne žemės ropute,

kad Dievo Motina žvelgia į tave su meile, kai per Velykas elfų rutulys* pražysta tūkstančiu saulių ant rasotų tavo sparnų, slepiančių paprastutę galvelę, ar kai bemiegę Kalėdų naktį mėnuo nubaltina tavo snieguotą krūtinę ... Prisimink tai potvynio džiaugsme ir pavasarinio atoslūgio nevilty ...

– Tyvit, tyvit ... – man atsako nuo paplūdimio jūrinis bėgikas ir pakyla nuo akmens ... Jis lekia skubriais trumpų sparnų mostais jūros link, bet staiga apsisuka ir skrieja atgalios į krantą, ir tą akimirką, kai mano akis seka jo skrydį, aš išvystu mėlyną Islandijos kraštą ... Šiaip jau iš mano būsto Aukso Tvirtovės viršūnėje jo nesimato ... Ne, ta kryptimi mano šalta nosis nežiūri ...

Kaip tas vaizdas sukrečia mano sielą! Koks širdies skausmas jausti iš ten sklindantį saldų kvapsnį, sumišusį su puvėsio tvaiku ... Buvau priverstas atsidanginti ant šito šchero ir iš čia nėra kelio atgalios ... Dabar čia mano namai ... Mėlynajame krante manęs laukia tik kančia ir varžtai, kuokos ir paskalos, nuodingi milteliai ir iki kirkšnių skeltos gyvatės, regis, vaikščiojančios dviem kojomis ...

BALTOJI KIELĖ. *Tai mažiausias paukštis; žmonės baltąją kielę dar vadina jūros trupiniu, ji triskart mažesnė už jūrinį bėgiką. Balta su juodomis dėmėmis, dėl to žemė, kai šen bei ten nutirpsta sniegas, vadinama dėmėta. Žmonėms pasitaikydavo ištraukti vienos rūšies dumblį, bešaknį, keturių ar penkių sieksnių ilgio, iš kurio ir prasikalė mažieji paukščiai, tačiau ar tai baltoji kielė, ar koks kitas paukštelis, mums nežinoma.*

* Elfų rutulys – saulės keningas.

Prieš keturias vasaras nelabojo broliai paskelbė mane esant už įstatymo ribų, pasmerkdami tremčiai, ir išleido įsaką, kad kiekvieno, darysiančio man gera, laukia ta pati bausmė ... Tą karybės dieną tingas* gaubė laisvamanybės sutemų skraistė ... Tik vieną žmogų mačiau nugręžiant akis, kai buvo skaitomas teismo nuosprendis, – palaimintąjį vicerektorių Brynjólfurą Sveinssoną, išvaizdų, talentais apdovanotą vyrą, esantį ten vien svečio teisėmis, tačiau kuo nuolankiausiai pasisiūliusį užimti velionio astronomo ir garbaus vyskupo Odduro Einarssono, Tycho Brahės mokinio, studijavusio jo observatorijoje Hveno saloje, postą ... Tačiau žmonės nepanoro priimti mokytojo Sveinssono pasiūlymo arti Dievo dirvonų Islandijos pietuose, kaip ir leisti vargšeliui Jounui dėti dvasinę tvarsliavą ant žemiškų savo artimųjų skaudulių ... Vis dėlto akimirką saulė išsklaidė šį vilkų susiėjimą gožiančią tamsą. Tai nutiko, kai samdyti Vilktakio Petursono parankiniai varė mane iš teismo, lydėdami smūgiais ir beždžioniškais riksmais, o jaunėlis mano seno priešo brolis Aris Magnússonas nuo Skardžių įlankos, didžiam hienų džiaugsmui, pasinaudojo proga pasismaginti pakišdamas man tarpuvartėje koją ... Krytis buvo neišvengiamas, tačiau prieš puldamas purvuosna pajutau švelnią ranką, droviai braukiančią per grandines ten, kur retežiai buvo įsirėžę giliausiai, tad iš teismo išėjau aukštai pakelta galva ... Dirstelėjęs per petį pamačiau dešinę Brynjólfuro ranką, pranykstančią apsiausto rankovėje, nes tai jis stovėjo tarpuvartėje; tačiau man nepraslydo pro akis, kad jo riešą vedė kita pieno baltumo motiniškai tobula

* Tingas (vėliau Altingas) – Islandijos parlamentas, jame vyko ir teismai.

ranka ... Mergelė Marija pastūmėjo jį atlikti šį gailestingą darbą apgailėtinam vargšui, kuriam bet koks dalios palengvinimas buvo uždraustas šalies įstatymo ... Palaimintas tasai, kurs pasirinktas jos įrankiu ... Tąnakt visos mano žaizdos užsitraukė, o belangė nuo jų persismelkė saldžiu lelijų kvapu ... Jounas – tremtinys, negalįs ištrūkti ... Tyvit ... Vis dėlto jūrinis bėgikas išgąsdintas gali pakilti ir nuskristi ... Bet ką galėtų reikšti tas jo čirpiniavimas? Laimei, nieko; jis tik labinasi ... Paukštis, kurio naujienos tokios paprastutės, neturi savo galvelėje bezoaro akmens ... Tyvit ... Jo žema kaukolė nėra mokslininko trokštamas objektas ... Niekam nekiltų mintis jį sugauti ir sudeginti, nes jo kaukolėje nerastume nei gydomojo akmens, nei filosofijos akmens, anei jokio kito nuo kraujo ir proto negalių saugančio akmens ... Ne, bezoaro ten nėra. Bezoaras! Šiandien apie bezoarą galvoti neketinau ... Bezoaras! Bezoaras! Bezoaras! Ištraukų kratinys iš magistro Bombasto Paracelso veikalų, išverstų iš vokiečių kalbos į islandų, paženklintas senojo Skaulholto mokyklos mokytojo vardu, neaiškiais keliais pasiekė Steingrimo fjordą ir, į namus užklydus prašaliečiams, buvo slepiamas po senelio lova; būtent iš šios knygos išmokau skaityti ir ji buvo pirmoji, mano išmokta atmintinai ... Po jos sekė vyskupo Guðmunduro Arasono saga ... Būtent tokia tvarka ... Ir įvykiai pasisuko štai tokia linkme ... Nes kaip tik taip prasidėjo mano ašaringoji kelionė ... Ir kas galėjo pamanyti, kad savo dienas baigsiu ant šios paukščių nutupėtos uolos, šios ruonių pakylos?..

Bet ak, koks džiaugsmas buvo skaityti! Kai raidės įgavo tinkamus garsus ir susidėliojo į žodžius, kuriuos žinojau iš savo paties

ir kitų kalbos, kai žodžių dermė pagimdė viso pasaulio prasmę ir istorijas, o jos išklojo man galvą iš vidaus, tarsi mano kaukolės skliautas būtų Kopenhagos universiteto galerijos ir bibliotekos ... Tačiau šių vietų aš niekada nepamatysiu ... Esu pasmerktas sėdėti čia vienas ir čiauškėti su šituo kvailu paukščiu, labiausiai primenančiu mane patį ... Taip, jūrini bėgike, nepuoselėkime jokių iliuzijų dėl to, kokią vietą mes užimame žmonių visuomenėje ... Nors tu ištiesęs drėgnus sparnus gali jais pagauti iš toli atklydusį saulės spindulį, o aš – laikyti iškėlęs savo nykštį ir smilių tol, kol mėnulis it perlas įstrigs tarp pirštų pagalvėlių, nė vienas iš mūsų nepajėgus išsaugoti savo laimikio ... Užteks apie tai, užteks apie tave ir apie mane; esama kito, kurio, jie norėtų, kad šaukčiausi, o jis tiek šiurkštus, kiek tu švelnus ... Tačiau aš to nedarysiu ... Niekas negali tikėtis išlikti gyvas imdamasis su senovinėmis šmėklomis ... Aš ištrūkau iš tokio susirėmimo kartą ir abejoju, ar gebėčiau vėl tai padaryti ... Verčiau jau būčiau patylėjęs, laikęs savo prakeiktus žabtus užčiauptus, užuot vaikščiojęs ir spjaudęs viską, kas iškildavo viršun iš neišsenkamo išminties šaltinio, – bevertės idėjos, kurias knygų skaitymas įrėžė mano smegenų pilkžemyje ir kurios ten kunkuliavo ir lipo per kraštus it košė iš stebuklingo katilo ... Bet ne, aš, žinoma, negalėjau patylėti ... Aš be perstojo plepėjau apie tą bezoaro akmenį ... Vien jo pavadinimas yra toks pat svaigus kaip uždraustų Pažinimo medžio žiedų kvapsnis ... Mane buvo visiškai užvaldžiusi tokio akmens idėja, akmens, kuris ne tik galėjo išgydyti visus žmonių negalavimus, bet ir pasitarnauti alchemikams, žinantiems, kaip paprastą šviną paversti tauriuoju

auksu ... Kad ir kur eičiau, kad ir kur nueičiau, klausinėdavau apie varno dvėseną ... Gal kas pastarosiomis dienomis ar savaitėmis bus matęs negyvą varną? Taip, būtent šitaip viskas ir prasidėjo ... Ir jeigu kas nors prisimindavo tokį matęs, aš iškart lėkdavau to paukščio apžiūrėti ... Tuomet buvo galima matyti vaikį Jouną, landžiojantį po raguvas ir besikarstantį skardžiais paimti pūvančio *Corvus islandicus* apdaro, nes tikėjau ir ligi šiol tikiu, kad Islandijos varno kaukolėje rastas bezoaro akmuo yra daug galingesnis nei aptiktas jo svetimšalių bendravardžių kaukolėse ... Taip yra dėl varno sąsajos su Odinu, pamišėlių karaliumi, ir jo pagoniška paderme čia, Žemės rutulio šiaurėje ... Kad ir kaip ten būtų, varno kaukolėje slypinčio akmens pradėjau ieškoti devynerių metų ir ši paieška tęsiasi jau penkiasdešimt ir tris žiemas be menkiausio sėkmės ženklo ...

„Pažiūrėkit, štai ateina Haukonas su anūku. Nemanau, kad jam pavyks priversti berniūkštį nors kiek patylėti, tas kvailelis vėl ims tauzyti apie tai, kur jam čia radus kokią nors šlykščią varnos stipeną."

Net kai aš nebylus stovėdavau šalia senelio, kol jis šnekučiavo su senoliais apie dalykus, apie kuriuos šnekučiuoja senoliai, man nepraslysdavo pro akis tie vogčiomis mesti žvilgsniai, nutylėjimai ir klausimai, kuriais jie kėsinosi paspęsti man žabangas ... Tuomet aš tylėdavau it vandens prisisiurbęs, bet galiausiai imdavau timpčioti senelį Haukoną už apsiausto rankovės:

– Seneli, seneli, galiu nubėgti apsidairyti virtuvėje?

Tenai rasdavau labiau pritinkančią draugiją berniūkščiui, išmokusiam skaityti iš gydytojo Bombasto raštų ir įgijusiam tokių gilių žinių apie pilvo dalykus, kad vargu ar egzistavo kokia nors

jam nežinoma moteriška negalia, ir tolydžio it iš skrybėlės jis ištraukdavo tą ligą gydančio tepalo receptą ... Ten, tarp moteriškų, karštyje ir dūmuose aš rodžiau savo mokytumą ir klausinėjau apie nustipusius varnus ... Per tuos apsilankymus virtuvėse ir užaugo mano kaip gydytojo reputacija ... „Mažyli Jounai, žolininke, – sakydavo, būtent taip mane vadino moterys, – gal turi kokią rodą nuo to mano skaudulio?“ Ir sugriebusi mano ranką pakišdavo sau po drapanomis, priglausdavo prie pilvo ir braukydavo ja virš kažin kokio tvinkinio ant savo kūno ... Aš užmerkdavau akis ir vaizduodavausi medicinos knygą, galop ji visa atversta atsiguldavo man priešais nosį – *verso folio* po mano kairiuoju voku, o *recto* – po dešiniuoju ... Tuomet mintyse versdavau jos puslapius tol, kol prieidavau skyrių apie tą palaimintą Dievo kūrinį, vyro miniatiūrą, moterį, paklūstančią tiems patiems gamtos dėsniams kaip ir vyras, nes jis – mažytis pasaulėlis, sukurtas iš kosminės substancijos, kaip kad moteris yra sukurta iš vyro ... Tame puslapyje aš rasdavau pagrindinių moteriškų ligų aprašus ir lygindavau juos su dalykais, delnu išskaitytais iš kūniško lapo moters, kurią turėjau išgydyti ... Šitaip sykiu skaitydavau ir knygą, ir moterį, kol abi tapdavo vieniu ir man belikdavo tik garsiai persakyti vaisto receptą prie negalios aprašo ... Kartais vaistą reikėdavo virti, kartais grūsti, kartais jis turėdavo būti šaltas, o kartais – karštas ... Tačiau apžiūrą visada užbaigdavau garsiai sakydamas:

– Bezoaras dabar man labai pasitarnautų ...

Kai mano rinkimo manija išryškėjo, visad paaiškėdavo, kad kokiai nors senei teko laimė aptikti pūvantį mažąjį Hugino ir

Munino* brolį, jinai pasivargindavo jam nutraukti galvą ir pasaugoti ją savo kapše „Jounui“ ... Jeigu būdavo praėję nemažai laiko po pastarojo varno galvos įgijimo, nuo tos akimirkos, kai jis atsidurdavo mano rankose, negalėdavau nustygti ... Rasdavau kokią nors dingstį ištrūkti ir, dar nespėjęs pamesti iš akių sodžiaus trobesių, išsitraukdavau pinčių dėžutę, pririnkdavau krūvelę šakelių ir sudegindavau varno galvą ... Taip elgiausi pagal išmintingojo mano mokytojo Bombasto instrukciją ... Galvai virtus pelenais, kaukolė pasidarydavo trapi ir lengvai skilinėjo ir, jeigu mane būtų lydėjusi sėkmė, joje būčiau radęs vienintelį bezoaro akmens egzempliorių, kaip laukiamą viščiuką kiaušinio lukšte ... Bet laimė visada mane aplenkdavo ... Jau pamečiau ir skaičių varnų galvų, kurias suskrudinau ir suskaldžiau per savo amžių ... Taip, štai tokį atlygį gaudavau už gydymą Krantų gyventojų virtuvėse, tačiau šitoks susitarimas buvo naudingas, nes senelis mane iškilmingai prisaikdino, kad joks varnas nežus nuo mano rankos ... Ilgainiui atėjo metas, kai tos mano ligonės užginė man savo letenomis graibyti jas po sijonais ... Tuomet būdamas trylikos čiupinėjau keistoką senę, kurios darbas buvo pašventinti Kalnelio sodžiaus karves prieš išleidžiant jas paryčiais į ganyklą ... Ji tai darydavo šaukdamasi šventosios Benediktos pagalbos ... Senė taip puikiai sutarė su šia dangiškąja pana, kad karvės tame sodžiuje visada buvo pieningos ... Vis dėlto ji manė esant geriau leistis gydyti man, nei visiškai atsiduoti šventųjų globai, nes, nors ir būdami jos pagalbininkai nuo pat

* Huginas ir Muninas – dievą Odiną lydintys varnai.

vaikystės, nūnai jie įstatymo išginti iš islandų namų ir dažniausiai prisiglaudę pas beviltiškus senius, kaip kad šią Haulotą Snaisdotirą, kuriai buvo lemta pažadinti mano šunytį ... Gydymas vyko kaip įprasta; moterys viena po kitos gaudavo švelnią glamonę ir jų negalės išaiškinimą kartu su geru patarimu ir viltimi pasveikti ... Ir štai atėjo Haulotos, sėdėjusios trobos gilumoje ir spoksojusios į mirkomą džiovintą žuvį, eilė ... Dar nespėjus prie jos prisėsti, ši sugriebė mano jaunatvišką ranką savo dėmėta iškaršusia plaštaka ir pagrūdo sau po drapanomis ... Jokių stebuklų ten nebuvo, tik suvytęs moteriškas pilvas, nors senoji buvo neblogos sveikatos ... Ji ėmėsi vadovauti, o aš sėdėjau gydytojo poza panarinęs galvą, užmerktomis akimis su mintyse sklendžiančia knyga ... Prieš jai sugrąžinant man gydančiąją ranką, pirštais užkliudžiau viršutinį jos *mons pubis* kraštą ... Tai tikrai buvo ne pirmas kartas, kai paliečiau tai, ką pačias moteris puse lūpų girdėjau vadinant „žiurkute", o šio padaro pavidalas buvo man gana gerai pažįstamas iš Hoularo vienuolyne esančių medicinos knygų piešinių ... Tačiau šįkart, pirštų galiukams taip netikėtai brūkštelėjus per senosios Haulotos darželio tvorą, man sukietėjo ... Atsakas tetruko akimirką, tačiau to pakako jai pajusti; kad ir kaip būtų, mes abu atsidūrėme toje pačioje senės kūno vietoje ... Tarytum norėdama įsitikinti mano apgailėtina padėtimi, ji apsimetė stumianti mūsų rankas dar giliau, tačiau šįkart man iš visų jėgų besipriešinant ... Tada ji ištraukė mano ranką sau iš po sijono palankų ir suspigo:

– Šitas manęs daugiau ten nelies, nebent mane vestų!

Šitaip buvo nuprunkšta mano vaikystė ... Rankų pridėjimo laikas baigėsi ... Privalėjau sugalvoti kitą būdą įsiteikti senoms moteršėms, visada pasirengusioms įsprausti varno galvą į bundančio gamtininko delną ...

PAPRASTASIS VARPENIS, lunaria. *Tai vienas iš stipriausiai veikiančių per gimdymą vartojamų augalų. Dedamas gimdančiai moteriai ant gimdos kaklelio, slaptų durelių ar intymių vietų ir pašalinamas iškart kūdikiui išvydus pasaulį, kad viduriai ir kitkas neplūstelėtų iš paskos. Žolynas padeda nuo apkiautimo, sustiprina malonumą ir skatina atsigavimą. Esama manančiųjų jį galint atrakinti spynas. Dažniausiai varpeniai aptinkami ant senų akmeninių pievų aptvarų arba apleistuose griuvėsiuose, bet nepasitaiko šlapynėse ir užauga sulig didžiuoju pirštu. Geriausiai jie man pasitarnavo labai seniai, kai atguliau ligos patalan nuo nepakenčiamo kokliušo. Kramčiau jų, sumaišytų su degtine ir čiobreliais, visai mažumėlę, kaskart ne daugiau kaip nedidelį šaukštelį, tačiau ir to pakako. Po to penkerius metus nesirgau nei kosuliu, nei peršalimu. Šis augalas, kaip ir kitos žarnyno darbą gerinančios vaistažolės, skirtas vartoti į vidų, o ne išorinio sluoksnio ir odos ligoms gydyti. Paprastasis varpenis, kai klimatas nuosaikus, ant vieno stiebelio kartais užaugina dvylika, o kartais trylika lapelių, priklausomai nuo to, kiek metuose mėnulių. Ant kito stiebelio jis užaugina tiek sėklų, kiek savaičių motina nešioja kūdikį. Su šia vaistažole reikia elgtis atsargiai.*

Senelio Haukono namuose buvo įprasta iš ten atsidūrusių knygų perrašyti tai, kas, jo manymu, buvo įdomiausia ir turėjo didžiausią išliekamąją vertę ... Jo būdas buvo įvairiausiose pasiskolintose knygose išbarstytas išmintį, giesmes, istorijas, tikras ir pramanytas, kokia nors tema sudėti į vieną vietą ...

Senelio dėka tai įgavo šiokį tokį mastą ir jo skriptoriumą sudarė skaitytojas, raštininkas ir rašalo virėjas, pastarasis ne tik gamindavo rašalą, bet ir smailindavo rašymo plunksnas ... Aš buvau paskirtas rašalo virėjo Žvairio Helgio Sveinsono, baltarankio gentainio, pasirodžiusio ant mano senelių durų slenksčio su šutve valkatų, ypatinguoju padėjėju ... Net ir tokiai draugijai jis sugebėjo prikrėsti eibių, todėl duoneliautojai paliko jį, kai tik paaiškėjo, neva jis tolimas šeimininko giminaitis ... Mano senelis visus jo namuose gyvenančius vargetas priversdavo kaip nors prisidėti prie jų išlaikymo ... Didžiuma tų darbų buvo menki, nes bėdžiai mažai kam rodėsi tikę, tačiau dideliame ūkyje svarbi kiekviena smulkmena; nors manytume, kad katė nelinkusi daryti nieko kita, kaip tik laižytis kailį, iš šitokios tuštybės ją pakorusius mus tučtuojau apniktų pelės ... Dėl netikusio to tolimo gentainio būdo mudviejų darbų pasidalijimas buvo ne toks, kokio galima tikėtis iš suaugusio vyro ir berniuko ... Aš buvau meistras, o jis – pameistrys, tačiau mes kruopščiai slėpėme, kas vadovauja rašalo virimui; tai iškilo aikštėn tik tada, kai skriptoriume buvau vienu laipteliu paaukštintas ir užėmiau vieną iš raštininkų krėslų ... Tąsyk buvo žengtas dar vienas, dar grėsmingesnis, žingsnis kelyje į piktą lemtį, kuri galiausiai pavertė mane tremtiniu gimtajame krašte ...

Kokia tai tremtis? Esu nuteistas apleisti savo tėvynę, niekas negali ištiesti man pagalbos rankos; kad ir kur pasirodyčiau, žmonių pareiga yra mane sulaikyti, ir negaliu nė akimirkos užsibūti vienoje vietoje nepažeisdamas nuosprendžio – antraip suteikčiau niekšams progą padidinti bausmę, kol galų gale žviegdamas atsidurčiau ant liepsnojančio pragaro laužo ... „Jounas Paulmasonas, kai kurių dar vadinamas Jounu Mokytuoju, tai aš. Telaimina jus šiandien Dievas, gerasis pone kapitone ... Girdėjau žmones kalbant, kad susiruošėte plaukti į Angliją su Skardžių įlankos magistrato vilnonio audeklo kroviniu, ee, gal kartais tokiam benamiui bastūnui kaip aš atsirastų vietos šiame puikiame jūsų laive?“

Kategoriškas ne ... Niekas nenori išgabenti Jouno iš šalies ... Net jeigu jis sudėtų puikias eiles apie tą dūlantį pražūtingą gremėzdą, kuris, karščiausiu jo troškimu, nuneštų jį tolyn nuo Islandijos krantų ... Nes laivą, kurį laiko vien prakiuręs, dervuotas karkasas, poetas apdainuotų šitaip:

Bangų liūto burė plaikstos,*
*Jūros meškos** šėlsta,*
Vėjai audeklus įrėžia, kad net virvės kaista.

Netgi nugrimzti į pabaisų knibždančias gelmes su tokia gelda kaip ši neabejotinai būtų geriau, nei likti kaliniu savo namuose ... Tačiau labiausiai trokštu leistis į svečias šalis ... Neretai lankydavau jas savo svajose, palinkęs prie knygų iliustracijų, arba sapnuodavau jas

* Bangų liūtas – laivo keningas.
** Jūros meškos – bangų keningas.

savo guolyje ir tada atsidurdavau tame miestų mieste, dažniausiai pakeliui į susitikimą su vietos išminčiais ... Su ilgu ryšuliu rankose, ne kokiu mažmožiu, o dovana, puikiai pritinkančia menėse, kuriose sukaupti didžiausi šalies lobiai ... Tada kažkas rikteli islandiškai: „Žiūrėkit, Jounas!“ Tą akimirką išorinis kraštiečių pavidalas persimaino ir jie virsta pilkais į mane ropojančiais kirminais, kvailai šnypščiančiais: „Žiūrėkit, Jounas!“

Kiekvienas tų šliužų su trimis žmogiškais veidais: vienas – Kveldulvo, kitaip Vilkolakio, antras – Ario, Erelio, o trečias – Ormo, Gyvatės ... Daug pakenčiamesnės buvo svajos atmerktomis akimis, žvalgymasis pro mano kadaise turėtų knygų langus, nors veriantis troškimas nukakti svetur iš tikrųjų baigdavosi vien graudžiais padūsavimais dėl karčios lemties būti Jounu Mokytuoju ... O gal mano prigimtis neatsiejama nuo šių ledinių krantų ... Taip, net jeigu visi šalies patikėtiniai ir kaulytojai, teisėjai ir vagys, vyskupai ir kekšės, kilmingieji ir vargdieniai suėję krūvon sugriebtų mane ir išplukdytų į jūrą, laivas nespėtų nė atitolti nuo kranto su šiuo liūdnu kroviniu, o jo įgula jau būtų priversta nuleisti valtį ir parplukdyti Jouną atgalios ... Nes jį apimtų nevaldomas namų ilgesys ... Et, nejau manai, kad užmiršau tave, skraiduoli Fjolmodai*, ir tai, kaip mano prigimtis susijusi su tavąja, tu sparnuočių pasaulio Jounai? Ne, nes vos spėjęs pasukti vandenyno linkui, tu

* Fjolmoldas – dar vienas islandiškas jūrinio bėgiko pavadinimas. Taip vadinasi ir Jóno Guðmundssono Mokytojo, pagrindinio šios knygos veikėjo Jouno Palmasono prototipo, poema (1860), kurioje aprašomas autoriaus gyvenimas.

vėl grįžti į krantą ... Tu ne per seniausiai tai padarei, o dabar matau tave kartojantį šį žaidimą ... Ir tada prisimenu, kad sėdžiu čia per ilgai ... Anglijoje tave vadina tilviku ... Įdomu, kaip ten vadintų mane? Džouna Palmsonu Mokytuoju? Norėčiau ten nuskristi ... Angliją man žmonės apibūdino kaip šalį, kurią skaisti karalienė valdė taip dorybingai, kad po to, kai iš jos pavaldinių buvo atimta Mergelė Marija, jie tarėsi įgiję naują motiną ... Nemažai pasaulio matęs žmogus pasakojo man Londone sutikęs senį, aktorių Benjaminą Jonsoną, ketvirčiu islandą, rūmų gyvenimą pažįstantį taip pat gerai kaip ir sostinės gatvių ... Tasai nupiešė gražų karalienės paveikslą ir pasakojo, kad kilmingoji Elžbieta gyvena soste kaip nekalta mergelė, nes jos kūnas niekad nebuvo suteptas vyro, o jos vidus švarus, be jokių vyriškų išskyrų ... Ir nė vienas lordų nedrįso nė pirštu jos paliesti bijodami užsitraukti liaudies nemalonę ... Nors gležnos mergiškos karalienės krūtys buvo visiškai nepanašios į Dievo Motinos krūtinę ir stokojo balto giliausias žaizdas užtraukiančio balzamo, jos krūtinė švietė tokiu seserišku švelnumu, kad net labiausiai užkietėję priešai apsiašarodavo ir sunėrę rankas puldavo ant kelių ... Jie dėkodavo jai net jų galvas atskiriant nuo kūnų ... Tačiau ji buvo negailestinga popiežininkams – už tai jai nebus atleista – ir nors Vyskupų bažnyčia jos Anglijos karalystėje nėra gaubiama tokios pačios dvokiančios demoniškos tamsos kaip mūsų islandiškoji, visur vienodai žema atimti iš žmonių jų šventuosius ... Nes ko žmogui šauktis, kai galingieji skriaudžia nekaltuosius nesirūpindami nei savo garbe, nei nuodėmių išskaičiavimu Paskutinio Teismo dieną? Tokiu metu buvo didelė paguoda kreiptis

į palaimintąją Mergelę Mariją, apaštalą Joną, šventuosius Barborą ar Luką, kurie padarytų viską dailininko labui, ir į tas skaisčias merges, Agotą su šydu ir replėmis ir Liuciją, juosinčią durklą ir laikančią savo pačios akis ant sidabrinės lėkštelės ... Kas dabar nužengs Dangaus menės debesų grindimis ir išsakys sutryptų bedalių skundus? Dažnai pagalbos šaukiamės dėl menkniekių, kartais vien dėl įkyraus auglio pažastyje, tačiau dažniausiai esame iškamuoti ir skaudžiai sužeisti, tiek kūnu, tiek dvasia, piktavališko savo artimo elgesio ... Tas, kuris už menką mėginimą gauti maisto buvo plakamas, marinamas badu, darkart nuplaktas ir vėl plakamas, tik šįkart daug ilgiau ir stipriau, už tai, kad šventojo Dizmo, kalinių globėjo, vardas nusprūdo nuo jo prakirsto liežuvio iškruvintų lūpų, yra gyvas įrodymas, jog žiauriai sumuštam bejėgiam žmogui reikia užtarėjo Danguje globos ... Bet liūdniausia yra tai, kad jo buvimo belangėje priežastis ir yra tikėjimas pagalba, kuri iš jo atimta ... Tačiau iš akių – nereiškia, kad iš širdies ... Šventasis Torlaukas tebevaikšto tarp nuskurdusių savo kraštiečių ir jie vis dar maldauja, kad šis minėtų jų vardus stovėdamas po šviesos kriokliu, trykštančiu iš keturių vinimis Kristui padarytų žaizdų, iš žaizdos jo šone ir sudaužytos, erškėčių spyglių ligi kaulo subadytos galvos ... Nes tik mokantieji angelų kalbą žino, kaip žmonių vardai skamba šviesos kalba ... Ne ką žmogus tepeši tiesdamas dangun kaklą ir įpindamas maldosna savąjį vardą ... Iš tokio čirpimo naudos ne ką daugiau kaip iš bedvasio didžiosios alkos* kleketavimo, jeigu

* Didžioji alka – išnykęs paukštis; paskutinė perinčių alkų pora nužudyta 1884 metais.

ten, aukštybėse, nebus užtarėjo, galinčio perskaityti žemiškąjį besimeldžiančiojo vardą ir išversti jį į dangiškąją kalbą ... Mums būtini palaimintieji šventasis Torlaukas ir Gvudmundas Gerasis, kad išverstų mūsų, varguolių, vardus įstabiajai dangaus gentei ... Islandiškai mano vardas *Jónas Pálmason*, daniškai *Jonas Palmesen*, vokiškai *Jahn Palmsohn*, angliškai *Jonah Palmson*, o lotyniškai galėtų būti *Jonus Palmensis*, tačiau kaip jis skamba amžinybės kalba, sužinosiu tik Paskutinio Teismo dieną ... Tikiuosi, mane pašauks iš aukštybių, nes dar sakoma, kad kiekvienas turi vardą pragare ir, trauk mane galai, jei kada panorčiau sužinoti, kaip esu vadinamas toje siaubingoje vietoje ... Na o tau, jūrini bėgike, nėra ko nerimauti, nes turi tik tuos vardus, kuriais žmonės tave vadina dabar, ir visi tie vardai – žemiški ... Danguje esama vietos tik doriesiems ... Manau, man tavęs trūks, kai ten atsidursiu ... Taip, kaip turintieji antrąjį regėjimą gali pajusti elfų buvimą šiame krašte, nors niekada nėra jų matę, taip doruolių sielos gali jausti šventųjų esatį, nors jųjų atvaizdai buvo išmesti iš bažnyčių ...

RAUDONPELEKĖ KARALŽUVĖ. *Tai devynių uolekčių visų gražiausia žuvis. Ties pelekais turi riebalų sluoksnį kaip otas. Ji saldaus skonio, o iš jos, ypač pašaldžius per naktį, išsiskiria tiek puikaus, dailaus sviesto, kad net pūpso lėkštėje. Viena tokia žuvis kartu su keliais upėtakiais buvo atkirsta atoslūgio Perėjos Kranto upės žiotyse, bet nė vienas nedrįso jos paragauti, kol tai padariau aš, gerai ją pažįstąs.*

Močiutė kartą tarė savo vyrui: „Leisk Smalsianosiui šįvakar eit su mumis pažiūrėti Petro avinėlio...“ Mat jie vis dar laikėsi papročio aukoti pirmąjį vasaros ėriuką šventajam Petrui ... Buvo Marijos Dangun ėmimo šventė, diena, kai Mergelė Marija, nugyvenusi gyvenimą, pakilo aukšybėsna nuo žemės it žydinčios lelijos kvapsnis ir pakeliui į dangų sutiko mūsų viešpatį Jėzų Kristų, kuris iš meilės motinai nužengė nuo sosto pasitikti jos pusiaukelėje iš dvasinės sferos į kūniškąją, vesdamasis su savimi angelų chorą, kad pabrėžtų progos iškilmingumą. Ligi tol jis nebuvo net prisiartinęs prie mirtingųjų pasaulio, tačiau tąsyk jis apglėbė Švenčiausiosios Mergelės sielą ir palydėjo ją į dangiškąją šlovę ... Mano seneliai jau daug metų laikėsi papročio lankyti avinėlį šiam įvykiui pagerbti ... Tiesą sakant, jie naudojosi menkiausia proga jį aplankyti, nors visada tuomet, kai aš jau būdavau lovoje, tačiau manęs nė kiek nestebino jų gerumas, rodomas šiam be motinos likusiam padarėliui, nes buvau tikras, kad jie buvo tokie pat geri kitiems našlaičiams, kokie jie buvo man ... Po vakarienės močiutė nusivedė mane į kambarį ir liepė apsivilkti geriausius drabužius ... Aš paklusau ir ji padarė tą patį ... Tada ji mane peržegnojo ir sukalbėjo mėgstamiausią kiekvieno penkiamečio maldelę Marijai:

Nuėjusi bažnyčion Marija
kryžių švenčiausią išvydo,
raktą nuo juostos nurišusi,
Dangaus karalystę atvėrė ...
Darniai iš knygų giedojo

Viešpats aukščiausias ir Petras:
vasaros leisimės metą
šventųjų relikvijų garbint ...
Lai vaiskina, Viešpatie, saulė
kalną tą patį gražiausią,
ant kurio Marija melžė savo karvę ...

Tada ji paėmė mane už rankos ir mes leidomės žiūrėti Petro avinėlio ... Kai aplenkėme ūkio trobesius, kad pavytume senelį, priešais mano akis atsivėrė išties nekasdienis vaizdas ... Ten buvo susirinkę visi šeimynykščiai ... Moterys ir vyrai buvo tokie pat švarūs ir valyvi, dailiai apsigerbę kaip mes su močiute ... Jie lūkuriavo mūsų ... Haukonas, Saliamono sūnus, išvedė į priekį kretantį, abitu vilkintį susirietusį senį ant akių užsmaukta vaura ... Rankoje senis laikė ilgą lazdą ... Jis patraukė į kalną, o mes jam iš paskos ... Senelis Haukonas ėjo procesijos priekyje, jam ant kulnų lipo vyrai, nešini deglais; jų galus, užuot uždegę, buvo nudažę ugnies raudonio spalva.

– Kad nesimatytų visoj apylinkėj, – pasakė vienas samdinių.

Eisenos gale žingsniavo moterys su mumis, vaikais ... Vyras su lazda stūmėsi į šlaitą šienaujamomis pievomis ir niekam, išskyrus mane, jo žingsniai neatrodė lėti ... Aš degiau nekantrumu išvysti avinėlį ... Močiutė tvirtai laikė mane už rankos, o aš plūkiausi vilkdamas ją iš visų jėgų, kone griūdamas, it prie grandinės dar neįpratęs sarginis šuo, tačiau ji nesidavė skubinama ... Regis, avinėlis buvo vienas įstabiausių iš žemės kūrinijos, sprendžiant iš to, kaip stengtasi, kad jo lankymas būtų ne tik iškilmingas, bet ir

slaptingas ... Taip, iškilmingas, nes nešini deglais žmonės giedojo; slaptingas, nes deglai turėjo likti neuždegti ir giesmė buvo tokia prislopinta, kad girdėjosi tik pačioje eisenoje ... Buvo septinta rugpjūčio mėnesio diena, kai vasaros naktys vis dar šviesios, tačiau kalno šešėlis į vakarą jau mėlsta, o rasotų žolynų kvapsnis ant sodžiaus kauburio rytais sustiprėja ... Tačiau pasaulyje, be žolino sodžiaus kauburio, esama ir kitų ... Kai supratau, kur traukia eisena, ūmai atleidau močiutės ranką ir prisispaudžiau prie jos ... Priešakyje stūksojo kalnelis, vadinamas Marijos kalva, apie tą kalnelį mums, vaikams, buvo griežtai užginta baladotis ... Buvo pasakyta, kad ten gyvena elfai, ginantys savo namus slėpiningais kerais ... Tokius persergėjimus lydėjo istorijos apie pasirodyti norėjusius jaunus karštakošius, kurie akiplėšiškai puolė kalvos gyventojus ... Visi jie nukvaišę baigė savo dienas pririšti garduose ir bliaudami su galvijais ... Kai kurie vyresni vaikai buvo girdėję tokį žmonių bliovimą klajodami po pasaulį, tolimose vietovėse, kaip antai sodžiuje slėnio gilumoje arba dar toliau už jo esančiame, ir, jiems ėmus mėgdžioti šių pusiaužmogių leidžiamus garsus, man per kailį pereidavo šiurpas ... Dabar aš likau eisenos gale ir įsispyriau kojomis į žemę, nes man tapo akivaizdu, kad procesija traukia į tą baisią vietą, Marijos kalvą, kurioje žmonės kuokteli ir sugyvulėja ... Bet kaip čia yra, kad jie laiko Petro avinėlį būtent čia? Kodėl, po galais, jie stato šį šventą gyvulėlį į tokį pavojų? Ir į ką gi avinėlis pavirstų užklydęs pasiganyti ant kalvelės, apžavėtas šios piktavalės slėpiningos galios kerų? Mano vaizduotėje užgimė grėsmingosios kalvos dydžio pabaisos vaizdas ... Tai buvo

gauruotas nesustabdomai riedantis maišas, įtraukiantis visa, kas pasitaiko jo kelyje ... Žmones ir gyvius, įsipainiojusius į šlapią jo vilnos kaltūną, pritraukdavo prie blyškios it mirtis odos, nusėtos geltonomis avių akimis, o kiekvienoje šių knibždėjo po lavonlervę ... Tai buvo paskutinis man prieš akis stojęs vaizdas, paskui siaubūnas darsyk apsivertė ir pritrėškė mane prie uolos ... Peno šiam košmariškam regėjimui sėmiausi iš nuskendusio išpurtusio avino maitos, kurią vyresni vaikiščiai parodė man Lavos įlankoje vasaros pradžioje ... Aš išrėkiau:

– Nenoriu matyti avinėlio!

Ir kritau ant žolės ... Močiutė tuoj pat nutvėrė mane už pakarpos, pastatė ant kojų ir tvirtai prispaudė prie savęs, nelėtindama nei žingsnio, nei giesmės ritmo ... Taip, išsisukti man nepavyks ... Visą likusį kelią tylėjau kaip žemė, o mano galvoje pabaisa vartėsi, voliojosi ir raičiojosi ... Eisenai pasiekus Marijos kalvą, būrys susispeitė už jos, kad mūsų nesimatytų iš kitų viensėdžių ... Tikėjausi, jog Petro avinėlis pasitiks mus alkanu mekenimu, kaip ir dera prijaukintiems ėriukams, tačiau čia buvo tik kauburys ... Žmonės puolė ant kelių ir sunėrė rankas, visi, išskyrus senelį Haukoną, vauruotąjį senį ir du samdinius; aš, savaime suprantama, mėgdžiojau močiutės judesius ir žvilgčiojau virš sunertų rankų, slapčia dairydamasis avinėlio ... Vietoj jo išvydau darbininkus, traukiančius iš po apsiaustų kastuvus; pagal mano senelio nurodymą jie ėmė rausti kauburį ... Darbininkai įsmeigė kastuvus tarp kimsų, įpjovė velėną skersai višuje ir apačioje, o paskui išilgai gūbrio nuo viršutinės įpjovos vidurio iki apatinės; tai priminė ne

ką kita kaip dvivėres žmogaus ūgio bažnyčios duris ... Tada kiekvienas darbininkas suleido savo kastuvą giliai po žolės durimis ir atskyrė velėną nuo žemės ... Galiausiai jie atplėšė duris ir paguldė kiekvienas savo pusėje kaip altoriaus sparnus, tačiau pati durų anga buvo pilna juodų žemių ... Mano manymu, senelio akiplėšiškumas peržengė visas ribas ... Nesupratau, kodėl šis gerasis žmogus nusprendė pasismaginti sutrikdydamas Marijos kalvoje gyvenančių žiauriųjų jėgų ramybę; tačiau tada viskas pakrypo dar blogesne linkme ... Senelis kapše sužvejojo storą kiaulės šerių šepetį ir juo ėmė šlavinėti žemes galvos aukštyje ... Aš iš visų jėgų užsimerkiau ir prispaudžiau kaktą prie sunertų rankų – dvasioms tai nepatiks ... Tą pačią akimirką išgirdau naują garsą, švelnų medinių karoliukų barškėjimą ... Iš rankovių iškrito rožiniai ir žmonės pradėjo juos sukti, palydėdami maldas atodūsiais ir aimanomis, sukėlusiais mano širdyje ir juoką, ir širdgėlą, – nė nežinojau, kad jie abu gali sugyventi vienoje vietoje ... Šepetys senelio Haukono rankose nenustygo ... Vauruotasis nusitraukė nuo galvos apdangalą ir galų gale pamačiau jo veido bruožus, nosį ir akis ... Nosis su plaukų kuokštu, o mėlynos akys tuščios ... Įbedęs lazdą į purią dirvą, pasviro įsirėmęs kaire ranka, o dešiniąja iš už juostos išsitraukė nedidukę maldaknygę ... Iš po šepečio nusūkuriavo paskutiniai grumstai ir po plonu dirvos sluoksniu pasirodė besąs smulkus paplūdimio smėlis ... Senelis smėlį žarstė su tokiu pačiu įkarščiu, ir kuo toliau, tuo darbas ėjosi sparčiau ... Netikėtai berniokišku ir romiu balsu blukiaakis plaukuotanosis su lazda ėmė garsiai skaityti iš atverstos knygelės ir kurį laiką tai darė net nežvilgtelėdamas į ją:

– *Transitus Mariae* ... Tądien, kai pasimirė pašlovintoji dangaus ir žemės karalienė, Švenčiausioji Mergelė Marija, susirinko visi Dievo apaštalai ... Pasak išmintingųjų Bažnyčios Tėvų, kad ir kur kiekvienas apaštalų būtų buvęs, angelų padedami visi pakilo ir atsidūrė Švenčiausiosios Mergelės Marijos mirties vietoje ... Nes Viešpaties angelas buvo Dievo pasiųstas paimti kiekvieną apaštalą, akimoju atskraidinti daugelio dienų kelią ir pristatyti į tą vietą...

Aš lioviausi mėginęs perprasti suaugusiųjų sumanymą ... Buvo aišku tik viena – jeigu visa ši sumaištis vien tam, kad pamatytume Petro avinėlį, tai man klaikiai pabodo, buvau pasiryžęs atsisakyti jį lankyti, jei man vėl būtų pasiūlyta ... Atpalaidavau sunertus pirštus, pajutau, kaip į juos plūsteli kraujas, ištiesiau rankas ir plastelėjau ... Močiutė tvirtai sugriebusi mano liesą ranką dusliai riktelėjo ... Įširdau ant jos, nes, mano manymu, nepadariau nieko, kad būčiau nusipelnęs tokio šiurkštaus elgesio, jau ketinau numušti ranką, taip negailestingai gniaužiančią manąją ... Tačiau tą akimirką iš minios pasigirdo panašūs prislopinti riksmai ... Taip, bus prasidėję – pabaisos lenda į žmones ir šie iškart puola vienas kitą bliaudami, daužydamiesi, traiškydami ir plėšydami pirštus, nosis ir ausis ... Spiegdamas pašokau ant kojų ... Iš patirties žinojau, kad geriausia bėgti pas senelį Haukoną, tačiau jeigu visi čia virsta savo priešingybėmis, vadinasi, jis turėjo tapti didžiausiu siaubūnu, tad buvau beneriąs į krūmus vienas ...

– Pasak išminčių, Dievas iš anksto apreiškė savo apaštalams, kad palaimintosios Švenčiausiosios Mergelės Marijos mirties dieną jie visi susirinks į slėnį, vadinamą *Vallis Josaphat*, – giedojo senasis.

Aš negalėjau pajudėti ... Mes su močiute buvome pačiame minios vidury ... Tada, pamokslininkui nutilus, išgirdau senelio Haukono žodžius:

– Būk pasveikinta, Mergele Marija, palaimintoji Viešpaties motina, mūsų ganytojo Jėzaus Kristaus globėja!

Man neatrodė, kad bylo pabaisa, todėl sukaupiau drąsą ir pažvelgiau į jį ... Šepetys jo rankoje ir toliau šokčiojo, tačiau ten, kur anksčiau buvo smėlis, kyšojo dailiai ištekinta dažyto medžio nosis, rausvi skruostai, o mostelėjus dar kartą atsivėrė padangės žydrumo aukštybėsna nukreiptos Dievo Motinos akys ... Trečiu mostu jis galiausiai nušlavė smėlį nuo jos veido, o ketvirtąkart taip mostelėjo, kad smėlis visas nubyrėjo jai po kojų, atidengdamas rūbo klostes ... Močiutė pravirko, nes, kaip vėliau supratau, daug vandens buvo nutekėję nuo to laiko, kai ji paskutinįkart buvo mačiusi Skaisčiausiąją Mergelę, motiną, suteikusią jai stiprybės gimdant, auginant vaikus ir dirbant ūkio darbus, jos ištikimą draugę visame, kas moteriška, smulku ir kyla iš to, kad nesi Kūrėjo atvaizdas, tik atvaizdo atvaizdas, padarytas iš medžiagos vyro, kursai pats buvo nudrėbtas iš žemės molio, o šis atsirado Kūrėjui ištarus Žodį ... Tada Jis galėjo pasidėti medžiagą ant delno ir kurti vis mažėjančius pasaulius, kol galiausiai sukūrė moterį ir tai, kas joje ... Šlovingoji Mergelė pažinojo moters vidų geriau už kitus, nes pati buvo Ievos dukra, tobuliausia iš jos palikuonių, vis dėlto mirtinga – iki tos akimirkos, kai apaštalai išvydo ją keliantis iš kapo it sidabruotą debesį, plaukiantį vis aukščiau ir aukščiau, kol Atpirkėjas, atsklendęs jos pasitikti, įkišo ranką į dangulius ir sviedė savo motiną į

aukščiausias aukštybes ... Dabar jinai sėdi karūnuota Jo dešinėje ir užtaria mirtingąsias ... Elfų kauburyje būta ir daugiau šventų dalykų, ne tik mūsų Mergelės statula ... Jame mūsų kaimo ir apylinkių gyventojai paslėpė išgelbėtus šventųjų atvaizdus, tapytus, drožinėtus ir išlietus, kai ant mūsų krašto nusileido sutemos it pelenai iš lavą spjaudančio pragariško Heklos ugnikalnio ir ten, kur jais lijo, pragaišo visi nespėję užuovėjos susirasti gyvulėliai ... Ir kas gi mes esame, Viešpatie, jei ne tavo banda? Mums kyla tokia pati grėsmė kaip galvijams, avims ir naminėms žąsims, pešantiems juodą, aitrią negandos žolę ... Dėl to tavo ganomieji ir paslėpė savo sielos globėjus po žemėmis ir iš ten semiasi stiprybės, slapčia, bet džiūgaujančia širdimi, kol apsišaukėlių valdžia žlugs ir laisvamanių ordos gulės išvirtusiais viduriais kaip žiurkių jaunikliai, prasigraužę skylę į taukų statinę ... Po šio įstabaus susitikimo su Švenčiausiąja Mergele Marijos kalvoje vaikišką Smalsianosio protą užvaldė mintis, kad kiekvienoje šalies kalvoje, po kiekviena aukštuma ar iškiluma slypi dangiški dyvai ... Kai buvau dvidešimt trejų, senelis Haukonas prieš mirtį patikėjo man saugoti kelio aprašymą į tas vietas, kuriose tikrieji krikščionys užkasė savo šventuosius ... Vėliau tai tapo mano pasu į mokslo šventovę, Hoularo vienuolyną ... Jame aš iškeičiau šį žinojimą į mokslą ir teologinį išsilavinimą sūnui, protestantų kunigui Paulmiui Gvudmundui Jounasonui ... Menkas jam buvo džiaugsmas būti Jouno Mokytojo sūnumi, bet Houlare vargšelis gavo prieglobstį, nes žinojau slėptuves tų, kuriems pavyko išvengti sutemų šauklių, tačiau už jo išlaikymą turėjau pridėti šį tą daugiau – dokumentą, įrodantį, kad Aris iš Skardžių įlankos išdavė valdovą ...

KRIAUKLIAGALVIS, arba **KUPROTASIS BANGINIS**. *Beveik visa jo galva padengta kriauklėmis ir jūrų polipais. Jis trinasi į polipais nusėtas uolas ten, kur užtenka gylio. Pavojingiausias laivams ir žmonėms iš visų maistui netinkamų banginių. Jis puola laivus ir suskaldo juos plaukmenimis, pelekais arba uodega. Kartais jis pastoja žmonėms kelią, tad jie neturi kito pasirinkimo, kaip tik ant jo užplaukti. Tuomet, jei tik pajėgia, jis išmeta aukštai į orą laivą ir visus jame esančius žmones, nebent vyrams pavyktų laivą pasukti taip, kad banginis praplauktų pro šalį. Tačiau geležinio brūžeklio garsas jam nepakeliamas, jį išgirdęs jis pasiunta ir nusižudo. Jeigu plonu gelžgaliu, dilde, dydžio sulig pjūkleliu, brūžinama per planšyrą ir banginis išgirsta šį jam klaikų garsą, jis sprunka šalin arba atima sau gyvybę užplaukdamas ant seklumų, jeigu jų esama netoliese. Jis gana riebus, su trumpais ūsais, puikiai tinkančiais pavažoms. Kuprotasis banginis gali išaugti iki šešiasdešimties uolekčių.*

Taip, stypčiojantis jūrini bėgike, tavo pėdsakai pakrantės smėlyje yra tavo rašysena ... Šitaip tu užrašai savo efemeriškas istorijas ir pasakojimus apie tai, ką matei kelionėse, lakinamas trumpučių sparnų ... Aš išmokau rašyti raides ir dailiai suraityti inicialus senelio namų skriptoriume, kur man buvo pavesta perrašyti ir komponuoti knygas ... Iš pradžių jos buvo menkos, nei savo turiniu, nei atlikimu nepretenduojančios į amžinybę, – viena kita baladė, posmai prasiblaškymui kelionėje, patogios knygelės su skanskonių virimo aprašymais, maldaknygės ir sąsiuviniai, išsaugoję iliustracijas iš skolintų tomų, kuriuose šios būdavo praleidžiamos dėl vietos

stokos, dėl to, kad buvo nebemadingos arba prieštaravo naujajam Bažnyčios mokymui ... Aš taip pat perpiešdavau anatomijos paveikslėlius iš medicinos knygų, kuriose žmogus buvo vaizduojamas toks, koks yra; mūsų pavidalas, jo vietos, kuriose mėsa apglėbia kaulus arba pūpso, būtent tokios, kokį Kūrėjo ranka išlipdė mūsų kūną – kaip bet kurį kitą molį ... Kadangi senės kaimo virtuvėse daugiau nebeleido man grabalioti savo kūnų, aš sudėjau į vieną tomą viską, ką radęs apie esminių jas alinančių ligų gydymą ... Ten pagal abėcėlę buvo surašyti visų rūšių užkietėjimai, kraujo ligos, karštinės, drebulys ir augliai jų gyvybiniuose organuose arba ant pilvo ... Tarpuose užrašiau senovines maldas Mergelei Marijai ir kreipimosi į šventuosius žodžius, kurie pasirodė besą pranašiausi gydant islandiškąjį pilvą, kartu su užkeikimais ir panašiais stiprybę teikiančiais baltosios magijos užkalbėjimais, galinčiais padėti mūšyje su piktomis amžiaus ir tulžingų dvasių išdaigomis ... Didžiuma šios knygos buvo perrašyta iš gerojo vyskupo Jóno Halldórssono medicinos knygos ir ligoniai jautėsi pagerbti, klausydamiesi išmintingo jo aukščiausiosios prakilnybės patarimo, skambančio pritariant puode kunkuliuojančiam vandeniui, ūžmui kamine, ugnies spragsėjimui ir aslos girgždesiui. Jie sakydavo, kad gerasai vyskupas tarsi pats būtų nužengęs į suodiną virtuvę jų pagydyti ... Kaip jau sakyta, aš ir toliau ėjau tuo pačiu keliu gydydamas moteriškas ir rinkdamas varnų galvas ... O dėl tos gydymo knygos mane vėliau ištiks tokia skaudi dalia, kad man niekada nebebus lemta grįžti pas žmones ... Ir turėsiu sėdėti čia kalbėdamas vėjus su paukščiais ... Sudeginus vieną žmogų, jiems knietėjo sudeginti daugiau ... Jie praminė mane Burtininkų mokyklos galva, nes

pagelbėjau keliems vaikinams perrašyti mano gydymo knygą ir išmokiau ištarti užkeikimuose minimų šventų moterų vardus ... Tie veidmaniai šakalai būtų mane sudeginę gyvą, jeigu moteršės, kurias išgydžiau padedamas mirusio vyskupo, būtų atvėrusios burnas ... Bet ne, jos tylėjo it žemė, dėkingos už rūpestį ... Ir nors mano kūno plaukai nebuvo paskrudinti ant laužo, jaučiau neapykantos karštį, tūžmingą prigimtį, stumiančią žmogų sudeginti liepsnose savo artimą, tarsi jis būtų uždrausta knygiūkštė ... O koks gi skirtumas? Juk kiekvienoje knygoje slypi žmogaus dvasia ... Jos tai žinojo, suodinos virtuvių ugnies sergėtojos, kai tarėsi girdinčios vyskupo balsą savo ligų apibūdinimuose, puolančios ant kelių vien tam, kad priekaištaudamos vėl pašoktų, kai joms pasirodydavo, kad tekstą sudėjau aš ... Tai buvo daroma juokais ... Vis dėlto nesileisčiau lyginamas su vyskupu Jónu, kaip ir tau, jūrini bėgike, neateitų į galvą pavadinti trumpučių savo sparnų plastėjimo erelio sklendimu ... Žiūrėti, kaip dega knyga ... Mano akys ašaroja ... Besiplaikstančiose liepsnose girdžiu tekstą sukūrusio žmogaus alsavimą, žodžius, raidę po raidės, išvedžiojusiojo alsavimą, skaitančiojo alsavimą ... Girdžiu šią trejybę kvėpuojant it vieną vienintelę būtybę, čia įkvepiančią, čia iškvepiančią, kol ugnis praryja orą plaučiuose, išardydama bendrystę tų, kuriuos knyga išaugino tarsi dirvožemis, iš kurio prasikala skirtingos gėlės ... Daug tokių susipynusių sielų sudegė ant Šventojo Kalno, kai senoji vienuolyno biblioteka kartu su keliomis šventomis relikvijomis ir skulptūromis, kurių dar nespėta sunaikinti, buvo sukrautos ant laužo ... Ak, aš ten buvau!.. Jaučiausi menkas, palyginti su milžiniškais it trys vulkano krateriai šėlstančiais laužais, nes nuo tokios velnystės sklinda didi

kaitra ... Ir kas gi galėjo būti Karališkasis pirmojo laužo Kurstytojas, Nelabasis – antrojo laužo ir Vilktakiškasis – trečiojo?.. Ogi tas, kuris turėjo vesti savo ganomus parapijonis dvasios keliu, kunigas Sigurdas Petursonas, jaunas, neseniai čia parapiją perėmęs vyras ...

Baltabruvis, liesas, lankstus, mylintis savo žmoną ir jos po širdimi nešiojamą kūdikį ... Jiems pragyvenus ten vos keturis mėnesius, jis kuoktelėjo ... Tai įvyko likus septyniolikai dienų iki to, kai buvo liepta viską paleisti plėnimis ... Tądien kunigas Sigurdas nubudo anksčiau už kitus, jau apsėstas ... Vienais naktiniais marškiniais jis nulėkė į biblioteką, užsirakino viduje ir ėmė kaip papuola mėtyti knygas ant grindų ... Kunigą aptikę šeimynykščiai pro langus pamatė, kaip jis nusiplėšė marškinius, krito aukštielnikas ir ėmė voliotis ant knygų, nelygu į sodžiaus kiemą atklydęs blusų kandžiojamas šuva ... Staugdamas jis čiupo pirmas po ranka pasitaikiusias knygas, susidėjo ant nuogo kūno ir ėmė jomis trintis, aukštyn, žemyn, nuodėmingai ... Bet kai jis pradėjo draskyti puslapius iš knygų ir grūste grūstis juos į kūno ertmes, žmonės, išsigandę, kad jis neužspringtų, išlaužė duris ... Kunigas buvo apgalėtas ir pririštas prie lovos ... Žmonės nustatė, kad jo pamišimo priežastis yra nykščio dydžio baginio kaulo statulėlė, regis, vaizduojanti šventąją Barborą su bokštu; jaunoji kunigo žmona buvo ją radusi tarp senų vienuoliams priklausiusių daiktų ir ketino ja gąsdinti savo dar negimusį kūdikį ... Su šiuo daikteliu*, kurį

* Čia turima galvoje grenlandų tradicija drožinėti tupilakus, piktąsias dvasias; tupilakai buvo paslepiami priešo namuose, kad jam kenktų.

veikiausiai išdrožė koks nors neseniai pakrikštytas grenlandas, ji žaidė sėdėdama ant lovos krašto poros miegamajame ir neatsargiai pastūmė jį po vyro pagalve ... Ant jos kunigas Sigurdas miegojo tąnakt, kai išsikraustė iš proto ... Po tų septyniolikos dienų atrišto nuo lovos kunigo protas buvo aštresnis ir šviesesnis nei anksčiau ... Jis paliepė savo zakristijonui ištuštinti biblioteką, sukrauti eretiškus raštus į krūvą lauko vidury ir sudėti iš knygų tris laužus, paskui juos pats ir padegė ... Apvaizda atvedė mane tądien į Šventąjį Kalną ... Man buvo lemta tapti tragedijos liudytoju ... Keliavau link Vietvietės ištapyti altoriaus, kurį buvau išdrožęs tą pačią žiemą ... Tuomet virš Šventojo Kalno išvydau kylantį dūmų debesį, tarsi liepsnotų pati kalva, ir, pasidavęs smalsumui, patraukiau link kunigo buveinės ... Jei būčiau galėjęs skristi paukščiu, gal man būtų užtekę pakilti virš kalvos, kad sužinočiau, kodėl rūksta dūmai ... Betgi ne, aš nuėjau visą atstumą pėsčiomis ir man atvykus į vietą ugnis jau buvo įsisiautėjusi, tad puoliau ant kelių ir pravirkau ... Tądien žmonėms pasirodė, kad Jounas Mokytasis pasiekė naujas savo vargšystės aukštumas ... Jie nematė to, ką mačiau aš ... Net jei ir matė, nesuprato, kas dedasi jiems prieš akis ... Kai vidurinis laužas, pats didžiausias, įkvėpė paskutinį sykį, oro gūsis pliūptelėjo į žarijas, it tūkstantis kipšų vienu tuntu būtų lėkę ta pačia dūda, lauže pasigirdo stiprus griaudėjimas ... Visi krūptelėjo – ugnyje neturėjo būti jokio parako ... Jie nustebę dirsčiojo vienas į kitą, o aš nenuleidau akių nuo liepsnų ... Tuomet išvydau, kaip atversta knyga pakilo nuo laužo ir ėmė sklęsti virš žėruojančios krūvos ... Ji atrodė neapdegusi, kybojo nugarėle apačion, o puslapiai išsiskleidė

it vėjo pilni sparnai ... Staiga ji akinamai nušvito ... Jaunėlė djakono dukra plonu balseliu sušuko:

– Tetia, ziūlėk, paukstis!

Kitą akimirką knyga pažiro žiežirbų lietumi ir karštis nunešė jas į dangų ... Praėjus metams kunigas Sigurdas kartu su dviem jam pagelbėti turėjusiais broliais išplaukė laiveliu į nedidukę salą Šventojo Kalno ežere rinkti pūkų ir kiaušinių iš paukščių lizdų* ... Ligi tol jis manėsi pasiekęs tokį pranašumą dvasios dalykuose, kad visiškai nepaisė šią salą gaubiančių kerų ... Kelionėje jo valtis perlūžo perpus ir visi trys nuskendo ... Ak paukštužėli, neleisk nesuskaičiuojamoms Žmogaus piktadarystėms taip tave išsekinti, kad nuklystum per arti jų laužų ir nusviltum plunksnas ... Išties, nepraraskime proto, skraiduoli broleli Fjolmodai...

> **MĖSINĖ MUSĖ.** *Ji deda pailgus kiaušinėlius, iš kurių išsirita lervos. Laikomos jaučio rage, pavasariop lervos virsta musėmis, kurias mėgsta upėtakiai. Mėsinė musė yra riebi ir stora kaip žmogaus nykštys.*

* Pūkai iš paukščių lizdų Islandijoje renkami ligi šiol, iš jų daromos aukščiausios kokybės antklodės.

II

(VASAROS LYGIADIENIS, 1636)

PRAĖJUSIĄ ŽIEMĄ BUVAU VIENIŠAS it Adomas pirmaisiais metais Rojuje, tik kad sala žiemą ničniekuo neprimena anos palaimingos vietos. Ji šalta, rūsti ir pro duris išeini nebent ištuštinti šikpuodžio, ir tada išlendi ne visas, o praveri tik plyšį, kad pralįstų puodas. Labiau panėšėjau į varganą pelę urve nei į žmogų, sukurtą pagal Dievo paveikslą. Toks pat menkas ir susirietęs kaip žiurkės brolis, ne tiesus ir besižvalgantis po platųjį pasaulį kaip Adomas. Tikrai, Adomas buvo augus ir aukštai iškelta galva. Taip jis galėjo apžvelgti visą žemę, nes buvo aukštesnis ir stambesnis už bet kokį dabar gyvenantį savo palikuonį. Ūgio kiek mažiau nei trisdešimties, jei skaičiuosime metrais, o plaukai – tokie vešlūs, kad garbanos it putojantis krioklys krito jam ant strėnų. Jis buvo didžiausia gyva kada nors iš Žemės molio Dievo nudrėbta būtybė. Per tuos metus, kai jis vienas vaikščiojo Žeme, didžiulis jo kūnas išdegė ir sukietėjo. Bet koks augimas tada buvo pirmiena – medžiai įleido šaknis, užaugino ir numetė lapus ir pirmąsyk stovėjo nuogi. Gulbės klykaudamos pakilo nuo aukštikalnių ežerėlių ir pirmąsyk išgirdo savo balsą. Lelija išskleidė savo žiedlapius ir oras pirmą kartą prisipildė jos kvapsnies. Bitė nutūpė ant ožkažolės žiedo ir numalšino troškulį šviežiu medumi, prieš nudūgzdama prie kitos žiedo taurelės. To dar niekad nebuvo buvę. Žmogaus akims visa tai buvo

nauja ir visas jis naujas sau pačiam. Meistro rankų išminkytas iš keturių elementų, susijungiančių dirvožemyje, jis buvo arčiau savo pradžios nei bet kada. Jo kraujas vis dar buvo sumišęs su jūros vandeniu, kūne pilna smulkių akmenukų, šaknigaliai driekėsi sausgyslėmis ir raumenimis, o sėklidėse užgimusi sėkla buvo tąsi it vorų šilkas ir standi it jūros puta. Šitaip jis žirgliojo per Žemę ir, kad ir kur eitų, matė viską ligi pačių jos pakraščių. Naktimis virš jo galvos sukosi žvaigždėtas dangaus skliautas, amžinai mirguliuojantys, žybčiojantys, gyvi paveikslai, ir vaikiškos jo akys iškart pradėjo vedžioti linijas tarp šviesos taškų, ieškodamos ten dienos metą per keliones pažintų dalykų atitikmenų. Ten, viršuje, buvo gulbė, avinas, gyvatė. Dienomis virš galvos kybojęs žaižaruojantis saulės diskas išdegė jį it molį krosnyje, kaitra versdavo jį prakaituoti. Ilgiausią pirmųjų metų dieną Adomas taip įkaito, kad visą kūną išmušęs prakaitas ėmė srūti milžinišku jo stuomeniu. Didžiąją drėgmės dalį sugėrė auksiniai jį visą dengę garbiniai ir, norėdamas nusausinti įmirkusius plaukus, Adomas pasipurtė taip, kaip matė darant šunį, – šis padaras, vienintelis iš visų gyvūnų, ėmė sekti jam iš paskos, kad ir kur anas eitų. Nors išbandė visokias gudrybes, prakaitas ir toliau mušė iš savo žmogiško šaltinio. Adomas palenkė galvą, rieškučiomis gaudydamas nuo kaktos varvantį skystį, krentantį nuo antakių it lietus. Jis žiūrėjo, kaip rieškučios pilnėja, sūraus vandens lygis vis kyla ir, jam nespėjus nė atsitokėti, pasiekia nykščius ir smilius. Tačiau akimirką iki vandeniui išsiliejant per kraštus jo paviršius nurimo ir Adomas savo rankų veidrodyje pamatė įstabų vaizdą: jis pamatė patį save. Troškulys dar neginė jo prie ežerų, jis

vis dar nepažinojo alkio, nes nemirtingam žmogui metai truko ne ilgiau kaip valandą. Taigi jis neatpažino savęs į jį iš prakaito balos spoksančiose akyse, nepažinojo lygaus ir švytinčio jas įrėminusio veido ir jas atskyrusios nosies. Cypdamas iš baimės Adomas skėstelėjo rankomis. Kai vėl išdrįso dirstelėti ton pusėn, kur jam pasirodė veidas, akių ten nebebuvo. Veidrodis ištiško tūkstančiu lašų ir, nors jo rieškučios vėl prisikaupė prakaito, jo paviršius niekada nebebuvo toks lygus, kad matytųsi visas vaizdas, – taip smarkiai iš susijaudinimo virpėjo Adomo rankos. Po kurio laiko jis pasidavė, stovėjo nejudėdamas toje pačioje vietoje, tuščiomis akimis spoksodamas tiesiai priešais save, nuleidęs prie šonų rambias rankas. Saulė ėmė leistis. Jis juto, kaip jos kaitra pasislinko nuo pakaušio ant pečių, o iš ten žemyn ištįsusiu jo stuburu. Tuomet nutiko dar vienas stebuklas, reiškinys, į kurį jis vargu ar būtų atkreipęs dėmesį, jeigu ne anksčiau tą pačią dieną matytas netikėtas vaizdinys, atvėręs jam akis, kad regimoji būtis gali pasiūlyti daugiau, nei tai, kas egzistuoja kaip tvirta substancija. Taip iš jo kojų išaugo būtybė, kuri, regis, užgimė iš jo paties. Iš pradžių tai buvo tik blausi bala, nors savo pavidalu ji niekuo nepriminė balos, ir kurį laiką jam atrodė, kad tai irgi iš jo kūno besiliejantis skystis, tačiau kai šilta saulės dėmė ant nugaros prigludo prie kryžkaulio, reiškinys įgijo pažįstamą formą – plokščią galvą, plačius pečius ir raumeningą stuomenį ilgomis rankomis ir trumpomis kojomis. Adomas žingtelėjo atgal – būtybė labiausiai panėšėjo į beždžiones, gyvenusias pietinėje sodo dalyje. Kitaip nei šunys, šios rodė jam panieką ir, kai jis prieidavo arčiau, vaipėsi ir kraipėsi. Tada jis dar nežinojo,

jog tuos juokingus pusžmogius Kūrėjas apgyvendino Žemėje, idant Adomas galėtų juose atpažinti į nuodėmę puolusį save. Taip, toli dar buvo ta diena, kai jis jų perkreiptuose veiduose išvys savąjį, sudarkytą puikybės, pavydo, įniršio, tingulio, geidulingumo, godulio ir gobšumo. Būdamas be nuodėmės Adomas nejuto sarkazmo, regėdamas vien pašėlusius gauruotus padarus ir dažnai stebėdamasis, kad jiems buvo leista egzistuoti. Tačiau kai pirmasis žmogus žengtelėjo atgal, tamsioji būtybė žengė pavymui, sekė jam iš paskos, nepaleido pėdos, tarsi prisiūta prie jo kojų, o kai jis išsitiesė pamėginęs jos nusikratyti, tuščiai bandydamas atplėšti jos koją nuo savosios, ji buvo taip išilgėjusi, kad ūgiu beveik jam prilygo. Jis dažnai gulėdavo ant nugaros čiuopdamas savo galūnes, glostydamas ranką nuo peties iki plaštakos, o paskui kiekvieną pirštą ligi pačių galiukų. Panašiai jo delnai slinkdavo šlaunimis, blauzdomis, kojų pirštais ir dar toliau. Šitaip Adomas suvokė bendrą savo kūno pavidalą ir prie jo kojų gulinčioje dėmėje pirmąsyk įžvelgė būtybę, panašią į save patį. Tą akimirką jis pažino vienatvę ir vienuma pesmelkė jo vaikišką sielą – visur kur pievoje jis matė stovinčias poras – liūtų ir avių, driežų ir vėžlių, vandenyse – jūros vėplių ir seivalų, otų ir lašišų, virš galvos praskrido dvi gulbės ir du ereliai, o ant beržiuko sniegstarčių pora išpūtusios krūtines giedojo santuokinio gyvenimo džiaugsmus. Adomas nužvelgė platųjį pasaulį. Ar gali būti, kad jis nepastebėjo savo antrosios pusės? Ne, keliaudamas per Žemę, jis dirstelėjo po kiekvienu akmeniu, iščiupinėjo visas raguvas, apvertė kiekvieną jūržolių gniužulą – ten nebuvo nieko panašaus į jį patį. Akimirką, kai jame buvo beužgimstąs

nusivylimas, o kartu su juo nuodėmingas nedėkingumas savo Kūrėjui, jo akys nukrypo į atvaizdą ant žemės ir dar stipresnis jausmas užvaldė ne tik jo protą, bet ir kūną. Taip jau nutiko, kad tuomet, kai ši būtybė prasikalė iš Adomo padų, jis stovėjo ten, kur baigiasi žemė ir prasideda jūra, ant smiltingo, išduobto ir rėvoto, švelniai banguojančio dirvožemio. Dėl to būtybės ant žemės pavidalas buvo daug švelnesnis nei jo, o dėl nelygumų ir iškilumų jos klubai ir krūtys suapvalėjo. Tikrai, jausmas, užvaldęs jo protą, apėmė ir kūną. Kūno dalis jo tarpukojy išpampo, atsistojo ir atsikišo it stipri armiją mūšin vedančio karvedžio ranka: „Į pergalę!“ Nesispyriodamas Adomas pakluso šios galingai styrančios kūno dalies įsakymui. Jis puolė ant būtybės, suvarė akstį jai tarp kojų, panardindamas giliai į smėlį, ir plakėsi ant jos tol, kol tiršta ir stipri sėklos striūklė išsiveržė iš jo kūno su tokia jėga, su kokia potvynio banga trenkiasi į stačią keturiasdešimties metrų uolos sieną. Malonumui plykstelėjus vaivorykšte po jo vokais ir kiekvienai spalvai šovus į erdvę it meteorui – kartais violetiniam, kartais vandens mėlynumo, kartais saulės geltonio, – sperma užtvindė kiekvieną Žemės plutos ertmę, kiekvieną akmenų išdubą, kiekvieną kristalų įbrėžį ir trūkį ir kiekvieną daubą dirvoje. Taip, pergulėjęs su savo paties šešėliu, Adomas apvaisino požemio pasaulį. Taip užgimė tauta, gyvenanti požemio tamsybėse. Ar per tą vieną vienintelį kartą jų užgimė triskart po tris šimtus tūkstančių? Ar taip galima paaiškinti tai, jog, kad ir kur žmonės apsigyventų, kalvose ir gaugaruose, uolose ir kalnuose, visur jau gyvuoja gausi nematomų žmonių rasė? Tačiau Kūrėjas matė, kad to negana. Kokia išties

apgailėtina mintis, kad žmogus geis savo paties šešėlio, ką jau kalbėti apie tai, kad iš jo užgims nesuskaitoma daugybė palikuonių kiekvieną sykį, kai jis suguls su Žeme. Nespėjus nė atsitokėti, žemėse gyvenančiųjų gausa nebetilptų tamsybėse ir išsiveržtų laukan su tokia pačia jėga kaip jų tėvo sperma. Taigi pirmasis Žmogaus kalvio atliktas dalykas buvo atimti iš Adomo jo šešėlį, kol suras sprendimą. Tuo metu, kai Adomas audė po Žemę ieškodamas sau aistros objekto – staugdamas iš geismo, paduodamas toną chorui kaukiančių šunų, lydėjusių jį kiekviename žingsnyje, – Pasaulio Kūrėjas sugalvojo moterį. Jos pilvą jis padirbo tokį, kad jame vienu metu galėjo išsitekti daugiausia trys embrionai. Taip, ir jų rasė su kiekviena karta turėjo sumenkti per nykštį, kol žmogus pasidarė ne ką didesnis už šį mulkį Adomo sūnų, sėdintį čia ant kyšulio su savo beformiu šešėliu ir velkantį šias mintis į žodžius.

* * *

Saule, dėkoju tau, kad paklūsti Visagalio Kūrėjo šauksmui ir vasarą pailgini savo kelionę dangumi. Jeigu taip nebūtų, mums, gyvenantiems ant šio amorfiško lavos luito tokioj tolimoj Žemės rutulio šiaurėj, visiškai suminkštėtų protelis – visiems ligi vieno. Nes taip jau mūsuose sutvarkyta, kad ketvirtį metų būna visiškai šviesu, kitą ketvirtį – juoda naktis, o dar du – pakenčiama. Tokie mūsų metų laikai. Amžiname vidurvasario įsaulyje žmogui duotas laikas apmąstyti juodumą, šaltį ir siaubą, tai yra tą metų laiką, kurį vadiname žiema, ir visą jį lydintį blogį. Po šitokių minčių žmogus

atsisėda, atgręžia veidą į dangų, užmerkia akis ir leidžia mėliui užlieti save paikyste, kad taip bus visada, kad pasaulis daugių daugiausia paraudonuos kaip drovaus įsimylėjusio vaikio skruostai, kad niekada nestos tamsa. Nes šviesa būtina, kai prisiminimai tokie niūrūs. Tai patyriau savo kailiu. Visą dieną mąsčiau apie bjaurius ir liūdnus dalykus. Visgi yra kuo pasidžiaugti – oras šiltas ir gražus, prieš akis atsiveria toliai, švelniai čiulba paukščiai, o ruonių kolonijose it žmonių vaikai išdykauja ruoniukai. Ir mano žmona, Sigrida Torolvsdotir, yra šalia. Žavi nelaimėlė, kuri, ištekinta už manęs, manėsi pradėjusi eiti gyvenimo keliu su gana pasiturinčiu ir darbščiu žmogumi. Po trisdešimt penkerių metų ji taip nebemano. Jie atgabeno Sigridą pas mane šį pavasarį sakydami, kad ji nesitvėrusi noru mane pamatyti, vargšelė. Taip, pavargėlė Siga ir vargovaikis Jounas – vieno raugo. Maniau, kad jai pasirodžius mano gyvenimas palengvės, kad mažiau laiko skirsiu pilvo reikmėms, kad turėsiu daugiau laiko mąstyti apie svarbius dalykus, dėtis juos į atmintį. Jie ilgiau išlieka, jei turiu juos kam paporinti. Tačiau dabar yra taip, kad Sigrida visa susiraukia, kai man užeina noras perpasakoti jai savo idėjas ir tarp mūsų įsižeibia pyktis.

– Ir vėl jis pradeda! – sako ji nusisukdama, it būčiau paleidęs čiurkšlę šlapimo.

Stengiuosi jai neprieštarauti, tačiau neišvengiamai pasakoma dar ir šitai:

– Dėl šitų niekų čia ir atsidūrėme.

Ji sako tiesą, tačiau jai nederėtų vadinti to niekais, būtų teisingiau sakyti, kad į šią salą mudu nubloškė mano gabumai. Tai yra,

jie mane pavertė tremtiniu. O ji pati prašėsi čia atplukdoma, kad galėtų būti šalia. Vargšė moteris. Bet veikiausiai mažesnė blogybė būti Jouno pačia čionai, negyvenamame šchere, nei gyventi tarp svetimų. Tai supratau iš to, kaip su ja buvo kalbama didžiojoje saloje. Visų blogiausia man yra tai, kad jos ištikimybė nepelnyta. Šiai moteriai nedaviau nieko, išskyrus skausmą. Ji prieštaravo, kai paklusau burtininko Lauvio Tordarsono, Touroulvo visažinio ir skaldo, kvietimui keliauti į vakarus nuramdyti įsismarkavusios šmėklos. Čia ir prasidėjo nelaimės. Šitaip mes viską praradom. Kaip susidūrė mūs keliai? Pamenu, tai nutiko per Saulės užtemimą. Jos to klausti nedrįstu. Moterims atrodo, kad vyrai turi prisiminti tokius dalykus. Kai pastarąjį sykį ji išbarė mane už tai, kad esu svaičiotojas, paklausiau jos, ko ji pas mane sugrįžo, jei ne regzti gijos nuo tos vietos, kur ją nutraukėme prieš tai, kai aš vienas įslinkau užuoglaudon slėptis nuo Vilkolakio ir Ario neapykantos man, Jounui Mokytajam, ir maniškiams, kaip antai kunigui Paulmiui. Taip, ko ji čia atsidanginusi, jeigu ne padėti man tyrinėti pasaulio tvarkos? Bent jau taip buvo anksčiau. Dabar jausmas toks, kad mano nedraugai paskyrė jai „atvesti mane į protą", kaip tai apibūdintų ne vienas, net ir ne du mano kankintojai. Tačiau tai netiesa, nes, man ne per seniausiai apie tai užsiminus, ji išrėžė:

– Jei jau kas nors ir tikras dėl to, kad į protą tavęs atvesti nepavyks, tai – aš.

Siga buvo linksmiausia mano kada nors sutikta mergina. Pirmąsyk apie ją išgirdau, kai vienas atėjūnas papasakojo man ir seneliui Haukonui apie į bėdą papuolusią merginą iš Kranto viensėdžio

Steingrimo fjorde. Ji sirgo protlige, bet ne taip, kaip tie mums visiems pažįstami maišytgalviai vargšeliai, besivaduojantys elgetavimu. Ne, dėl ligos ji tapo rami ir santūri, bet visiškai apsėsta Mėnulio šviesos, jo kelionės dangaus skliautu, dydžio ir fazių. Pradingusią iš lovos ją galų gale surado prie daržinės sienos, iškėlusią nykštį ir stebinčią, kiek nuo vakar nakties padidėjo Mėnulio šešėlis. O jeigu į rankas jai pakliūdavo skiautė popieriaus ir rašymo priemonė, ji išsyk puldavo kraigalioti skaičius ir brūkšnius. Jos apžiūrėti pakviestam kunigui pasirodė, kad ji neblogai išmano aritmetiką. Iš jos pačios niekaip nebuvo įmanoma išpešti, iš kur šios žinios, nes vargu ar ji galėjo šito išmokti viena, be niekieno pagalbos. Šeimynykščiai manėsi esą tikri, kad nagus čia bus prikišęs kažkoks valkata „už dievažin kokį atlygį". Tačiau su aritmetika mergaitiška galva susidorojo tik tiek, kad jai suminkštėjo smegenys. Apie tai liudijo jos meilė gamtos reiškiniui, Mėnuliui, tolydžio traukiančiam sergantį protą. Šios piktadarystės kaltininkas taip ir nebuvo rastas, nors žmonės įtarė nevykusį Hoularo studentą, Touroulvą Tordarsoną, burtininką Lauvį, išmestą iš ten už tai, kad užvožė vyskupui švenčiausiuoju Velykų sakramentu. Tai buvo pirmas kartas, kuomet Lauvis nulėmė mano gyvenimo tėkmę, nes jeigu jis štai taip nenoromis nebūtų mūsų su Siga suvedęs ir jei nebūtume jam dėkingi už pažintį, ji nebūtų įtikinta leisti man vykti šiaurėn į Sniego Kalnų pakrantę padėti jam ramdyti prisikėlusios šmėklos. Tiesą pasakius, aš menkai domėjausi moterimis, laikydamas jas visas kaip vieną niekam tikusia ir įkyria draugija. Aišku, šis jausmas buvo abipusis. Joms įkyrėdavo mano filosofija, o man – jų šnekos apie ūkio priežiūrą, maisto atsargas, vaikų

auginimą ir visus tuos niekus, apie kuriuos sukasi jų gyvenimas. Aišku, buvo kuždamasi, kad aš nepajėgus su moterimis. Ir kas čia tokio? Kiti viengungiai galėjo nesibaiminti, kad imsiu varžytis su jais dėl moteršių. Tai netrukdė jiems užsakinėti man eilių, liepsnojančių aistra priešingai lyčiai. Mergina iš Kranto viensėdžio buvo tinkamo amžiaus tekėti ir, anot gandų, domėjosi dangaus kūnais. Skambėjo neblogai. Kad ir kaip ten būtų, aš nenustojau zyzęs, kol išvydau šią keistą merginą savo akimis. Tai nutiko 1598 metų pavasarį, kovo septintąją. Kaip aš prisimenu? Tą pavasarį Saulės užtemimas vedė į pamišimą žmones ir gyvūnus. Atvykęs į Krantą apsimečiau keliaująs į Hoularą grąžinti vyskupui knygos, kuri senų senovėje buvo paimta iš vyskupijos; knyga buvo paženklinta dėl tikrojo krikščioniško tikėjimo nukirsdinto kankinio, mūsų vyskupo Jóno Arasono, ekslibrisu. Knygoje buvo užrašytos kelios išmintingojo autoriaus graiko Ezopo pasakėčios, išverstos į lotynų kalbą ir iliustruotos komiškais žmonių darbus dirbančių neprotingų žvėrių paveikslėliais. Tai buvo niekam tikusi knygiūkštė iš pagoniškos Azijos, bet puikus pretekstas mano pažintinei kelionei į Kranto sodžių. Aišku, knygą turėjau su savimi, jei kas nors užklaustų, ir galėjau parodyti ją pasitikėjimo vertiems žmonėms. Mane priėmė svetingai ir vaišingai, nors viensėdyje buvo gedulas. Velionis šeimininko tėvas dar gulėjo pašarvotas. Elgiausi kaip bet kuris kitas svečias, keliaujantis pro fjordą minėtuoju reikalu, o ne atvykęs paganyti akių į apgraibomis vaikštančią, kuoktelėjusią, Mėnulį įsižiūrėjusią merginą. Man nepagailėjo maisto ir gėrimų. Gerieji žmonės laikė mane įdomiu pašnekovu ir tyliai mėgaudamiesi klausėsi mano eilių ir pasakojimų

apie gamtą. Tačiau jų turinį pakreipiau taip, kad pritiktų namams, kurių seklyčioje gulėjo miruolis. Ir niekam nepasirodė keista, kad turėjau reikalų į moteris virtuvėje kaip senais gerais laikais. Ten viskas buvo po senovei; taip, valdovai ateina ir išeina, o ugniakurai išlieka tokie patys – su liepsnomis, maistu ir apkalbomis. Galvojau sau, kad Mėnulio pašaukta mergina anksčiau ar vėliau turi užsukti ten ko nors prireikus, tad kol laukiau apžiūrėjau vieną ar dvi senes, kitas tris apčiupinėjau, nes man vėl buvo leista tai daryti, mat nė vienai iš jų nė į galvą netoptelėjo, kad toks prisilietimas mane sujaudins, – kad ir kaip joms tai būtų patikę. Taip pat išroviau išpuvusį krūminį jų seniausiajai, kuri, mano nuostabai, pasirodė esanti ta pati, begėdiškai laidžiusi liežuvį prieš ištisą dešimtmetį. Ak, kodėl Visagalis leidžia niekam nereikalingos senės žvakei rusenti, metai iš metų, devynis sykius po devynerius metus, bet greitai, be jokio akivaizdaus gailesčio, užpučia vos įsižiebusias savų vaikų žvakeles? Atgrasi tai mintis, kurią visi, kada nors ko nors netekę, yra pagalvoję ir nevilty savęs klausinėję, – kodėl jis? Kodėl ji? Kodėl ne kitas? Kodėl ne šitas arba anas? Bet čia aš bejėgis. Ir esu tikras, kad ta senė vis dar gyva, šimto ir keturiasdešimties metų amžiaus, įsitikinusi, kad nėra nieko natūralesnio, nors iš jos niekam nėra jokios naudos, o ir jai pačiai – menkas džiaugsmas. Vos spėjau išrauti iš žandikaulio dantį, sodžiuje stojo didžiulis sujudimas, pasigirdo šauksmai ir riksmai, o iš trobų pasipylė žmonės. Aš ir senės buvome belipą į kojas, kai vienas samdinys įlėkė į virtuvę, puolė ant keturių ir tolydžio gargaliuodamas ėmė skintis kelią pro senųjų sijonų gniutulus:

– Ji gęsta, girdit, ji gęsta!

OLEANDRAS. *Tai nuodingas augalas, aptinkamas prie Vandeningosios upės, tarp Žaliosios kupstynės ir Žirgo Įlankos kyšulio. Jo užėdę galvijai iškart nugaišta, jų kūnai išpursta. Oleandras būna gelsvai žalios spalvos, o patrintas pasidaro šiek tiek glitus.*

Savo būsimą žmoną pirmąkart išvydau vaiduokliškoje Saulės užtemimo šviesoje. Kaip tik tą akimirką, kai Saulė sumažėjo perpus, Sigrida pagavo mano žvilgsnį savo akimis – tomis akimis, kurios buvo užuovėja sodžiuje siautėjančios beprotybės pūgoje. Nes aš buvau lygiai toks pat paklaikęs kaip kaukiantys šunys, šnypščiančios katės, palei žemę sliuogiantys varnai ir po pievą lakstančios pašėlusios karvės. Buvau toks pat nelaimėlis kaip ir kiti, vienodai kankinamas minties apie tai, kokias kančias atneš šis Saulės užtemimas, kokias bauginančias naujienas jis pranašauja, kiek bus prarasta gyvybių, kokias ligas jūra išplaus ant mūsų uolos, kokias erezijas, kokią beprotybę. Buvau lygiai taip pat visiškai pametęs galvą kaip ir kiti – visi raudodami bėgiojo po kiemą, subedė nosis į žemėtą grindinį, plėšėsi drabužius ir rovėsi visus po ranka pakliuvusius kūno plaukus, nemažai jų apsivėmė per patį maldų įkarštį. Taip, buvau toks išsigandęs, kad smegenys mažiausiuose mano kauleliuose virpėjo it žiedmusės sparneliai – žmogus buvo bejėgis sūkuryje scenos, kurią žodžiais nupiešė apaštalas Morkus, o kunigai Didžiojo penktadienio pamoksluose išdegino mūsų sąmonėje tarytum žioruojančia geležimi: paskutiniai Išganytojo atodūsiai, devintoji valanda, kai Žemę vidurdienį užklojo sutemos, kai jis iškankintas suabejojo savo gailestingojo Tėvo esatimi. Jei

jau pabūgo patsai palaimintas jo mylimiausias Sūnus, tai kaipgi įmanoma, kad mes, nuodėmingi žmoneliai, iš baimės neprarastume galvos? Visi, išskyrus Sigridą. Iš trobos kažkas sušuko:

– Stebuklas! Stebuklas! Jis prisikėlė!

Netrukus pro lauko duris išgriuvo trys vyrai, nešini senolio lavonu. Jie kilnojo dėmėtas jo galūnes taip ir anaip, kad rodės, jog numirėlis tiesia savo nuvytusias rankas į dangų. Jo galva atsilošė, žandikaulis atkrago ir visi išvydo išgriuvusį liežuvį, išpurtusį ir pamėlynavusį. Nereikėjo būti dideliam daktarui, kad susigaudytum, jog anas buvo toks pats stropiai negyvas kaip ir prieš valandėlę. Dabar žmonės apspito trijulę su šia bėdina lėle. Vienas prilaikė ją už pakaušio ir kairės rankos, kitas – už liemens ir dešinės rankos, o trečiasis, stipriausiasis, stovintis už negyvėlio, mojavo abiem jo rankomis virš išpampusio pilvo ir kilnojo lavoną taip, kad rodės, jog šis pasišokčiodamas iriasi jų norima kryptimi – ant trobos stogo. Tai dar vienas beprotystės veidų: žmones suvienija veiksmai, apie kuriuos jie nė nenumanė ir negalvojo, kol jų nebuvo apsėdęs pamišimas. Vėliau jie ne kažin ką nutuoks, kaip atlikti tuos žygius, kurie apėmus šėlui atrodė vienas juokas. Kol šeimynykščiai grūdosi ant stogo su sentėvio lavonu, Sigrida pasivėdėjo mane į šalį. Ji ėmėsi atsargumo priemonių ir taip išgelbėjo mane nuo proto aptemimo. Nenuleisdama nuo manęs akių, ji žengė į priekį ir paėmė man už rankos. Kai atrodydavo, jog noriu nusukti akis ir stebeilyti į pasiutusiai užkrečiamą kitų elgesį, ji sekė man iš paskos, vis žengdama žingsnelį į šalį, kad žiūrėčiau į ją, o ne į juos. Taip žingsnis po žingsnio ji nuviliojo mane į savo ramybę, galiausiai jai

pavyko mane išsivesti. Mums gerokai atsitolinus nuo sodžiaus, ji man pasakė, kad žinojusi apie būsimą Saulės užtemimą, ne visai tiksliai, kada, tikrai ne, tik kad jis įvyks netrukus. Aš sustojau kaip įbestas, man išdžiūvo gerklė, o visą kūną išmušė šaltas prakaitas. Nusišypsojusi ji liepė sekti iš paskos ir mes visiškai nutolome nuo trobesių, kur skystagalvių banda mindė žiemos nugelsvinta žole apaugusį stogą, keldami viršun pilko dangaus fone boluojantį lavoną. Ten, užglaudoje, ji mane pasodino, o pati atsisėdo priešais. Mus skyrė nedidelis pievos plotelis. Pririnkusi saują akmenėlių, ji ėmė dėlioti dangaus kūnų modelį. Didžiausią akmenuką jinai paguldė vidury ir pavadino jį Žeme. Šalia jo padėjo Mėnulį, Saulę ir penkias planetas – šias anų atžvilgiu tiesia linija. Tada ji pradėjo stumti dangaus kūnus aplink žemę žinomomis orbitomis, kol Saulė ir Mėnulis atsidūrė vienas priešais kitą.

– Štai čia turi įvykti Mėnulio užtemimas.

Plonyčiu viržio stiebeliu ji nupiešė iš Saulės į Žemę besidriekiančius spindulius ir parodė, kaip šioje pozicijoje esanti Žemė turėtų mesti šešėlį ant Mėnulio. Tuomet ji kelissyk lenkdama pirštus išlemeno mėnesių pavadinimus ir paskirus skaičius. Ji išskaičiavo, kada bus kitas Mėnulio užtemimas, ir pasakė man datą.

– Žinok, kad ir kur būtum, įsitikinsi, jog tai tiesa, jeigu tik leis oro sąlygos.

Dabar Sigrida vėl išjudino savo akmenėlius kalbėdama skaidriu mergaitišku balsu:

– Kita vertus, Saulės užtemimo tiksliai numatyti neįmanoma, tačiau galima spėti jį įvyksiant po tam tikro laiko tarpo, kažkaip taip. Šito aš jau ilgai laukiau.

Tačiau tuo metu aš jau ne taip įdėmiai klausiausi iš jos lūpų sklindančių žodžių, o įsistebeilijau į pačias lūpas, tolydžio kintantį jų pavidalą. Prisislinkau arčiau jos, kad galėčiau geriau įsižiūrėti. Sigrida nutilo ir, išsitraukusi iš prijuostės kišenės mėlyną stiklo šukę ir pridėjusi ją prie akies, pažvelgė į Saulę. Paukštukų giesmė nutilo, šunų staugimas liovėsi, žmonės ant stogo nustojo kratę numirėlį, sodžius nuščiuvo, o mane pervėrė šaltis. Aukštai danguje virš sodžiaus Žemės šešėlis užpildė Saulės ratą ir tą pačią akimirką kažkas užsipildė mano viduje. Nė vienas iš mudviejų nepakėlė akių, kai nuo numirėlio nešėjų svorio su trenksmu įlūžo stogas. Mudviejų su Sigrida meilinimasis buvo nesibaigiantys pokalbiai apie žvaigždžių tapsmą, žemės ir jūros prigimtį, mažų ir didelių gyvūnų elgseną ir, nors mes kalbėjomės ne hebrajų ar angelų kalba kaip Adomas su Ieva, tai buvo mūsų Kūriniją šlovinanti giesmė. Mes sėdėdavome ligi paryčių mindami įstabias šviesos ir šešėlio paslaptis, kaip antai: kas nutinka josios rankos šešėliui, kai jį užstoja manosios šešėlis? Ar jie tapo vienu? O gal jos rankos šešėlis akimirką išnyko? O jeigu taip, tai kur? Šitaip galėjome kalbėtis ištisas dienas, tačiau dabar jau nebe. Ji nutilo, kai mano nedraugams nebepakako engti vien mane ir jie pradėjo išpuolius prieš mūsų sūnų kunigą Paulmį Gvudmundą. Iš berniuko atėmė abitą ir pašaukimą. Elgetystė blaško jį po kaimus su amžinai dieninga pačia. Kaip iš akies luptas tėvas – aiman! Tatai, kur mane atvedė mano priešgyna, mane slegia ne ką mažiau kaip Sigridą.

DIACODUS. *Šis akmuo turi daug naudingų savybių. Jį pamerkus vandenyje pasirodo daugybė žmogaus pavidalo dvasių ir jų galima išklausinėti apie ateitį. Šis akmuo buvo aptiktas čia, Islandijoje.* Exemplum: *mums gyvenant Aukštutiniuose smėlynuose, mano pati Sigrida ėjo palei vandenyną toje vietovėje, kur pakrantės ruožas prie stačių uolų vadinamas Kalno Lava. Ant vieno bangų mūšos užliejamo šchero ji pastebėjo kažką apvalų plūduriuojantį dubumoje. Jį ištraukusi, pamatė, kad tai magiškas akmuo. Jo viduryje rožinė dėmė, jis pats apkraštuotas purpuru, o vandenyje esanti dalis žalia. Ji nunešė jį prie kitos, mažesnės, dubumos ir įmetė į vandenį. Staiga vandenyje pasirodė gausybė žmonių pavidalų. Jai pasirodė, kad aš buvau skaitęs apie tokį akmenį, tad ji negaišuodama ketino įsidėjusi jį į pirštinę parnešti man. Tačiau prieš atsidurdamas jos pirštinėje diakodas šaižiai cvangtelėjęs nukrito ant žvirgždo ir pradingo jai iš akių. Sigrida niekaip nenorėjo man pasakyti, ką sužinojusi iš dvasių, bet numanau, kad ji išklausinėjo jų apie savo ateitį.*

Ak, kaip Siga prašė manęs nevykti į vakarus pas Touroulvą, o, kokia tiesa bylojo jos lūpomis, kai sakė, kad šio žygio imtis esu pašauktas tuštybės demono. Aš sakiausi norįs išgarsėti, tuomet daugiau žmonių pirktų mano paslaugas. Buvau savamokslis ir turėjau darbais įrodyti, ką sugebu. O tas, kuris nugali šmėklą, tokią tūžmingą, kad ji išvelėja kailį kiekvienam prisiartinusiam kunigui, toks žmogus bus neįkainojamas, kai sutemų šaukliai įsisiautės ir užtrauks Dievo rūstybę ištvirkėlių bandai. Pamenu, kad taip jai ir paaškinau, o ji atsakė:

– Bet ar savo žygį ketini atlikti ne dėl tų pačių ėriukų, kuriuos Viešpats išskers?

Tačiau... Turbūt apie tai kalbėjome vėliau. Visgi ji leido man išvykti, nes burtininkui Lauviui turėjome būti dėkingi už mudviejų pažintį. Man keliaujant į vakarus palei Sniego Kalnų pakrantę atmintyje įsirėžė kelionės vaizdų albumas, kuris atverstas visad stovi man prieš akis, kai lyginu tą dievobaimingą gerų darbų pasaulį, kurį savo pasakojimais piešė senelis Haukonas, ir tą, kuriame užgimiau, – pasaulį, kur geri darbai nieko nereiškia, o visoj šaly pagarsėjusiems piktadariams pakanka gličių kalbų apie savo pačių dorybes, kad gautų vietą prie prisikėlusio Kristaus kojų. Kol srėbtuvėse plaka virbūs liežuviai, ant vynuogienojo vysta vaisius. Keliaudamas į vakarus ėjau vieškeliu, taku, kurį išmynė minia, šlaistydamasi ir blaškydamasi palei šios salos krantus, taku, kuris neturi nei pabaigos, nei pradžios, kaip ir bet kuris kitas ratas. Koks reikalas gena šią bėdžių armiją iš vieno šalies kampelio į kitą? Ogi iškaulyti duonos kąsnį ar skarmalą prisidengti, pajusti ne tik savo delno šilumą, patirti atjautą, pabūti svečiu, o ne nelaime namams, gauti trupinį Žemės gėrybių, patirti visa tai, taip, pabūti Dievo vaiku tarp kitų tokių, bent jau tas kelias dieneles, kol tęsiasi didžiosios bažnytinės šventės. Mano kelionė prasidėjo netrukus po Velykų, šventės, kuri buvo išniekinta atšaukus gavėnią ir žmonėms ėmus kišti į gerklę, kas papuola. Pūvantys mėsgaliai it kalėdiniai papuošimai kadaravo tarpdančiuose parapijonims žiovaujant per Didžiojo penktadienio pamokslą. Ten, kur įsimetė puvinys, jų dantenos buvo sutinusios ir liepsnos raudonio, tačiau

bodėdamiesi išsirakinėti dantis, jie čiulpė ir liežė juos liežuvio galiuku, išdykaudami su peršuliu pabrinkimuose ir dūsaudami, kai pūliai ištrykšdavo iš tarpdančių, išplukdydami sykiu į burnos ertmę ir mėsgalį ir virsdami sušvinkusios puotos padažu. Bet toli gražu ne visiems buvo lemta praleisti Velykas pilna burna tokių saldėsių. Dievo avinėliai, Kristaus avinėliai, šv. Petro avinėliai – kadaise buvo laikai, kai klajojantys bastūnai žinojo, kur šie švelniai vadinami padarėliai buvo laikomi ir kuriuo metų laiku juos lankyti. Iš vieno krašto į kitą, aplinkui visą šalį, klajojo šie išbadėję nelaimėliai it dangaus kūnai geležiniu lanku aplink Žemės modelį, taip, kai Skreplių Sveinas prisidengęs nuo saulės akis žvalgėsi į Riksmų Sodžių įlankos apylinkėse, o Sigurgeira su medine koja iš Salų fjordo prisimerkusi bandė įsitikinti, kad iki Lapų upės ranka paduoti. Dievo paženklinti kaip Velykų valgis ar Kalėdų kepsnys, šie iškilniai pavadinti ėriukai ėjo pasitikti vargstančiųjų, ėjo iš tvartelių, ėjo iš kailių, ėjo iš odų, ėjo gyvybingi, riebūs ir kruvini, ėjo, nors mėsa jiems bekepant keitė spalvą, ėjo aptekėję savo tirpstančiais riebalais per sodžiaus kiemą ir kryžkelėse laukė svečių, išsirikiavę ir sukiodamiesi taip, kad svečiai galėtų įvertinti nuo glajaus spindinčias apskrudusias raumeningas šlaunis ir mentis, iš kurių ištryškęs kraujas nusruvo avinėlių nugaromis prieš jiems parlekiant namo į sodžių su iš paskos sekančia badmirių minia pražiotomis burnomis ir apnuogintais dantimis. Sodžiaus kieme ėriukai stabtelėdavo ir žvelgdavo per petį į varganą minią, o paskui nusipurtydavo tarsi ką tik po maudynių ir riebalai tikšdavo nuo jų plačiu žiedu. Lajus it krioklys liejosi ant veidų skurdžiams, o šie bėgo

iškišę liežuvius, kaip vaikai gaudydami sūkuriuojančias snaiges, ryte rydami riebalų čiurkšles ir gremždami lajaus plėvę sau nuo akių ir skruostų. Sugrįžę namo ėriukai buvo šeimynykščių ir virėjų sugenami į virtuvę ir ten žirgliojo pirmyn atgal ant ligi raudonumo įkaitusių grotelių, linksmai laižomų ugnies. Iš jų kepamų gerklių sklido dūmai ir čiurškantis mekenimas, pranešantis, kad greitai jų palaimingas darbas bus baigtas, greit jų ėjimas baigsis, kai žengs ant ilgo troboje stovinčio stalo, nusėsto valkatų ir duoneliautojų su jų padaužomis. Čia buvo ėriukų kelio galas, čia buvo jų galutinis tikslas, čia baigėsi jų tarnystė Kūrėjui, nes čia jie turėjo sulįsti į pražiotas iškilmių svečių burnas ir plaktis į jų dantis tol, kol gražiai paskrudusi mėsa atsiskirs nuo kaulų, o riebalai nuo liežuvio nusrūs į gerklę. Tačiau taip nutikdavo tik Velykų dieną. Iki tol Skreplių Sveinas ir Sigurgeira medine koja džiaugsmingai kentėjo su Išganytoju ir valgė džiovintą žuvį su sviestu. Tame taip pat būta palaimos, garbinimo ir dalyvavimo žemiškame dievybės apreiškime. Tačiau man keliaujant į Sniego Kalnų pakrantę šios dienos buvo seniai praeity. Basakojams nebebuvo siūloma jokių gėrybių – nei sultingos šventajam skirtos ėriuko šlaunies, nei džiovintos ledjūrio menkės odos, nei nakvynės, anei pirštinių nušalusioms rankoms. Kur tau. Dabar klestėjo laisvamanybė ir viskas, ką žmogus įgijo, priklausė vien jam pačiam ir jo giminei. Kiti turėjo vėju sotintis. Taip jie ir darė. Kai prisiartinau prie ūkio, kuris anksčiau buvo valdomas pagal Dievo kalendorių, prieš akis man atsivėrė kraupus vaizdas.

Valkatų kūnai gulėjo palei kelią it erdėjantys odmaišiai, aptempę suaugusių ir vaikų kaulus. Varnai kapojo, o lapės graužė jų

galvas ir rankas, nudraskę ir nuplėšę nuo jų skarmalus smaguriavo liesa vargetų mėsa. Taip, štai įrodymas, nesvarbu, ar užimi aukštą, ar žemą padėtį, esi augalotas ar plonas kaip siūlgalis snarglius, žemiškajai kelionei pasibaigus tesi tuščias odinis maišas – sielos nebėra, o be jos tu tik kaulų terba.

> JŪRŲ BAIDAS. *Apie jūrų baidus nieko nesakysiu, nes nedaug ką apie juos teskaičiau, nors nemažai jų mačiau, kol jie išnyko per tą didžiąją nepritekliaus žiemą,* Anno Domini *1602, žiemą, kurią žmonės iš Vakarų fjordų vadina Kankyne, o kiti Kuoka.*

Burtininkas Lauvis nebuvo nei plonas it siūlgalis, nei perkaręs iš bado. Trumpų blauzdų, plačių strėnų, ne pagal amžių gunktelėjęs, pūstažandis, apvalaus veido su gyvybingomis pavandenijusiomis mėlynomis akimis, o juodi plaukai atrodė kaip ką tik ištrinkti, nes tepdavo juos žuvų taukais. Jis buvo toks lengvabūdis, kad elgėsi it pamišėlis. Eidamas be paliovos spragsėjo pirštais ir švilpiniavo, staiga apsisukdavo ant kulno ir suplojęs rankomis sušukdavo:

– Švyst pašvyst, saulė kyšt!

Arba kokią nors panašią nesąmonę. Buvo linksmas ir auksaburnis, tai padėjo jam sutarti su Vakarų Islandijos galingaisiais, jiems įsiteikti ir parduoti savo paslaugas, kaip antai lydėti juos kelionėse, pasakoti jiems juokingas istorijas ir, pasitaikius progai, kurti komiškas eiles. Dar jis virdavo tepalus nuo paburkimų, nuleisdavo kraują, pakirpdavo barzdas ir nusvilindavo iš ausų stirksančius gyvaplaukius. Bet svarbiausia, jis turėjo būti budrus, kad

nedorvaikiai nesusimokytų ar nesumokėtų ir neužsiundytų ant jų pikčiausių pamėklių. Dabar Lauvis kreipėsi į mane prašydamas padėti jam užkalbėti vaidulą, besitrainiojantį palei Sniego Kalnų pakrantę. Vaiduoklis buvo toks apsukruolis, kad Lauvis prarado viltį sutramdyti jį vienas pats. Sklido kalbos, kad šmėkla buvo kunigo sūnus, tėvas ir pamotė jį baisiai engė, tyčiojosi ir ujo, o galiausiai ištrenkė laukan siaučiant siaubingai vėtrai parginti kelių avelių, kurios saugiausiai slėpėsi virš viensėdžio, stūksančio kalno oloje. Kadangi piemuo atsisakė parvaryti jas į sodžių, kunigas ėmė spausti sūnų, kad tas parodytų visiems, jog ne iš kelmo spirtas. Išsiuntė jį ne iš piktos valios, mat abiem, piemeniui ir kunigo sūnui, buvo į akį kritusi viena tarnaitė, ir visiems buvo aišku, kad piemuo jai labiau prie širdies, nes jo gniaužtai tvirtesni, o žandenos vešlesnės. Kitaip nei piemuo, kunigo sūnus buvo gležnas jaunuolis, užuot vaikščiojęs, jis tipeno, vienodai netiko tiek fiziniam, tiek dvasiniam darbui. Jis buvo labai atsidavęs savo velionei motinai ir padėdavo jai siūti. Dabar jis buvo aprengtas keliais sluoksniais paltų, gerai apautas, jam užmaukšlino lokio kailio kepurę, o prie dešinės rankos pririšo kaustytą lazdą. Taip apsivilkęs, jis ilgomis kojomis tipeno per suledėjusį sniegą. Žmonės šaipėsi iš jo kvaišos eisenos visą tą gerą pusdienį, kurio jam prireikė užsirabždinti į šlaito viršų, nors bet kuris kitas šį kelią būtų įveikęs per dvi valandas. Ten jis dingo žmonėms iš akių ir netrukus nukrito nuo uolos, trijose vietose susilaužė koją ir mirtinai sušalo, bet ilgai nelaukęs sugrįžo keršyti savo tėvui ir kitiems kaimiečiams, tapdamas pačiu apčiuopiamiausiu vaiduokliu per visą kaimo istoriją.

Ne vienas, užkluptas žiemos tamsoje, paragavo jo antausių ir buvo apmėtytas akmenimis. Bevalgant, seklyčioje užgesus šviesai, prieš ją vėl uždegant, jis spėdavo išlaižyti visus dubenis. Bet būdavo ne ką geriau, kai jis ištaikęs progą graibydavo moteriškėms šakumus ir spardydavo vyrams į kiaušius, šitaip bandydamas išromyti visą kaimą, kad šis ištuštėtų. Jis taip galingai spyrė Lauviui į tarpukojį, kad viena jo sėklidė liko sutraiškyta it mėlynė tarp dantų. Man pačiam leido pažiūrėti ir pačiupinėti. Lauvio bandymai užkalbėti gyvą kunigo sūnaus lavoną nedavė jokių vaisių. Pirmą mėnesį pamėklė elgėsi ramiai, žmonių nelietė, tik retsykiais galima buvo išgirsti jos kauksmą virtuvės kamine. Tačiau atėjus vasarai ir paaiškėjus, kad vaiduoklis pargriovęs ant žemės piemenuką nuplėšė jam kelnes, Lauvis turėjo pripažinti esąs nugalėtas – vaiduoklis, kuriam nereikia tamsos prieglobsčio savo šunybėms krėsti, pasirodė besąs ne jo jėgoms. Taigi aš atvykau padėti jam paguldyti vaiduoklio kūną atgal į kapą, o kur po to eis jo siela, spręsti buvo ne mums. Už pamėklės medžioklę Lauvis turėjo gauti kažkokį atlygį, kurį ketino pasidalyti su manimi. Mes buvome gerai aprūpinti maistu ir gėrimais ir pakenčiamai įkurdinti pas Vietovės kunigą, bet kadangi oras buvo puikus, didžiąją vasaros dalį pramiegojome Lauvio palapinėje, kurią šis įgijo iš ispano banginių medžiotojo. Vaiduoklio medžioklę pradėjome keliaudami iš ūkio į ūkį ir klausinėdami, ar šmėkla čia lankėsi, ir jei taip, tai kaip ji elgėsi. Mus priėmė šiltai, o mes linksminome visus porindami balades, mindami mįsles ir pasakodami istorijas apie žmones iš tolimos mano gimtinės. Per šią ekspediciją sukūrėme „Paukščių giesmes“, kurias

dabar moka kiekvienas mielas žmogus. Tomis saulėtomis vasaros dienomis ir saulėtomis naktimis Sniego Kalnų pakrantėje mūsų protai veikė išvien. Giesmę pradėjo Lauvis, sukūrė tris pirmuosius posmus, tačiau, nepažinodamas daugiau paukščių, įstrigo, tada giesmę perėmiau aš. Vaikščiodami iš ūkio į ūkį, pradėjome ją giedoti kartu. Jis išdudeno man paties išmoningai sudėtą pradžią ir įvedė mane į giesmės metrą. Aš pasinėriau į jį it liežuvis į gerai išvirusios avies galvos* akiduobę. Mes giedojome kaip pasiutę, leisdami į dangų vieną paukštį po kito, ir surasdavome jam vietą paukščių sekoje. Vasaros dienoms ir naktims susiliejus, nevaržomi jokių prievolių, užuot atgulę poilsio, apėmus įkvėpimui leisdavome jam mus pergalėti ir pakylėti į tą aukštesnį poezijos meno lygmenį, kuris kartais dar vadinamas poetiniu alpuliu ir labiausiai panėšėja į nevaldomą džiaugsmą, nes jo apimtieji puola pasitrūkčiodami mostaguoti galūnėmis, kvatodami raitytis ant žemės, blaškomi juoko audrų ir šėlsmo priepuolių, kaip antai kažkur lėkti, rėkti į mėlį paskirus žodžius, vieną į vakarus, vieną į rytus, trečią viršun, ketvirtą už savęs, penktą priešais save, šeštą į žemę, tada uždribti ant viršaus, it norėtum atgal įgrūsti kiekvieną iš žemės išlindusį netikėtą žinią gavusį kipšą, o paskui atkakliai sėdėti vietoje linguojant pirmyn atgal ir burblenti beprasmybes drauge ieškant šešių žodžių, iš kurių užgimsta skambus, puikiai sudėtas vidinis rimas**.

* Virta avies galva yra vienas iš nacionalinių islandų patiekalų, virta akis laikoma didžiuliu delikatesu.

** Čia turimas galvoje islandų poezijoje dažnas vidinis rimas, dar vadinamas hendingu.

Ir taip vienas paskui kitą, kol krisdavome be sąmonės su nebaigtu puseiliu lūpose ir miegodavome kur parkritę dažnai iki pavakarių. Deja, taip būdavo ne visada ir dauguma posmų užgimdavo kaip ir per bet kurį kitą mokytų žmonių pokalbį. Aš teikiausi įterpti į poemą kelias nepažįstamas paukščių rūšis, apie kurias Lauvis niekada nebuvo girdėjęs, kaip antai kilmingąjį pelikaną, sukantį lizdą jaunikliams savo gūžyje ir maitinantį juos krauju iš nuosavos krūtinės, ar tą Babelio paukštį, papūgą, kalbančią visomis pasaulio kalbomis. Lauviui suabejojus tokių apsigimėlių egzistavimu, atrėmiau jo prieštaravimus tardamas:

– Kas galėtų pasakyti, kad jų čionai niekad nebuvo atpūtę vėjai, išmetę į krantą audros ar atboginę kokių nors svetimšalių laivų kapitonai, tolydžio išsilaipinantys Islandijoje su visokiausiomis keisčiausiomis prekėmis? Nejau iš tiesų manai, kad bet kuris, susidūręs su mumis poetinio alpulio akimirką, pamanytų esant keisčiau girdėti dangaus žydrumo raudonsparnį paukštį, čiauškantį lotyniškai, nei sužinoti, kad čia veisiasi tokie žmonės kaip mes?

– Taigi... – atsakė Lauvis, – bet vargu ar egzistuoja toks padaras kaip tas strutis – vieną akimirką neskraidantis milžinas, o kitą – kažin koks krūmas.

Galų gale atsitiko taip, kad paskutinė eilutė susidėliojo kaip tik tada, kai pasiekėme tą pakrantės dalį, kurioje šmėkla kėlė didžiausią sumaištį. Ir vargu ar mano liežuvis būtų buvęs toks išmiklintas, koks pasirodė besąs mudviejų, gyvo Jouno Mokytojo ir numirėlio Vaiduoklio Jounsono, keliams susikirtus, jei nebūčiau savaitę prieš tai patepęs jo „Paukščių posmais“.

* * *

Kurgi mes pirmą sykį sutikome tą vaikiną? Ak, štai kur. Mes miegojome žole apžėlusiame plotelyje prie juodos uolos, vadinamos Jūros akmeniu (anksčiau jį vadino Puotos akmeniu, Šventyklos akmeniu arba Aukštuoju akmeniu) ir greičiau jau būčiau tikėjęsis paslaptingo svečio iš jo uolos nei to prisikėlusiojo mūsų kankinti iš šalto kapo. Kai gulėjome be dvasios po vieno iš mūsų poetinių priepuolių, mane pažadino kažkoks judėjimas į rytus virš mūsų esančiame nuobiryne, tarsi kažkieno kojos pastumti maži akmenėliai dusliai gurgždėdami būtų nuriedėję žvyringa pakrantės graužyne. Tikėdamasis išvysti ten grobio tykančią laputę, užmerkiau akis ir gulėjau nejudėdamas, laukdamas, kol gyvūnas užbaigs savo kelionę per nuobiryną. Tačiau neišgirdęs jokių naujų garsų nusprendžiau, kad bus protingiau mesti akį į tą keliauninką. Sulaikęs kvėpavimą įtempiau ausis. Kurį laiką nesigirdėjo nė garselio, išskyrus ką tik nubudusios jūrinės šarkos, stypinėjančios apačioje, įlankėlės paplūdimyje, klyksmus. Tuomet išgirdau kažką atsargiai nusileidžiant ant samanų paklotės kitoje uolos pusėje. Iškart susigaudžiau, kad tai turėtų būti mūsų pasitikti atėjusi šmėkla, kadangi nė vienas mirtingas padaras nesugebėtų vienu žingsniu nusileisti nuo nuobiryno ant viržyno šlaite, kur mes su Lauviu gulėjome. Įsivaizdavau ją išsižergusią, viena koja ant aukštikalnės, kita – samanynėje prie akmens, tampriai, it šakutės kaulelis paukščio krūtinėje, įrėžtomis kojomis. Aš lūkuriavau, baisas irgi. Kuo atsargiausiai, visiškai be garso iškvėpiau. Pasigirdo trakštelėjimas, kai šmėklos, taigi, aukštikalnio šlaunikaulis pasisuko ir barkštelėjo

į samanynės blauzdikaulį. Taip trinktelėjus keliais gyvajam skaudėtų, bet numirėlis nė cypt. Trenksmas pažadino Lauvį. Jis pakėlė galvą nuo žemės ir jau buvo bepradedąs miegūstai žiobauti, bet daviau jam ženklą užsičiaupti. Jis bemat pakluso ir atsigręžęs į mane laukė, kad išsamiau paaiškinčiau, kas darosi. Kiek įmanoma nepastebimiau ir lėčiau mes dabar pasukome galvas link uolos, kurios priedangoje stovėjo piktoji dvasia, briaunos. Man pasirodė, kad matau ten šmėžuojantį žmogaus pavidalo šešėlį, veikiausiai vaiduoklis irgi laukė ir mus stebėjo.

Dabar buvo bandoma varžovų kantrybė. Mirusieji paprastai kantresni už gyvuosius, apie ką galima spręsti iš to, kaip ramiai jie guli kapuose, kol gyvieji zuja it išgąsdintos lauko pelės, drebėdamos ir virpėdamos tais retsykiais, kai stabteli, tuo irgi primindamos peles, tik šįkart namų, kurios, pasprukusios nuo katės į plyšį sienoje, klausosi jos žingsnių su viltimi, kad toji pasiduos ir pasitrauks, bet nežino, ar ji dar ten, ar jau pasišalino, nes katutė taip pat gali ilgą laiką ištupėti nejudėdama nenutirpusiais keliais. Lauvis ir aš galėjome numanyti velionį kunigo Jouno vaikį nugalėsiantį tokiame mūšyje, kuriame laimi ilgiausiai išlaukęs varžovas. Išgirdau Lauvio atodūsį, išvydau jo veide nuo uolos į dangų bėgiojančias akis ir suėmęs save į rankas ėmiau laukti, kas bus. Ir jis pasirodė – tas siaubingas vaizdas truko vos akimirką, kaip kad draugo, su kuriuo drauge gyveni, veidas, užpūtus žvakę, stovi tamsoje prieš akis it purpurinė kaukė. Vienas, du, trys ir jos nebėra. Taip ir šiurpi vaiduoklio galva pasirodė – jis iškišo ją iš už uolos ir išsiviepęs pažvelgė man į veidą – ir vėl pradingo. Išblyškusi

oda, delno dydžio lavondėmė nuo smilkinio iki dešiniojo lūpų kampučio, dūlantys skruostai, plaukai it išskėsti nagai išdrikę ant kaktos virš besivartančių raudonų žvėries akių.

Grasusis jaunuolis plačiai atvėrė rajos žiaunas, o jų viduje visi dantys buvo išlaužyti ligi pašaknų arba sutraiškyti per krytį, pasiuntusį jį myriop nuo plokščios uolos atbrailos. Jis garsiai caktelėjo liežuviu ir pranyko tą akimirką, kai Lauvis pažiūrėjo jo kryptimi. Atsisukęs į mane Lauvis gaudė kvapą ir inkštė, užkluptas baimės, nes nuo to vaizdo mano veidas taip persikreipė iš siaubo, kad to su kaupu pakako Lauviui palūžti. Dabar supratau, kodėl jis nesugebėjo atlikti užduoties vienas pats. Bet man nespėjus baigti šios minties, o Lauviui dar nenustojus gargaliuoti, šmėkla metėsi į puolimą. Miręs kunigo sūnus užšoko ant uolos, pritūpė ant krašto ir nuplėšė lopą nuo kelnių užpakalio. Mums nespėjus atšokti, iš jo pasipylė visas įmanomas žmogaus gyvenimo šlykštalas – žmonių ir gyvulių išmatos ir arklių mėšlas, avių spiros, supuvę kiaušiniai ir gyvūnų kaulai, utėlėtos paukščių išnaros, kūdikių triedalai ir žuvų viduriai, numirėlių skarmalai ir visokia kitokia bjaurastis. Prasidėjus šiam potvyniui pašokome ant kojų ir mostaguodami rankomis stengėmės apsisaugoti nuo, regis, begalinės demoniškos striūklės, o ji kurį laiką nesiliovė net mums pasprukus į raistą. Mano skaitymo stiklas buvo palaidotas po šia srutų krūva ir aš negalėjau nei pats prisiversti išknisti jį iš šlykštynių, nei įtikinti Lauvį, kad padarytų tai už mane. Praeis daugybė metų, kol vėl aptiksiu tokį puikų lęšį ir, galite įsivaizduoti, kaip tai trukdė man tęsti mokslines studijas. Baigęs leisti striūklę, vaiduoklis ant uolos

nežemiškai suklykė. Ar bereikia pridurti, kad, kai mes buvome išmaudyti šiame šlykščiame krioklyje, giedrynėje švietė saulė ir raistas kvepėjo taip saldžiai, kaip gali kvepėti pelkė gražiausią vasaros dieną? O nuo manęs dvokė it iš atsiraugėjusio numirėlio gerklės. Nusirengę prie artimiausio upelio nusiplovėme šūdą nuo savęs ir drabužių, o kol šie džiūvo, valgėme pusryčius ir posėdžiavome. Pamėklė buvo aiškiai nevaldoma, nesaistoma nei žmogiškų, nei aukštesnės galios taisyklių. Ji buvo ištremta ne tik iš gyvųjų, bet ir iš mirusiųjų pasaulio. Dabar, kai šmėklos nebebuvo tarp gyvųjų, mums reikėjo jai parodyti, kur jos vieta.

– Man rodos, tinkamiausia būtų atlikti vieną tokį užkalbėjimą, kurį geri šventikai mokėjo popiežininkų laikais, t. y. papasakoti šmėklai pasaulio, dvasių ir žmonių, tiek gerų, tiek blogų, istoriją. Šitaip ji galiausiai permanys savo vietą didžiajame Dievo sumanyme ir supras, kad dabartinė vieta jai netinka. Juk kaipgi mirusiajam atskirti save nuo mūsų, gyvųjų, jeigu jis vis dar geba vaikščioti, dalyvauti muštynėse ir būti pasiuntiniu? Ir kaip jam žinoti, kad jis ne vienas elfų? Juk abi rūšys gyvena atokiai nuo žmonių. Kaip jam žinoti, kad jis ne jūros į krantą išmestas baslys? Juk abiejų kūnai yra vienodai supuvę ir dvokiantys. Arba kad jis ne priklydęs šuo? Juk abu yra genami šalin. Arba kad tiesiog ne akmuo, riedantis kalno šlaitu ir verčiantis žmones trauktis šalin? – dėsčiau aš ir abejodamas pridūriau: – Ne, mes turime rasti šiam vaikščiojančiam lavonui deramą poilsio vietą, turime rasti jam tinkamą lentyną pasaulio reiškinių muziejuje, privalome padėti jį prie gentainių taip, kad tiek jis pats, tiek einantieji pro šalį matytų, kas jis toks, ir

šitaip tiek mes, tiek šmėkla išsivaduosime nuo bet kokios baimės ir kančios. Nes, teisingai suklasifikavus dalykus, jie prisijaukinami.

Taip, mes su Lauviu turėjome perteikti kunigo sūnaus lavonui pasaulio sąrangą ir jo paties vietą joje, po šito jis, tikėtina, suras kelią prie teisingų durų – karsto dangčio. Bet kad tai pavyktų, turėjau jį pervingrauti. Lauvis parodė akimis į šoną ir linktelėjo, duodamas ženklą, kad šmėkla sėlina man už nugaros. Aš apsisukau ant kulno. Taip, ji stovėjo ten yranti ir bjauri. Ir aš pragydau:

Kristaus kraujas, šventas kryžius,
kurs kančias mūs mažina,
lai tarp mūsų stoja kūnu,
tamsos galių dvasia...

Giedojau toliau:

Kipšą vaikėmės aršiausiai
amžinybę visą;
eilių užraktą išgirdęs
žabtus uždaryki...

Tai ištarus vaiduoklio apatinis žandikaulis trenkėsi į viršutinį su tokia jėga, kad priekiniai dantys sueižėjo ligi šaknų. Atsakyti kaip reikiant jis man negalėjo ir anksčiau, nes liežuvis buvo per daug nupuvęs, kad būtų kam nors tinkamas, nebent urgzti ar spjaudytis. Dabar jis negalėjo padaryti nė to, nors iš gerklės vis dar sklido gargaliavimas, o pro nosį skverbėsi dejonės jam krūpčiojant nuo

eilių, o jos, kuo geriau sudėtos ir sklandesnės, tuo sunkiau jam buvo pakeliamos. Man giedant, Lauvis visaip stengėsi, kad šmėkla nenutoltų nuo manęs ir viską girdėtų, nes ji, žinoma, lėkė šalin nuo eilių kaip šunėkas nuo keiksmų, būdama neparankiai greita dėl gebėjimo ištempti kojas, kaip pasakojau anksčiau. Lavonas spruko negaišuodamas, stabtelėdavo tik sugriebti akmens, žemių ar dar šiltų avių spirų, visa tai jis svaidė į galvą man, lekiančiam iš paskos ir giedančiam taip garsiai, kaip tik leido padusimas, o Lauvis bėgo palei taką, mėgindamas atkirsti jam kelią arba nuvilioti jį į žingsnį sulėtinsiančią bekelę. Ilgainiui mums pavyko įvaryti jį į pelkę, į tokį gilų akivarą, kad jis nugrimzdo jame ligi bambos. Dabar prieš jo dūlančias akis aš nupiešiau velnių ordą, nupuolusią ant žemės išginus iš Dangaus karalystės Liuciferį. Jų gausybė – it žvilgančios dulkės saulės šviesos ruože (jie – knibždantis blogis, ieškantis, prie ko prikibti) arba it lietaus lašai, krintantys be atvangos devynias dienas besitęsiančia liūtimi. Tada paguodžiau vaiduoklį paaiškindamas, kad šiam būriui jis nepriklausąs. Apsakiau jam, kaip dangaus ratai kildami ir leisdamiesi rikiuojasi Mėnulio atžvilgiu – trys iš eilės apačioje ir trys iš eilės viršuje. Šiuose dangaus ratuose gyvena lengvos oro dvasios, pasižyminčios įvairiopa prigimtimi, vienos geros, kitos blogos, tačiau žmonėms jas praryti visada pavojinga ir nerekomenduotina, nebent tokiems pasikausčiusiems žinovams kaip Lauvis ir aš. Man pasakojant gyvas lavonas draskėsi it vilkas spąstuose, raudamas purias samanas ir tuščiai mėgindamas ištrūkti iš liūno. Aš nesilioviau ir ėmiausi jo paties likimo porindamas, kad šmėklos yra mirusiųjų kūnai, kurie gyvenime nusikalto tuo, jog

linkėjo kitiems bloga, kad tokių varnų keikūnų lavonuose plačiai atvertos durys įšliaužti pačiam velniui ir jis noriai tai daro: pasiskiria kūno šeimininku ir jodo numirėlį it žiaurus raitelis, raginantis savo arklį. Skirtumas tik tas, kad šiuo atveju kerštinga širdis yra balnas, kuriame sėdi prakeiktasis jojikas, pentinais smaigstydamas supuvusius plaučius. Kai atskleidžiau, jog kunigo sūnaus kūną išniekino Tamsos valdovas, iš vaiduoklio, regis, išėjo visas oras. Jo kūnas suglebo, rankos nusviro prie šonų, o jis visas palinko į priekį, įkalintas akivaro kaip girtas balne užmigęs raitininkas, vakaro vėjyje plaikstomais nuo išmatų sulipusiais plaukais. Šioje padėtyje jis pradėjo stingti, kaip ir derėtų lavonui. Tyruose stojo mirtina tyla, vėjo gūsis paglostė man skruostą ir aš patikėjau, kad šėtoniškam numirėlio jodymui atėjo galas. Tai truko gana ilgai. Paskui miruolio burna prasivėrė ir iš ten, kur stovėjau, ant gretimo kupsto pastebėjau mažulytę tuklę, atkartojančią burnos judesį. Tuklės žiedelis atsiverdamas tyliai pakštelėjo ir iš jo tą akimirką, kai pasaulis nutilo, išskrido mašalas. Muselė buvo išgulėjusi virškinamajame augalo skystyje per trumpai, kad negalėtų išskristi, ir šlykščiai griausmingai zvimbdama ji tiesiu taikymu įlėkė į miruolio burną. Akimirksniu lavono sustabarėjimas dingo. Kipšas vėl sugrįžo į jį mašalo pavidalu. Miruolis siaubingai kaukdamas išsirovė iš liūno ir pasileido bėgti link kalno, o mes lipom jam ant kulnų. Bet jo jėgos buvo išsekusios, nes įstrigęs akivare buvo priverstas išklausyti mano šėtono varymo eilių, tad Lauvis jį prisivijo prieš pat jam prasismelkiant į plyšį uoloje. Sugriebęs už šlaunų, jis kiek valiodamas traukė laukan vaiduoklį, ligi pusės sulindusį į sprogumą

ir tvirtai įsitvėrusį šaknies ar ką jis ten užčiuopė. Nelaimėlis velnias aiškiai mėgino pasiekti vietą, kurioje jautėsi laimingiausias, kitaip tariant, pragarą. Šią akimirką aš vėl pradėjau giedoti, įsakydamas jam paleisti kunigo sūnaus sielą ir atiduoti Viešpaties teismui Danguje, nes tik po to kipšas bus laisvas leistis žemyn penkiolika ratų, skiriančių žmonių pasaulį nuo velnių pragaro karščio. Beregint jis visiškai liovėsi spardęsis ir mūsų darbas buvo baigtas. Ištraukę numirėlį iš plyšio, nušluostėme nuo veido šleikštalus ir, nors jis, kaip sakyta anksčiau, buvo apėjęs kirminais ir žaizdotas, jo veide viešpatavo gerai ir neabejotinai mirusiojo ramybė. Mudu nunešėme vaikiną į kleboniją, kur kunigas su žmona išbučiavo mus klykdami iš dėkingumo už tai, kad įveikėme kipšą, įsibrovusį į jų berniuko sielą. Mudu su Lauviu gavome sutartą atlygį, kurio, pasidalyto pusiau, nė minėti neverta, tačiau jo su kaupu pakako turint galvoje, kokią šlovę mums atnešė šis žygis. Mes nelikome valgyti pas kunigą, užtektinai atsikandę yrančio ir dvokiančio lavono artumo, ir nuskubėjome aukštyn į kalną su palapine. Tai buvo ilgiausia diena metuose ir paskutinė mano naktis su Lauviu, o poetinės perspektyvos regėjosi puikios. Kitą dieną aš turėjau iškeliauti į pietus pas Sigą ir mūsų pirmagimį Paulmį Gvudmundą. Buvau pilnas didžių sumanymų turėdamas omenyje šlovę, kurią man neabejotinai atneš piktosios dvasios sunaikinimas, kupinas vilties sulaukti pripažinimo, pakylėsiančio mane į svaiginančias pagarbos aukštumas, iš kurių, būdamas pranašus, galėsiu žvelgti į pasaulį kaip į žaidimų aikštelę. Berezgant būtent šią mintį, mane išgąsdino šiurkštus balsas, sakantis:

– Dabar mėgaukis savo šlove!

Tai mano vargšė senolė Sigrida. Užuot atsakęs aš tik patapšnoju per gretimą kupstą ir mudu abudu susėdę žiūrime, kaip Saulė užbaigia savo kelionę aplink Žemę. Ji įsitrižai lipa debesimis užputojusiu dangaus vandenynu ir dailia arka plaukia lig horizonto, ten akimirkai nutupia it pienės pūkas, prisiliečiantis prie šlapio akmens prieš jį kilstelint vėjui.

INKSTŲ AKMUO

AKINAMA ŠVIESA. Kai diena tokia žydrai balkšva, dangaus skliautas nebeįrėmina degančios saulės, veikiau jau saulė yra prakuras žioruojančioms sidabro užuolaidoms, prasidedančioms ties horizontu ir uždengiančioms visą regimą pasaulį, o kalnų žiedas šiaurėje, vakaruose ir pietuose tvyksčioja it miražas, kartais šešėlyje, kartais nušviestas, bet niekaip nenustygstantis vietoje. Vandenynas – banguojančio aksomo paklodė, besidriekianti nuo salos krantų ligi dangaus siūlės, o pati sala žvilga jo viduryje tarsi auksaspalvė saga pūkų pagalvėj, kuri laukia įsispaudžiančios dangiškojo vaiko galvos. Visa ši vizija sudaigstyta žaižaruojančiu ryškiu šilko siūlu, vikriai sudygsniuotu tarp žemės, jūros, dangaus ir saulės rutulio didžiule kiekvieną elementą persmeigiančia adata. Tačiau švytinčio siuvinio piešinys žmogaus akiai ne kažin ką reiškia, ir nors iš vienos linijos prasikala kita, atsišakoja it viena gysla nuo kitos ant beržo lapalaiškio, rankos arba brangakmenio, šis įstabus šviesos žaismas amžinybės akivaizdoje yra toks menkas, kad norėdamas aprėpti visą paveikslą žiūrovas turėtų atsitraukti taip toli, jog atsidurtų kitame pasaulyje ir atsistotų prie sosto To, kuris pradžioje atrakino burną ir ištarė žodžius: „Tebūnie šviesa."

Ir stojo akinama šviesa.

Jounas Mokytasis sėdi ant akmens vandenyno pakrantėje žvelgdamas į pasaulį, be garso susiliejusį į vieną šviesos tašką. Jis neatplėšė nuo jo akių nuo to laiko, kai prisėdo ir regėjimas pradėjo įgauti pavidalą. Dabar jo vyzdžiai it smiltys, o sauganti ašarų plėvė išdžiūvusi. Jam labai reikia sumirksėti, tačiau negali – kad vizija nepranyktų jam dar nespėjus užfiksuoti jos detalių atmintyje, o tai esminis dalykas norint ją permanyti. Galų gale neišvengiamai sumirksės, nes arba jo vokai uždengs akis, arba jis apaks. Jis mirkteli. Bet užuot išsisklaidęs regėjimas įgyja papildinį – toli į šiaurės vakarus, užutėkio kilpoje, kur žemė susilieja su jūra žvilgančiame miraže, užgimsta mažas juodas taškelis ir ima lėtai judėti link įlankos. Atsargiai, kad nepamestų iš akių plaukiančios dėmės, jis pasimuisto ant kieto riedulio ir giliai įkvepia – laukti gali tekti ilgai. Plačiai atmerkia akis ir žiūri, kol pragariškas mėšlungis sutraukia kiekvieną mielą galvos audinį, nuo lūpų kampučių ligi pakaušio, o veidas pavirsta groteskiška skausmo kauke. Tačiau iki to laiko taškas jau naujagimio mažylio pirštelio nago dydžio ir stebėtojas vėl išdrįsta akimirkai užsimerkti. Jounui kitąsyk pažvelgus į tašką, jis jau pakeitęs pavidalą. Tai jau nebe taškas, o rombas, juodas rombas, sliuogiantis šilkiniu jūros paviršiumi, – tai laivo korpusas ir tas laivas plaukia į salą.

Laivo priekyje stovi žmogus. Stebėtojas ant kranto prisimerkia tikėdamasis jį pažinti (gal atgabena jam maisto atsargų?), tačiau šviesa krinta žmogui iš nugaros – kol kas tai tik žmogaus siluetas – ir jis plačiai užsimojęs kilsteli dešiniąją ranką, tarsi mojuotų Jounui Paulmasonui Mokytajam. Jounas jau ketina pamoti atgal,

bet pastebi, kad sveikinimas iš tiesų neskirtas jam, ir ranka nusvyra. Tą akimirką, kai ano žmogaus ranka sustingsta jam virš galvos, pasigirsta toks plunksnų švilpesys, kad vėjas sykiu pakyla iš visų pusių, nes kiekvienas mielas šiaurinis paukštis paklūsta žmogaus mostui, staigiai sklęsdamas link jo nuo sausumos ir iš jūros. Ar dideliais, ar mažais sparnais apdovanoti, margais apdarais ar juodomis kojinėmis, ar jų snapas trumpas, o blauzda ilga, ar su šiloju gurkliuose ar mažaisiais tobiais gerklėse, paukščiai atsakė į kvietimą sukdamiesi it sūkurys virš žmogaus, krykšdami ir klykdami, kol kiekvienas surado sau vietą danguje jam virš galvos. Galiausiai paliovus snigti pūkais nuo sparnų, Jounas regi, kaip paukščių būrys virš laivo suformuoja gyvą vėduoklę, kurioje kiekvienos rūšies pora (višta ir gaidys, erelė ir erelis, antis ir gaigalas) išsirikiuoja pagal dydį, pradedant nuo karetaitės, plasnojančios laivo priekyje stovinčio žmogaus pečių aukštyje, toliau mormonas, pašėlusiai plazdenantis šiek tiek aukščiau, švilpiniuojanti vidutinė kuolinga, sklendžianti virš laukinės anties, bet žemiau žiauraus erelio, galiausiai gulbinas ir gulbė, plakantys tokiais baltais sparnais, kad varžosi su sidabrišku dangaus skliautu.

Ilgokai patyrinėjęs šį regėjimą, Jounas sumirksėjo, o žmogus nuleido ranką rodydamas į jūros paviršių. Akimirksniu jūra tapo skaidri it vėsus rudens vakaras ir atrodė, jog, užuot plūduriavęs ant vandens, laivas sklendžia išretėjusiame ore, nes vandenynas pasidarė toks permatomas, kad jo dugnas plačiai atsivėrė ligi paties horizonto. Jounas dabar išvydo, kad sala yra tarsi smailėjanti viršukalnė, o jis sėdi ne ant pakrantės akmens, bet ant prarajos krašto.

Beregint stiklinė jūra užvirė, gelmės sujudo ir vikriai plakdamos uodegomis ėmė plaukti žuvys – iš pietų ir rytų, iš pakrančių seklumų ir dar toliau esančių vandenyno išgraužtų griovų. Buvo jūros ešerių ir merlangų, ryklių ir plekšnių, builių ir otų, žvaigždėtųjų rajų ir menkių, silkių, ruonių ir visokių kitokių žuvų, kurias Jounas Mokytasis pažinojo, buvo ir tokių, kurių nepažinojo. Laikydamosi to paties principo kaip paukščiai danguje, jos susirikiavo pagal ūgį nuo laivo kilio ligi jūros dugno, trispyglės dyglės viršuje, kašalotai apačioje, o tarpe tiek daug rūšių, kad, kiekvienai porai atsidūrus savo vietoje, guotas, žvilgantis sparnuotos aukštybių vėduoklės atspindys, nusidriekė vaiskiame sūryme it jūrų šukučių kiautas. Jouno akims nebuvo atokvėpio, žvilgsniui be paliovos klaidžiojant tarp dangaus ir jūros, įsimenant paukščių ir žuvų išvaizdą, jų spalvų ir formos panašumus, kaip antai baltabruvio strazdo ir baltosios rajos ...

Šiam reginiui tęsiantis, laivas tolydžio artėjo prie salos, plaukdamas be niekieno pagalbos, nes tame ramybės, giedrumo ir švytėjimo pasaulyje nebuvo vėjo. Jeigu Jounas būtų atkreipęs bent menkiausią dėmesį į laivo pirmgalyje stovintį žmogų, būtų pastebėjęs, kad jis penkiasdešimtmetis, vilkįs pilkai rudą ar kanapėtą milo paltą, su tos pačios spalvos milo kepure ant galvos, o iš po jos žvelgia akys, kurios, regis, spindi it stiklo saulės. Žmogus vėl mostelėjo ranka, nukreipdamas gamtininko dėmesį nuo aukštybių ir gelmių. Šįkart jis rodė į sausumą. Tada Jounui lyg apreiškime pasirodė, kad nuo vandenyno pakrantės iki pačių ledyno viršukalnių kiekvieno Islandijos dirvos išmaitinto augalo egzempliorius noriai

išsiplėšė iš žemės ir žvyro – visi, pradedant nuo neužmirštuolės ir baigiant šermukšniu, – ir žemės gėlės vinguliavo dangun, lengvos it migla nuo kalnų ežero. Aukštybėse žolės ir žolynai išsirikiavo pagal augumą ir susipynė į plačią virš dykviečių šokančią girliandą, skleidžiančią tokį saldų aromatą, kad Jounas kone alpo. Tačiau jis turėjo išlikti budrus, nes reginys dar nesibaigė. Dabar nuo apsamanojusios uolos į sceną žengė kailiniai žvėrys – lapės ir lauko pelės, mažylės peliukės, ramiai tupinčios lapėms tarpuausiuose.

Žmogus laive pakartojo ankstesnį judesį, pritraukdamas ištiestą ranką savęsp ir rodydamas į krantą. Tada prasivėrė žemė. Kalnų grandinės nusiklojo akmenuotas uždangas taip, kad buvo galima pažvelgti į pačias jų vidurių gelmes, kur skirtingose akmeninėse lentynose gulėjo nesuskaičiuojami metalai, krištolas ir brangakmeniai, žvilgantys ir žaižaruojantys; daug jų senovinių, o kiti ką tik užgimę, raudoni nuo požeminės ugnies liepsnos ir išprausti požeminių upių vandenyse.

– Taip, taip... Ak, štai kaip!

Jounas Paulmasonas Mokytasis linguoja ant akmens. Taip, jis ten, aukščiausioje vietoje, ant viršutinės atbrailos, – brangusis metalas, kurį jis visada įtarė slypintį nesvetingame savo tėvynės kūne, pats Žemės kraujas – auksas!

– Ar aš nesakiau? Jie...

Čia jis nutilo. Pasigirdo trimitų gausmas.

– Tu tu tu tūūūū!

Tai gulbė ir gulbinas virpina savo balso stygas. Kiti gyviai nuščiūva, starkinė kuprotė švelniai plaka uodega, o varnas tyliai

mosuoja sparnais. Plunksnuotosios dūdos nugriaudėja darsyk. Pakėlęs akis Jounas supranta, kad laivas jau visai prie kranto. Ranka perbraukęs plaukus ir segiodamasis sermėgą, jis pakyla pasitikti laivininko. Tačiau greit susigaudo, kad dūdos skirtos ne pasveikinti į salą atvykusiam laivui. Toli, šiauriniame vandenyno pakrašty, pasirodo būrys banginių, greitai plaukiančių į pietus per įlanką.

– Tu tūūūūū...

Rago skardenimas pasitinka šiuos naujus į spektaklį atvykusius svečius. Šokdami darnų gelmių šokį, jie neria po laivu ir kitoje jo pusėje iškiša galvas iš vandens – tai dvylika narvalų iš Grenlandijos. Jie iškelia į viršų suvytus septynių uolekčių ilgio ragus, sudaužia ir sukryžiuoja juos it garbės sargybos ietis, o visas šokis palydimas spigaus krykštimo ir plakimo pelekais. Šią akimirką regėjimas išbaigtas – pinklus, kruopščiai apgalvotas herbas:

Paukštis danguje,
žuvis jūroje,
augalas dirvoje,
žvėris kupstynėje.
Akmenys žemėje,
žmogus viduryje,
banginiai žudikai
nuolankūs – ar ne?

* * *

Akinama šviesa žaidė Jouno Paulmasono Mokytojo akių tinklainėse, per visus savo šešiasdešimt trejus metus žemėje jis nebuvo matęs nieko įstabesnio. Nuo pat tada, kai sulaukė pilnametystės, jis turėjo slaptą troškimą, kad gerasis Viešpats atskleistų jam daiktų tvarką, leistų perprasti, kaip sudarytas pasaulio mechanizmas. Kadaise, kai jis su Sigrida gyveno Aukštutiniuose smėlynuose, jam pasirodė, kad danguje įžvelgė pavidalą milžiniškos pėdos, pastatytos ant Žemės rutulio. Padas ribojosi su vandenyno paviršiumi, milžiniškas kulnas rėmėsi į žemumą prie ledyno, o kulkšnies apybrėžas vos buvo galima įžiūrėti ten, kur vidurdienį saulė stovėjo zenite. Matyt, tai buvo angelas.

Jounas Mokytasis puolė ant kelių, iš akių jam paplūdo ašaros, o liežuvis išdžiūvo ir prilipo prie gomurio. Jis atsigulė ant šono ir prispaudė kelius prie smakro. Oda pašiurpo, maudė galvą, kojas ir vidurius sutraukė mėšlungis. Jį išmušė šaltas prakaitas, o juslės įsitempė taip, kad žmogus vargiai gali pakelti. „Ak, kad tik nekuoktelėčiau! Privalau išlaikyti sveiką protą, kad sudėčiau šį apreiškimą į eilėraštį...“

Jis išgirdo gurgždant į smėlį sutrupėjusias kriaukles. Batuota koja smygsojo šalia jo galvos. Jounas pakėlė akis. Virš jo stovėjo palinkęs žmogus. Jo laivas ilsėjosi jūržolių lysvėje. Iš regėjimo daugiau nieko nebeliko. Žmogus ir laivas. Viskas. Dangus ir jūra atgavo įprastą spalvą. Jouno akimis žmogus buvo įrėmintas debesų, kuo žemiau, tuo jie darėsi tamsesni. Suklykė žuvėdra. Tuoj lis.

Nepažįstamasis ištiesė Jounui ranką. Tai buvo grakšti, apvalaina ranka, ant jos didžiojo piršto žvilgėjo didžiosiomis raidėmis išgraviruotas sidabro žiedas. Jounas paėmė už tos rankos ir žmogus pakėlė jį nuo žemės. Vis dar nepaleisdamas Jouno rankos, žmogus smalsiai jį apžiūrėjo ir pasakė:

– Sveikas, Jounai Gvudmundsonai Mokytasai.

Jounas neatsakė į jo žvilgsnį. Jis buvo taip užsiėmęs įrašo ant žiedo skaitymu, kad nesuvokė, jog į jį kreipiamasi neįprastai ir išsiblaškęs atsakė į pasveikinimą:

– Ir jums labos dienos...

Jounui nespėjus perskaityti viso žodžio, žmogus paleido jo ranką ir, nusisukęs nuo Jouno, griežtai pasakė:

– Atvykau tavęs pasiimti. Taisykis kelionėn.

Jounas nustojo valęsis smėlį nuo drabužių. Ar jis gerai išgirdo? Ar jis laisvas? Žmogus tęsė:

– Pasiimk savo grafitą piešimui ir peilį drožybai, jie tau pravers ten, kur praleisi šią žiemą.

– Ir kurgi aš ją praleisiu?

– Tu vyksti į Kopenhagą.

Jouno širdis pašoko krūtinėje, jis stryktelėjo, o paskui nuskuodė link pirkelės šaukdamas:

– Sigrida, mes išvykstame! Mes laisvi!

Bet Sigridos, Torolvo dukters, ten nebuvo. Jounas apsidairė aplinkui. Jis užlėkė į šlaitą virš trobelės, iš kur atsivėrė visa sala. Sigridos niekur nesimatė. Jis nepaliaudamas šaukė ją vardu. Žmogus, palinkęs virš savo laivo pakrantėje, nekreipė į Jouną jokio

dėmesio. Jounas pribėgo prie jo, sugriebė už skverno be paliovos klykaudamas:

– Kur ji? Ką tu jai padarei?

Žmogus tylėjo ir nepakeldamas galvos darė ką daręs. Jis nesiskubindamas įstatė vieną irklą į plyšį valties viduryje, šis styrojo it stiebas. Jounui tai pasirodė taip keista, kad jis akimirkai užtilo, suteikdamas vyrui progą prabilti:

– Tiesiog daryk kaip lieptas ir atsinešk daiktus.

– Bet kaipgi manoji Sigrida?

Nepažįstamasis atsisuko ir Jounas pirmąsyk išvydo jo veidą. Jounas atšlijo. Vyro galva buvo nedidelė, siaurėjančiu link smakro veidu. Jis buvo su ūsais, barzda ir iki pat skruostų vidurio želiančiomis žandenomis. Priešais akis – du lęšiai, įstatyti į rėmelius, užkabintus už ausų. Jounui prisislinkus apžiūrėti šios išmonės iš arčiau, vyras ištiesęs kairę ranką sugriebė Jouną už marškinių ir prisitraukė salietį arčiau. Prikišęs lūpas jam prie ausies, tyliai pasakė:

– Sigrida stovi pirkios tarpduryje. Tu vis dar regi viziją, todėl ir negali matyti Sigridos.

Jounas pažvelgė per petį ir akies kampučiu išvydo, kad tai tiesa. Trobelės tarpduryje nieko nebuvo. Jis susvyravo, mėšlungis vėl sutraukė jam vidurius ir jis pajuto silpnumą. Norėjo prigulti ir susirangyti ant smėlio. Vyras suėmė Jouną tvirčiau už marškinių, neleisdamas susmukti, ir sukuždėjo:

– Mes pasirūpinsime, kad ji vis dar būtų čia, kai grįši.

Dešine ranka jis atsagstė Jouno marškinius ir, išskėtęs pirštus nudailintais nagais, žaibiškai perbėgo per šonkaulius dešinėje

Jouno krūtinės pusėje. Susiradęs penktąjį, nesvarbu, ar skaičiuotum iš viršaus, ar iš apačios, nulupo odą ir nuplėšė sulig kaulu mėsą ligi pat nugaros. Tada smarkiai palankstęs šonkaulį, kad vienas jo galas atitrūko nuo kremzlės, jungusios su krūtinkauliu, nulaužė nuo stuburo. Iš žaizdos plūdo kraujas, sruvo per vyro pirštus ir plaštaką ligi pat riešo, bet Jounas skausmo nejuto. Žmogus pakišo šonkaulį jam po nosimi. Šonkaulis riebesnis, nei Jounas tikėjosi. Vasara jam ir Sigridai buvo maloninga. Iš ruonių veisimosi vietos pietinėje salos dalyje jam pavyko nuvilioti devynių savaičių ruoniuką. Vaišės nusisekė. Jie net suvalgė jo daugiau, nei ketino, mažiau pasilikdami žiemai. Jounas nudžiugo matydamas, kiek ruoniuko taukų perėjo jam. Žmogus nusviedė šonkaulį šalin:

– Štai ten ją ir rasi.

Kaulas stuktelėjo į trobelės duris, atšokęs nukrito kiek žemiau prie tako, viržyne, ir paliko ten gulėti. Vyras paleido Jouną, paskui išsitraukęs baltą nosinaitę ėmė valytis nuo rankos kraują:

– Dabar pasiskubink...

Jounas įsirėmė kojomis į gargždą ir apčiuopomis perbraukė per žaizdą, ji jau buvo užsitraukusi, palikęs tik rausvas randas ir tuštuma ten, kur buvo šonkaulis. Užsisagstęs marškinius, jis nuskubėjo į trobelę. Į kuprinę sugrūdo ilgas kojines, apatinius marškinius, kelnes ligi kelių, megztinį, pošalmį ir kumštines pirštines. Į krepšį ant peties susidėjo rašymo reikmenis, skaptavimo peilius, tuščių lapų, mažytę kauliuko formos ruonio kaulo dėžutę ir delno dydžio knygelę. Tai viskas, ką jis turėjo pasiimti į ilgą kelionę.

Tada užsimaukšlino savo odinę kepurę. Vyras stovėjo prie laivo, pasirengęs padėti keleiviui įsilaipinti. Jounas pasileido taku žemyn į paplūdimį. Priėjęs tą vietą, kur viržyne gulėjo kaulas, jis negalėjo susitvardyti. Parpuolęs ant visų keturių, laistydamas ašaromis karštai bučiavo savo šonkaulį:

– Mano geroji, brangiausioji žmona, mano mieliausia šeimininke, mano vaikų motina, Sigrida, Torolvo dukterie, telaimina ir tesaugo tave Dievas vienatvėje, susiklosčius bet kuriai moteriai nenatūralioms aplinkybėms – gyventi be vyro globos ... Lai jis gina ir atsako į tavo maldas našlaujant, man tapus jūrų plėšikų grobiu ... Lai jis sustiprina tave kančioje, jei sužinosi, kad patekau į vergiją dėl savo priešų klastos ... Lai jis tave paguodžia, jei mane subadys pakelės plėšikai ... Lai priglobia tave didžiuliame, gailestingame savo glėbyje, jei pikta jūrų gyvatė apsivys mūsų laivą ir sudaužys jį į šipulius, pražudydama visus ir mane kartu ... Lai Viešpats pasigaili mūsų ir leidžia mums susitikti erdviose Dangaus menėse, jeigu, pasibaisėjęs siaubingais žmonijos darbais, jis nuspręs sunaikinti savo kūrinius, kol vis dar būsime atskirti sausumos ir jūros, kol tu būsi čia, o aš ten ... Lai jo tėviškas veidas būna nukreiptas į tave ...

Ūmai stojo sutemos ir prasidėjo dargana. Žmogus pribėgo prie Jouno, pastatė jį ant kojų ir apglėbęs per pečius palydėjo iki vandens, ten padėjo įsilaipinti į valtį, pasodino viduryje ir liepė laikytis už stačio tarsi stiebas irklo. Kitu irklu jis atsistūmė nuo kranto. Kilis gremžė dugną, irklas įskilo. Galiausiai valtis išsilaisvino ir ėmė suptis ant vilnies. Įtraukęs irklą vyras padėjo jį išilgai kilio ir atsisėdo priešais Jouną laivugaly.

Valtis pasuko pietryčių kryptimi. Greitai leidosi sutemos. Jie plaukė tylėdami. Po kurio laiko Jounui šovė į galvą, kad žaizda ant Išganytojo šono buvo toje pačioje vietoje kaip ir ta, kuri atsirado ištraukus Adomo šonkaulį. Jis buvo beketinąs apie tai prabilti, bet persigalvojo, pamatęs, kad vyras ant suolo prisnūdo. Galės pasikalbėti apie tai vėliau. Sutemos tirštėjo. Jounas apsidairė ir pastebėjo prie irklo pririštą mažytę vėliavėlę su balto sparno žyme raudoname fone. Tai buvo nosinė, apšlakstyta Jouno krauju, su vyro rankos atspaudu.

Kai tamsa tapo neperregima, vyriškis sujudėjo ir dešinio aulinio galu parodė į pailgą kūgišką dėžę priinkaruotu pirmgaliu. Nuo jos sklido nemalonus girgždesys. Vyras pasakė:

– Ta gelda Olės Wormo...

Tą akimirką stojo tamsa, nors į akį durk, taip tamsu, kad tokią tamsą galėjai palyginti tik su akinama šviesa, viešpatavusia Jouno regėjimo pradžioje.

* * *

1636 metų rugsėjo pradžioje Jounas Paulmasonas Mokytasis buvo paimtas iš Aukso Lokio salos ir slapta nugabentas į Islandijos pietus. Po trijų dienų kelionės raitomis jį atgabeno į Pakrantę ir tą patį vakarą įsodino į prekybinį laivą, išplauksiantį kitą rytą. Jis nežinojo, nei kas, nei kodėl jį kažkur gabena, tačiau su juo buvo elgiamasi švelniau, nei jis buvo patyręs iš valdžios atstovų, o sąlygos laive geresnės, nei galėjo tikėtis kalinys. Užuot uždarius

vienutėje, jam buvo leista miegoti kartu su įgula. Visa ši kelionė buvo jam paslaptis. Anksčiau, kai už burtų knygą, kurią jis neva parašė, ir juodosios magijos mokyklą, kuriai jis neva vadovavo, buvo nuteistas griežčiausia bausme, paskelbiant už įstatymo ribų ir pridedant nurodymą, kad nė vienas jokiu būdu negalįs jo priglausti ar jam padėti, Jounas tuščiai bandė išvykti iš Islandijos. Su žmona ir vaikais jis blaškėsi iš vieno šalies krašto į kitą, kur švartuodavosi laivai, prašydamas, kad juos išgabentų, bet niekas nenorėjo jų paimti*. Ar iš baimės laive gabenti burtininką, ar iš piktumo, ar dėl Jouno priešų suokalbio, – o jie veikiausiai galėjo reikalauti jam net ir griežtesnės bausmės, galbūt mirties, jei šis būtų pažeidęs tremties sąlygas, – to mes niekada nesužinosime, tačiau nenoras leisti jam šią bausmę įvykdyti pasmerkė jį tremčiai savo paties šalyje penkeriems ilgiems metams, galiausiai nedelsiant ir be paaiškinimo jis buvo atgabentas į šito laivo denį ir čia, užliūliuotas potvynio Šlaito prekyvietės uoste, užmigo.

Su pirma šviesa prieš pakeliant inkarą į laivą buvo atgabentas dar vienas keleivis. Jounas pakirdo, kai du sargybiniai, tarnaujantys Prosui Mundui, Danijos valdytojui Islandijoje, vedė žmogų su drobiniu maišu ant galvos per kajutę, kurioje miegojo įgula. Įsakę kaliniui sėstis ant denio įstrižai priešais Jouno hamaką, jie nuėmė jam grandines ir išėjo. Naujasis atvykėlis gailiai dejavo ir gūžėsi knebinėdamas mazgą, tvirtai laikiusį maišą jam ant galvos. Nuo

* Asmuo, paskelbtas už įstatymo ribų, privalėjo nedelsdamas išvykti iš šalies; neįvykdęs šios sąlygos, jis galėjo gyventi tik tam tikroje vietoje.

grandinių pamėlynavusios jo rankos buvo beviltiškai sugrubusios. Jounas išsirideno iš hamako ir nuėmė maišą žmogui nuo galvos. Iš po drobės pasirodė veidas šviesia barzda ir liūdnomis mėlynomis akimis. Tai buvo jo sūnus, kunigas Paulmis Gvudmundas Jounasonas. Tėvas ir sūnus raudodami puolė vienas kitam į glėbį ir abu taip ilgai verkė kajutėje, kad vienas jūreivis neapsikentęs išvarė juos ant denio, ten jie verkė toliau, kol ašaros kone nuplovė bauginantį, bet prikaustantį už horizonto dingstančios žemės vaizdą.

Tėvas ir sūnus perplaukė vandenyną ir pasiekė saugų uostą.

Išsilaipinęs į krantą Kopenhagoje per kelias pirmąsias valandas Jounas Mokytasis pamatė daugiau žmonių, nei buvo matęs per visą savo amžių, – daugiau prijuosčių, daugiau skrybėlių, daugiau aulinių, daugiau viščiukų, daugiau kiaulių, daugiau arklių, daugiau karučių, daugiau šunų, daugiau kareivių, daugiau pabūklų, daugiau vežimų, daugiau stogų, daugiau pastatų, daugiau langų, daugiau durų. Be to, jis išvydo galybę dalykų, kuriuos buvo matęs tik paveikslėliuose, – vėjo malūnų ir vandens siurblių, bokštų ir turgaus aikščių, bažnyčių ir pilių, skulptūrų ir frizų, medžių ir tvenkinių, kurpių ir siuvėjų, sūrininkų ir asilų varovų. Jis stengėsi neleisti, kad visa tai paveiktų jo sąmonę, mėgino nekreipti dėmesio į visus tuos naujus statinius, nes užvis labiau troško pasiduoti iliuzijai, kad atvyko į Gormo Senojo, senovės Danijos karaliaus, valdas. Šis jausmas ėmė rastis kelionėje pirmąsyk išvydus Farerų salas. Pagaliau Jounas savo akimis pamatė tai, ką braižydavo pasaulio žemėlapiuose, kuriais kartais atsilygindavo už pastogę ir maistą, kai jis su Siga ir vaikais buvo bėgliai. Bet jis nepalinko

prie popieriaus ir nežiūrėjo į jį dangaus aukštybėse skraidančio paukščio akimis, o pats buvo žemėlapyje. Jį apėmė įsitikinimas, kad, jo kojai palietus Danijos žemę, bus atviri visi keliai, nes dabar Jounas pasiekė tą vietą, kur žemėlapiuose baigiasi baltas fonas – besidriekiantis plotas, kurį braižytojas jaučiasi priverstas išpuošti pabaisomis, jūrų arkliais ir plūduriuojančiomis baltosiomis meškomis, kad akis nepavargtų nuo vandenyno; jis pasiekė žemę toje vietoje, kuri buvo jam keistai pažįstama, nors ligi tol jis pažinojo ją tik kaip savo rankų darbą, atliktą beržų rašalu ir dažais, žinoma, blyškiais, kad vietovių pavadinimai būtų įskaitomi. Pratusiam mąstyti apie pasaulį kaip apie paveikslą, kurį galima sulankstyti ir įsidėti į kišenę, arba kaip apie trumpą geografinį viduramžių istoriko traktatą, jam susidarė įspūdis, kad iš dabartinės jo buvimo vietos tik ranka paduoti iki visų svarbiausių istorinių vietovių – pietuose iki Konstantinopolio ir Šventosios Žemės, rytuose iki Švedijos ir Kijevo Rusios*, o paskui iki Naujosios Žemės ir Azijos.

Tačiau vaizdai, kuriuos regėjo jo akis, buvo niekai, palyginti su tuo, ką turėjo iškęsti ausys, nes kiekvieną dalyką lydėjo garsas – dardėjimas, gagėjimas, rėkalojimas, trinksėjimas, lojimas, žvangėjimas, žvengimas, riaugėjimas, poškėjimas, kriuksėjimas, inkštimas, plojimas ir griausmingi bėgančių, šlubčiojančių, einančių ir trepsinčių žmonių ir gyvulių žingsniai. Jounas, be abejo, galėjo sumažinti akiplotį eidamas kunigui Paulmiui Gvudmundui iš paskos, įrėmęs

* Senojoje islandų kalboje Kijevo Rusia buvo vadinama *Svíþjóð hin stóra* arba *Svíþjóð hin mikla* – Didžioji Švedija.

akis jam į tarpumentį, – taip jis ir darė, nepaisydamas nuolatinių sūnaus skundų, kad lipa jam ant kulnų, – tačiau užgniaužti garsų jis nevaliojo. Užsidengti ausų irgi negalėjo, nes abi rankos buvo užimtos. Vienoje jis nešė ryšulį drabužių, priklausiusių jų vedliui, studentui iš Islandijos pietų, kuris už pagalbą nešant bagažą žadėjo parodyti jiems pakenčiamą užeigą, o kitoje jis laikė pailgą dėžę, siekusią ligi kulkšnies. Ne, kad nuslopintų miesto gausmą, jam reikėjo prisipilti į ausis vaško.

Jounas Paulmasonas Mokytasis buvo vienas iš tų, kurio gyvenimas amžinai sukasi ant laimės rato. Vos spėjęs pasiekti saugų uostą, jis buvo vėl siunčiamas į audrotą jūrą, tik dar labiau prakiurusiu laivu nei tas, kuriuo atvyko. Tėvas ir sūnus apsigyveno užeigoje, kuri vadinosi „Sommerfuglen", kitaip tariant, „Drugelis", Jounas savo gyvenimo vasaros šauklės garbei ją praminė „Sniegstarte", gerbtinoje įstaigoje padoriems žmonėms. Tai buvo ženklas, kad nuo šiol Apvaizda aiškiai pasiruošusi glamonėti jį ir kunigą Paulmį Gvudmundą šilkinėmis pirštinėmis. Ir tikrai, jo gyvenimas užeigoje, palyginti su tremtimi saloje arba blaškymu vandenyne prekybiniame laive, buvo toks džiaugsmingas, kad pirmąją savaitę jo niekaip nebuvo galima įtikinti išeiti iš namų ir jis kiaurą dieną drybsojo lovoje slebizuodamas iš naujo *Ezopo pasakėčių* leidimo. Be to, namie jis buvo geriau apsaugotas nuo miesto erzelio. Kunigas Paulmis Gvudmundas, priešingai, lakstė po visą miestą, stengdamasis išspręsti jų bylą, toks galų gale ir buvo šios kelionės tikslas, gauti karaliaus raštą, panaikinsiantį jiems skirtą bausmę. Jis lankė savo kraštiečius, kurie, jis turėjo priežasčių tikėti, buvo palankiai

nusiteikę jo ir tėvo atžvilgiu, klausinėdamas patarimo, kaip būtų geriausia atkreipti karaliaus akis į jų reikalą, nes, norint palenkti Islandijos Altingo teisėjus pakeisti nuomonę, reikia ne mažiau kaip ranka rašyto, užantspauduoto paties jo didenybės karaliaus Kristijono IV rašto.

Lengva pasakyti, nelengva padaryti. Be to, kunigas Paulmis Gvudmundas sužinojo, kad jų kelionę į Daniją apmokėjo grupė mokslininkų, kuriems nusibodo nepaliaujamas Olės Wormo kamantinėjimas apie Jouną Mokytąjį, turėjusį, šio danų profesoriaus įsitikinimu, giliausių žinių apie senovinę runų abėcėlę.

Šešerius metus jis sulaukdavo to paties atsakymo: apie šį Jouną žinoma nedaug, tik tai, kad jis tolydžio slapstosi nuo valdžios, yra teistas ir neša nelaimę visiems, kurie prie jo prisiartina. Galų gale, kai daktaras *Wormeus* sutvarkė taip, kad Kopenhagos universiteto taryba imtųsi Jouno, o jei reikės – tai ir jo sūnaus reikalo, profesoriaus kolegos iš Islandijos, nebegalėdami ignoruoti mokslabrolio ir artimo karaliaus draugo prašymų, susidėjo pinigų Jouno kelionei apmokėti. Kartu su juo pasiuntė ir kunigą Paulmį Gvudmundą vildamiesi, kad šitie du nelabadžiai daugiau niekada nebegrįš į Islandiją.

Papasakojęs, kad vienoje uosto krautuvių rodoma beždžionė, kunigas Paulmis Gvudmundas pagaliau prikalbino tėvą pamatyti daugiau Kopenhagos nei vien užeigą ir jos kiemą. Nuo tada, kai Jounas perskaitė Ezopo pasakėčią apie beždžionę ir lapę, jis vis laužė galvą dėl paradokso, kad labiausiai žmogų primenantį gyvūną pergudravo keturkojis žvėris, aiškiai turintis žmogaus smegenis. Dabar jis trokšte troško savo akimis pamatyti beždžionę, nes lapių

buvo prisižiūrėjęs iki kaklo. Bet prieš Jounui Mokytajam pakylant nuo savo šiaudinio čiužinio dėl beždžionės, Lemties ratas darsyk girgždėdamas pasisuko – tėvo ir sūnaus ausis pasiekė žinia, kad jų priešai, iš Islandijos atsibeldę į Kopenhagą pirma jų, jau pradėjo šmeižto kampaniją. Tie nelabieji surašė raštą, į kurį sudėjo šlykščiausius ir niekšiškiausius dalykus, kurie kada nors buvo išsakyti arba užrašyti apie Jouną Mokytąjį, tačiau didesnė dalis buvo paimta iš Vietvietės kunigo Guðmunduro Einarssono išvedžiojimų, dar žinomų kaip *Minčių tėkmė*, jo paties pavadintų *In versutias serpentis recti et tortuosi*, t. y. iš mažojo traktato *Apie velnio – kuris kartais tiesiai, o kartais krivingiuodamas žlugdo žmonių sielų išganymą – niekšybes ir suktybes.*

Sultingiausi šito troškinio gabalai buvo papipirinti įspėjimais danams nepasigailėti tokio nenaudėlio kaip Jounas, ką jau kalbėti apie jo atgabenimą į savo šalį ir, šalin net tokią mintį, tokios atmatos apgyvendinimą Kopenhagoje, kur merą Jörgeną jau seniai kamuoja neaiški, bet alinanti vidaus negalia, nuo kurios buvo gydomas plėšikiškai brangiais ir skausmingais būdais, tačiau visa tai padėjo tik tiek, kad jo gyvybė vis dar ruseno. O kadangi sklandė gandas, kad šios ligos priežastis – raganystės, buvo nieko nepagailėta ją sukėlusiems kaltininkams surasti. Tvyrant tokioms nuotaikoms, priešams pasirodė besą lengva pasėti nepasitikėjimo ir blogio sėklas Jouno atžvilgiu. Tad įpusėjus spaliui vieną vidurdienį į užeigą įsiveržė būrys kariškių ir suėmė Jouną karaliaus vardu.

Jis buvo atitemptas į rotušę teisėjo akivaizdon. Ten jam buvo garsiai perskaitytas šmeižikiškas pergamento ritinys ir juo įtikėta,

nors visais atžvilgiais šis buvo beviltiškas – kompozicijai trūko ne tik uodegos, bet ir užpakalinių kojų. Jounas nuteistas sugrąžinti atgal į Islandiją, tačiau kadangi iki pavasario laivai ten neplaukė, iki tol jis turėjo sėdėti kaliūzėje. Teisėjas nekreipė nė menkiausio dėmesio į Jouną, o tiksliau į kunigą Paulmį Gvudmundą, kalbėjusį jo vardu, – Jounui žodžiai strigo gerklėje, – kuris paaiškino, kad šis atvykęs į Kopenhagą ginti savo teisių, nes buvęs neteisingai apkaltintas Altinge, be to, jis esąs ypatingasis pasiuntinys su dovana pačiam Olavui Vormėjui ir jo misija dar neįvykdyta. Tas mokslininkas tikrai paliudytų, kad Jounas nėra laiške aprašytas pavojingas nusikaltėlis. Nejau teisėjas nežinąs, kad jis vadinamas „Mokytuoju"? Teisėjas šito klausėsi ne daugiau nei kitų ginamųjų kalbų, kurias kunigas Paulmis Gvudmundas dėstė savo tėvo vardu. Galiausiai būtent dovana garbiajam rektoriui Olei Wormui ir nulėmė nepalankų sprendimą, nes buvo grynas Jouno abejotino būdo įrodymas. Tai buvo gyva didžioji alka.

Šis padaras jau buvo sukėlęs nerimą tarp „Drugelio" užeigos svečių, nes nepriminė nė vieno jų ligi šiol matyto paukščio, buvo ne tik didesnis ir įspūdingesnis, bet ir kimaus balso, jo kvarkimas priminė mirtiną smaugiamojo gargaliavimą. Pirmomis dienomis Jounas nešdavosi paukštį pailgoje dėžėje žemyn į valgomąjį, pasistatydavo šalia, nukeldavo dangtį ir lesindavo silkėmis – jų šioje šalyje buvo į valias. Alkai šis maistas patiko ne mažiau nei danams, nors pats Jounas žiaukčiojo nuo kiekvieno šios riebios nevalgomos šlykštynės kąsnio. Po vakarienės jam buvo leista paukštį išnešti laukan, į galinį užeigos kiemą. Jokio pavojaus, kad išleistas iš narvo

pabėgs, nebuvo, nes jis neskraidė ir buvo lengvai užspeičiamas. Būtent per didžiosios alkos vakarinius pasivaikščiojimus juos mačiusiųjų širdys prisipildė nuogąstavimų. Tai, kaip šis paukštis, jei tai išvis buvo paukštis, krypavo tarp vištų, tiesus it mažaūgis žmogus, tamsiose proto kertėse pagimdė šiurpių istorijų: pasakojimų apie žmones, kuriems pasisekė gyviems ištrūkti iš raganų spiečiaus nagų Valpurgijų naktį, tačiau jie buvę sudarkyti, paradę žadą ir visam likusiam gyvenimui tapę našta sau patiems ir saviškiams; arba pasakojimų apie tų pačių raganų sėbrus iš kūno ir kraujo. Dažnai jie būdavo žmogaus ir gyvūno mišinys, panašiai kaip ir ši keistenybė, stypsanti vištidėje vieniša, nušviesta mėnesienos it miniatiūrinė juodu gobtuvu apsigobusios ilganosės raganos atmaina. Taip, paukštis tūnodavo vienas, nes visos vištos susiglaudusios tirtėdavo toje vištidėje nuošaliau, apimtos slėpiningos baimės šiam šiurpiam svečiui. Na, bent jau kažkaip panašiai teismui paliudijo užeigos savininkas, kai buvo apklausiamas apie kaltinamojo, Jouno Paulmasono Mokytojo, elgesį tas keturiolika dienų, kurias šis pragyveno „Drugelyje". Kitų liudytojų neprireikė. Islandas buvo nedelsiant sukaustytas grandinėmis ir perkeltas į naują, blogesnę, vietą, kalėjimo prižiūrėtojo Rasmuseno pataisos namus. Ten jis savo kailiu patyrė, kad Kopenhaga yra kaip ponia Fortūna, kaprizinga daugeliui, o ypač Jounui.

* * *

Metas pristatyti Jouno Paulmasono Mokytojo amžininką, žmogų, kuris ne tik parašė gamtos mokslų traktatą pavadinimu *Pasakojimas apie gyvūną, iškrintantį iš debesų Norvegijoje ir staigiai suryjantį žolę bei grūdus didžiam gyventojų nuostoliui*, bet ir tyrinėjo senienas daugiau nei bet kuris kitas mokslininkas pirmoje septynioliktojo amžiaus pusėje, tuo užsitarnaudamas Šiaurės antikvaro tėvo titulą. Jis yra puikiausias tų laikų mokslavyrio pavyzdys – eruditas, nepasotinamai trokštantis žinių, besidarbuojantis daugelyje žmogiškojo pažinimo sričių. Nebuvo tokios mokslo šakos, kuria jis nebūtų domėjęsis. Be to, šio mokslavyrio darbas toks reikšmingas islandų literatūrai, o jo ryšiai su islandais tokie artimi, kad jo vardas nusipelno būti pašlovintas. Tai daktaras ir gamtos filosofas Olė Wormas.

Po to, kai 1637 metų balandžio 15 dieną, trečiadienį, universiteto taryba priėmė verdiktą Jouno Paulmasono Mokytojo byloje, ką tik išteisintas triukšmadarys buvo atvesdintas iš savo vienutės po Konsistorijos pastato rūmais ir kuo skubiausiai pristatytas į Mokytojo Wormo, asmeniškai vadovavusio teismo procesui, laboratoriją. Šiuo verdiktu Jounui universiteto jurisdikcijoje buvo suteikta laisvė. Be to, jo neįkalino požemyje, kur jis būtų teisėtai dūlėjęs tol, kol Kristijonas IV patvirtins išteisinimą. Atvykusį islandą nuvedė tiesiai į skalbyklą. Ten jam nuėmė grandines, prieš jo valią išrinko utėles, išblusinėjo ir galiausiai įgrūdo į didžiulį katilą, kuriame paprastai nuvirdavo gleives ir plunksnas nuo nesuskaitomų egzotinių gyvūnų skeletų ir paukščių odų, – daktaras

Wormas įsigydavo jų savo kolekcijai iš visų pasaulio kampelių. Po maudynių tarp rektoriaus darbuotojų rado tarną, kuris pagal kūno sudėjimą labiausiai panėšėjo į Jouną, ir šiam nedidukam storpilviui buvo liepta paskolinti atvykėliui švarius drabužius. Grįžęs namo į savo laboratoriją, šeimininkas rado svečią virtuvėje. Jis valgė vienas, bet apsuptas būrio žioplių, nes kalėjime jo manieros toli gražu nepasitaisė. Išdykėliškai it vaikiščiai jie nesiliovė nešę jam vaišių gerokai po to, kai jis buvo pasisotinęs, mat jiems buvo smagu žiūrėti, kaip Jounas kemša pilnais žandais, nes jis, nežinantis saiko po ištisų mėnesių kalinimo, valgė viską, kas padėta. Oulei tapo aišku, kad Jounas tuoj tuoj sprogs. Taigi pirmoji savamokslio Jouno Paulmasono ir mokslininko Olės Wormo pažintis buvo daug intymesnė, nei pastarasis tikėjosi. Jis liepė kenčiantįjį nugabenti į tą pačią ligoninę, kurioje apžiūrėdavo ir gydydavo Kopenhagos galinguosius, o kai pasirodė, kad skanskoniai paciento pilve nejuda iš vietos, prirašė jam vimdomųjų ir padarė klizmą. Dėl tokio aršaus vidurių valymo druckis tarnas buvo priverstas paskolinti Jounui dar vieną eilutę, o atsinaujinus alkio traukuliams Jounui buvo atnešta dar maisto, tik šįkart jo valgymą stebėjo budri mokslininko akis.

Ankstyvą kitos dienos rytą Jounas Mokytasis buvo pakviestas į Olės Wormo studiją, ten sužinojo, kad nuo ilgesnio pasisėdėjimo Mėlynajame bokšte jis buvo išgelbėtas ne vien iš geranoriškumo. Jam dar nespėjus įsitaisyti ant kėdės priešais savo geradarį, šis pradėjo jį spirginti klausimais visiškai nesusijusiomis temomis, nors daugiausia klausinėjo apie runas ir kitokią pagonišką išmintį senųjų islandų sagose: „Papasakok man apie pilkapių gyventojų

raštą“, „Kas buvo Bragis?“, „Ką reiškia *futhark*?“ Jounas pasidarė atsargus ir apsimetė nieko nežinąs nuduodamas, jog nesupranta klausimų, net Wormui kalbant daniškai, arba atsakinėjo kaip papuola lemendamas „nu... jo“, o kartais „nu taip, taip“. Šis atrajojimas, mykimas ir blevyzgojimas tęsėsi ligi vidurdienio, kol galiausiai buvo pasiųstas žmogus atvesti kunigo Paulmio Gvudmundo, šis paaiškino savo tėvui, kad Wormo susidomėjimas pagoniška praeitimi yra grynai mokslinio pobūdžio ir kad niekas, ką jis pasakys tarp universiteto sienų, nebus panaudota prieš jį. Jounas nebuvo tuo visiškai tikras. Tačiau kunigas Paulmis Gvudmundas atnešė Jouno daiktus: dažus, peilius, knygas ir popierius, taip pat ir per žiemą lesintą didžiąją alką. Kolekcininkas taip apsidžiaugė gavęs gyvą šios garsios paukščių padermės egzempliorių, kad apkabino dovanotoją ir apibėrė bučiniais. Wormas atsiprašė Jouno, kad užpylė jį klausimais, kuriems tas buvo nepasirengęs, bet jis taip laukęs susitikimo su mokytuoju islandu, jog negalėjęs susitvardyti. Jis parodė Jounui atsakymus į daugybę laiškų, kuriuos parašė jo kraštiečiams, apie jį teiraudamasis, o kunigas Paulmis Gvudmundas išvertė juos iš lotynų kalbos, kad Jounas perprastų jų turinį. Pavyzdžiui, Magnúsas nuo Lapų upės rašė: „Kiek man žinoma, jus netrukus aplankys žmogus, kuris geriausiai iš mūsų visų išmano runas, bet jam buvo skirta griežta bausmė už burtininkavimą. Manau, jis atvyks dvaro maršalkos Rosenkrantzo laivu. Būdamas jūsų pašonėje, jis galės žodžiu paaiškinti visus momentus, kurie skaitant yra neaiškūs, ir, jei norėsite, jo padedamas galėsite „ieškoti aukso Enijaus mėšlo krūvoje“. Jis vardu Jounas Paulmasonas, pramintas

Mokytuoju, ir sprendžiant iš to, ką apie jį girdėjau, išmano daugybę dalykų." Skaitant laiško pabaigą Jounas jau buvo pasistiebęs. Viskas baigėsi tuo, kad jis sutiko likti gyventi pas daktarą Olę, o kunigas Paulmis Gvudmundas grįžo rengtis gynybai per būsimą jo pateiktos apeliacijos svarstymą.

Dabar dienos slinko šnekučiuojantis apie runas ir senąją islandų poeziją. Olė Wormas užminė Jounui daugybę mįslių apie Snorrio Sturlusono *Edą* ir skaldų poeziją, bet tas mįsles Jounas iškart įmindavo. Prieš metus Wormas buvo išleidęs runų istoriją, traktatą *Danica literatura antiqvissima, vulgo Gothica dicta* ir dabar pasitvirtino jo įtarimai, kad jame įsivėlę nemažai klaidų ir neaiškumų. Tačiau būdamas universiteto rektorius Wormas turėjo ir kitų pareigų, ne vien sunkti Jouno išmintį, o tai pastarajam suteikė progos stebėti darbą su Wormo gamtos istorijos ir retenybių kolekcija, žinoma kaip *Museum Wormianum*. Joje buvo nesuskaičiuojama daugybė organinių egzempliorių ir objektų, susijusių su daugeliu kolekcininko tyrimo sričių – medicina, antikvariatu, filosofija, gyvūnų, augalų ir mineralų istorija, taip pat meno dirbiniais ir senienomis. Rinktinė geriausių ir rektoriaus mėgstamų studentų komanda dėliojo objektus ant lentynų ir į stalčius, kabino juos ant sienų ar lubų sijų arba įtaisydavo ant specialiai padirbdintų stovų – sudarinėjo kolekcijos katalogą. Čia Jounas pirmąsyk išvydo daugybę stebuklų, apie kuriuos ligi šiol buvo skaitęs tik knygose: didžiulių koralo gabalų, stručių kiaušinių, lemingų kailiukų, drakono dantų fosilijų, nes kolekcija buvo ne tik pats didžiausias tokios rūšies rinkinys pasaulyje, bet ir neeilinė, – sudaryta remiantis

išskirtinai moksliniais principais, o ne žavėjimusi blizgučiais ar vaikišku džiaugsmu krautis turtus, būdingu kurfiurstams arba karalienėms. Olė Wormas rengė leidybai muziejaus retenybių katalogą, todėl studentai registravo objektų pavadinimus ir kilmę pagal kuratoriaus kruopščiai apgalvotą sistemą, ieškodavo jų graviūrų senesniuose moksliniuose leidiniuose arba piešdavo tuos, kurie anksčiau niekada nebuvo patekę į spaudą. Ne visi jaunuoliai buvo vienodai įgudę piešėjai ir dėl to leidinio iliustravimas truko ilgiau nei derėtų, galiausiai vienas iš studentų aptiko Jouną Mokytąjį vieną sėdintį bibliotekoje su savo dažais ir kopijuojantį barzdotos moters su suknele iliustraciją iš Aldrovandžio *Monstrorum historia* – jis, savaime suprantama, tai darė meistriškai. Tada jam buvo pavesta daryti eskizus pieštuku, o kitiems telikdavo apvedžioti juos rašalu. Wormas gyrė savo muziejaus komandą už padidėjusį produktyvumą ir piešinių kokybę, o Jounas galėjo įsitraukti į savo mėgstamiausią užsiėmimą ir drauge tyrinėti Wormo objektus ir knygas. Pagaliau atėjo metas įrašyti į katalogą objektą, laikomą uždaroje gamtos filosofo studijos spintoje. Ši vertybė buvo įnešta į muziejų itin ceremoningai ir ne mažiau kaip du ietininkai iš karališkosios asmens sargybos buvo pastatyti saugoti durų. Objektas buvo kokių penkių uolekčių ilgio, įvyniotas į raudoną aksomą su auksu išsiuvinėtais Kristijono IV valdžios ženklais. Mokytasis daktaras, žinoma, pats asmeniškai rūpinosi jo įtraukimu į katalogą, nes tasai objektas tyrinėjimo tikslais jam maloningai buvo paskolintas iš privačios karaliaus kolekcijos. Studentai būriavosi aplink ilgą apžiūroms skirtą stalą stebėdami, kaip Wormas pirštinėtomis rankomis

suima audinį ir mikliai atidengia įstabų vienaragio ragą. Bet ant stalo gulėjo ne įprasta šio drovaus padaro galvos puošmena – ragas buvo su kaukolės fragmentu. Žiūrovams atėmė žadą, nes itin retai pasitaikydavo rasti kokių nors kitų vienaragio liekanų kaip tik nuostabų įviją ragą. Kiti vienaragio kaulai buvo išskirtinai reti ir mokslininkai beveik sutarė, kad tie, esantys muziejuose, – tik klastotė. Bet čia buvo šio padaro kakta ir viršugalvis, juos buvo galima palyginti su kitų kanopinių gyvūnų kaukolėmis, nes manyta, kad artimiausias vienaragio giminaitis yra kalnų ožys.

Jounas Paulmasonas Mokytasis pratrūko juoktis ir negalėjo sustoti. Trumpos jo kojos sulinko po liumpsinčiu kūnu ir, pargriuvęs ant grindų, jis raitėsi pasikūkčiodamas, tarsi raudotų. Studentai susižvalgė. Iš Jouno, amžiais marmančio sau panosėje ir šūkalojančio visokias sakinių nuotrupas, galima buvo tikėtis visko, tačiau toks laukinis elgesys rektoriaus ir karališkojo lobio akivaizdoje buvo siaubingas ir nederamas. Sargybiniai, su Jounu anksčiau nesusidūrę, tačiau laikę save vienodai pajėgiais atskirti beprotį kaip ir universiteto personalas, sunerimo ir tvirčiau suspaudė ietis. Visi įsitempę laukė išmintingo ir mandagaus, tačiau sykiu griežto rektoriaus Wormo reakcijos. Atsitolinęs nuo stalo, jis atsistojo šalia besijuokiančio žmogaus, palenkė galvą ir glostydamas ant krūtinės barzdą pakėlė antakius, tarsi regėdamas neįprastos ligos apraišką.

Po ilgų apmąstymų mokytasis daktaras išsitiesė ir sušuko:

– Taip, aš taip ir numaniau...

Jį irgi apėmė nevaldomas juokas. Pasilenkęs jis ištiesė ranką ir padėjo Jounui atsistoti ant kojų, tarp juoko protrūkių šūkčiodamas:

– Žinoma, žinoma!

Vis dar krizendamas, jis liepė savo padėjėjams suvynioti vienaragio ragą ir sugrąžinti į studiją. Kai šitai buvo įvykdyta, Wormas ir Jounas užsidarė joje abu kvatodami. Studentai mėgdžiojo savo mokytojo „žinoma, žinoma“, aišku, nesuprasdami tokio šūkalojimo priežasties. Tikra buvo tik viena – nevaldomas jų mokytojo kvatojimas buvo neįtikėtino atradimo ženklas. Wormas buvo toks užkietėjęs mokslininkas, kad niekas jo taip nepralinksmindavo kaip suvokimas, jog klydo.

* * *

Turbūt bus per skambiai pasakyta, kad rektorius Olaus Wormeus, *Doctor Medicinæ Academia Hafniæ Professor Publicus*, klydo dėl vienaragio egzistavimo. Tiesą sakant, jį jau kurį laiką kankino abejonės dėl šių įstabių ragų kilmės ir prigimties. Jis tolydžio svarstė, kodėl tiek nedaug žmonių buvo matę šį žvėrį savo akimis šiais laikais, nes jį mačiusių liudytojų pasakojimai buvo daugiau nei šimto metų senumo, ką jau kalbėti apie mįslę, kodėl, be rago, nerasta jokių kitų kūno liekanų. Niekas neabejojo kilnia vienaragio prigimtimi – jis buvo dievobaimingumo ir skaistybės ženklas, šitai įrodo faktas, kad tik nekaltos jaunos mergelės gali pažaboti jo laukinį būdą. Šis nartumo ir švelnumo susitikimas buvo pavaizduotas daugybėje paveikslų, graviūrų, įrėžtas brangakmeniuose ir išaustas gobelenuose, tačiau visi meno kūriniai, kuriuos Wormas apžiūrėjo, turėjo vieną bendrumą – sprendžiant iš ragų, kuriuos jis pats išmatavo

ir pasvėrė, ilgio, pavaizduotas vienaragis visada buvo per mažas. Paprasčiausias bandymas pririšti tikslią vienaragio rago kopiją prie ožio kaktos įrodė, kad, norint panešti ilgą dvidešimties svarų ragą, prireiktų daugiau nei laukinio būdo – ragas turėjo būti išaugęs iš plačios kaktos didžiulės galvos, o ši savo ruožtu turėjo laikytis ant daug stambesnio kūno, nei galima įsivaizduoti, taigi dėl šio fakto buvo dar sunkiau paaiškinti, kodėl gyvūnas toks nematomas. Wormas ėmė teirautis apie kilmę ragų, kuriuos jis žinojo esant katedrų ir rūmų lobynuose. Paaiškėjo, kad išskyrus į Elžbietos, Karalienės Mergelės, skeptrą įstatytą vienaragio ragą, kurį ji įsigijo iš Maskolijos pirklio už pilies kainą, visi ragai buvo aptinkami ten, kur studijavo arba prekiavo islandai ar bent jau sustodavo atsikvėpti pakeliui į Romą ar Jeruzalę. Pavyzdžiui, olandų eruditas Goropius Becanus teigia, kad visi trys ragai, kuriuos jis apžiūrėjo Antverpene šešioliktojo amžiaus viduryje, yra iš Islandijos. Wormas žinojo, kad prieš liuteronybės įvedimą Islandijoje tos šalies galingieji paprastai siųsdavo savo sūnus į Antverpeną studijuoti verslo.

Mokytąjį daktarą šios žinios sujaudino, nes jis šioje vulkaninės kilmės saloje turėjo patikimų draugų, senų kolegų ir studentų iš Kopenhagos universiteto, kurie galėtų patvirtinti, ar jų atšiaurioje tėvynėje, be lauko pelių ir šiaurinių lapių, veisiasi kiti sausumos gyvūnai, ar gali būti, kad juoduose dykviečių smėlynuose, akompanuojant griaudėjantiems vulkanams ir slenkantiems ledynams, risnoja vienaragiai, o jei ne, tai gal šie kaulai buvo rasti tarp kitų iš tolimų kraštų vandenyno į Islandijos krantus išplautų dalykų. Tačiau seni jo pažįstami apie tai žinojo ne kažin ką. Jiems atrodė

nepanašu, kad tokių lobių esama Islandijoje, bent jau jie patys niekada nebuvo jų regėję ir, nors pakartotinai pasižadėję paklausinėti vieno ar kito ilgaamžio senolio, susirašinėtojui priminus apie tai po kelių mėnesių, jie visi ligi vieno būdavo užmiršę pažadus. Jis išsiuntė nesuskaičiuojamą daugybę laiškų, tačiau nieko nesužinojo apie galimą vienaragių ragų eksportą iš šios šiaurės kolonijos. Be to, kad įkyrėjo Islandijos vyskupams, dvasininkams ir stambiems ūkininkams, – taip, jis bendravo vien su visuomenės pažibomis, – Olė Wormas iš karaliaus kanceliarijos gavo leidimą atlikti vieno iš dviejų karalystėje turimų ragų cheminę analizę. Šiuos bandymus jis atliko slapta, nenorėdamas įžeisti savo uošvio ir mentoriaus profesoriaus Casparo Bartholino, kuris 1628 metais išleido knygą *De Unicorno*. Joje aukštinamos gydomosios ragų savybės: dėl savo paslaptingos kilmės jie buvo laikomi veiksmingu vaistu nuo epilepsijos, melancholijos, mėšlungio, podagros ir kitų ligų, ką jau kalbėti apie tai, kad tai nepakeičiamas priešnuodis nuo gyvačių įkandimų ir žemiškų nuodų, kaip antai aršeniko ir sublimato. Vaistas buvo vartojamas įvairiais būdais, tačiau dažniausiai aštriu peiliu paskutus rago milteliai būdavo įmaišomi į vyną ir duodama ligoniui išgerti. Be to, pasitaikydavo, kad iš apatinės storiausios rago dalies buvo išskaptuojamos taurelės, pasižyminčios tokiomis savybėmis, kad bet kuris į jas supiltas neskiestas skystis virsdavo gydančiu gėrimu, o jeigu gėrimas būdavo užnuodytas, taurelių kraštai iš išorės išrasodavo. Žinoma, tokie brangūs daiktai buvo prieinami tik turtingiesiems, o jie paprastai ir būdavo nuodytojų taikinys. Olė Wormas nusprendė patikrinti šias savybes bandymais.

Galiniame vaistininko Voldenbergo kambaryje jis tol lakino sveikus kačiukus aršeniku, kol šie ėmė svirduliuoti ir plūsti krauju iš gerklės ir nosies. Paskui į pieną įmaišęs vienaragio rago miltelių padavė kačiukams lakti. Jie visi pastipo, kaip ir balandžiai, lesinami grūdais, išmirkytais kalomelyje. Vis dėlto per savo bandymus smalsiaprotis Vormėjus pastebėjo, kad savo vidine struktūra ragai labiau priminė ne raganosio ragą, o dramblio kaulą. Čia jo tyrimas įstrigo, bet galiausiai Jounas Paulmasonas Mokytasis išvydo karališkąją brangenybę, vienaragio ragą su kaukolės fragmentu, ir susmuko raitydamasis iš juoko.

Kai Jounas ir Wormas atsigavo nuo kikenimo ir atsigaivino juodųjų serbentų sultimis (jos sveika inkstams) ir prieskoniais pagardinta duona (ji palengvina tuštinimąsi), paaiškėjo, kad Jounas gamtos istoriją išmano ne ką prasčiau nei runas ir, tarsi to dar būtų negana, yra patyręs kauladirbys, nuo pat mažumės skaptuoja piešinius ant banginio kaulo ir jūrų vėplių ilčių. Jis atskleidė paslaptį, kad į aksomą susuktas objektas toli gražu nėra tas, kuo laikomas. Tai yra žiauraus banginio narvalo ragas – banginio, dar žinomo „lavonų banginio“ pavadinimu dėl savo pomėgio gardžiuotis nuskendusiais jūreiviais, ir savo sąsiuvinyje Wormas deramai įregistravo šį objektą kaip „narvalo ragas“. Islandai pirmąsyk susidūrė su šiais siaubingais padarais, įkūrę Grenlandijoje koloniją apie 1000 *Anno Domini* ir greit ėmė eksportuoti ragus, pagal naujausią madą pavadinę juos „vienaragio“. Grenlandai ir jų tarpininkai Islandijos vakaruose krovėsi turtus iš šios slaptos prekybos teikiamo pelno, tai užtikrino Grenlandijos kolonijai palankų prekybos balansą su

užsienio šalimis, taip pat padėjo gerovės pamatus galingiausioms Islandijos šeimoms. Prekyba tęsėsi tol, kol 1540 mūsų Viešpaties metais, prieš šimtmetį, Grenlandijos kolonija buvo apleista. Narvalų ragai šalyje dabar buvo retas dalykas, tačiau, kol tikėjimas vienaragių egzistavimu buvo gyvas, žmonės galėjo viltis gauti už juos didelę kainą, todėl daktaras Wormas turįs pasižadėti nesakyti savo korespondentams Islandijoje, kam liežuvio galas panižo. Tas nedvejodamas pasižadėjo. Jounas nupiešė Wormui, kaip ta žuvis guli vandenyne iškišusi savo ragą it ietį, o palyginęs piešinius su karališkuoju egzemplioriumi Wormas įsitikino, kad tai ne kas kitas kaip narvalo kaukolė su ragu.

Taigi tądien *Museum Wormianum* buvo nulemtas vienaragio likimas – praėjus metams po susitikimo su Jounu Paulmasonu, Olė Wormas išspausdino naujos epochos pradžią ženklinantį straipsnį apie narvalo ir vienaragio ragų panašumą. Net tris dešimtmečius po to ryškiausi Vakarų filosofijos šviesuliai ginčijosi dėl fantastiško raguoto padaro ožio barzda, arklio kūnu, kiaulės uodega, antilopės galva ir dramblio kojomis egzistavimo, galiausiai skeptikai nugalėjo, po to vienaragių ragų kaina smuko. Šitokia pasekmė buvo tolimas, bet saldus kerštas už Jouną Mokytąjį, nes daugelis jo aršiausių persekiotojų Islandijoje buvo kilę iš vienaragių pirklių.

Profesoriaus džiaugsmas dėl naujojo mokslavyrio buvo toks didelis, kad pradėjo kurti planus apie nuolatinį Jouno gyvenimą Kopenhagoje. Pasitarus su kunigu Paulmiu Gvudmundu, gavusiu palankų teismo sprendimą ir dabar galinčiu grįžti į Islandiją užimti kunigo padėjėjo vietos Hjalčio vietovėje, nuspręsta, kad, užuot

grįžęs su sūnumi, Jounas pasiųs ką nors pargabenti į Daniją žmonos Sigridos. Dabar Jounui buvo šešiasdešimt treji, o jai penkiasdešimt septyneri. Jis padėsiąs Wormui versti senovinius tekstus ir prireikus pieš jo kolekcijos objektus, o ji galėsianti pagelbėti virtuvėje. Jiems bus rastas padorus atskiras kambarys viršutiniame, tarnų, aukšte ir po dvidešimtmetį trukusio persekiojimo jie pagaliau atgaus ramybę. Jouno Paulmasono krūtinė prisipildė vilties. Nors jis pats neidavo į miestą, Siga galės mėgautis siūlomomis naujovėmis – fejerverkais, dvaro aprėdais, o puošnūs statiniai bus it balzamas jos pavargusioms akims.

Gegužės vakarą jam ir rektoriui Wormui dėl šio plano sukirtus rankomis, Jounas iš savo terbelės išsitraukė mažytę lošimo kauliuko formos ruonio kaulo dėžutę. Joje gulėjo didžiausia retenybė, juodas it kraujas kristalas geltonomis briaunomis, viena vertus, gamtos kūrinys, o kita vertus – šventenybė. Tai buvo inkstų akmuo, rastas intymiausioje Hoularo vyskupo Guðbranduro Þorlákssono kūno vietoje. Jounas nuosavomis rankomis pašalino jį iš minėto organo pagal viduramžių gydytojo Hrafno Sveinbjarnarsono, Gvendo* gero draugo, aprašymą – perrėžęs penį kaip žalią dešrelę, jis išėmė akmenį iš šlapimtakio ir vėl užsiuvo. Akmenų apniktas dvasininko kūnas pagimdė tris akmenis, vieną jų Jounas tyliai nugvelbė ir nuo to laiko visada nešiojosi su savimi. Vyskupo Guðbranduro dėkingumas (kartu su Jouno turimu dokumentu, liudijančiu, jog vyskupo žentas, Aris Magnússonas nuo Skardžių įlankos, nepakluso

* Gvendas – vardo Gvudmundas (*Guðbrandur*) trumpinys.

karaliaus įsakymams) užtikrino Paulmiui Gvudmundui vietą jo šventenybės mokykloje Houlare. Tačiau dabar Jounas šį inkstų akmenį padovanojo savo draugui Olei Wormui už tai, kad jis suteikė jam ir Sigridai stogą virš galvos.

Kitą dieną juos pasiekė ranka rašytas užantspauduotas Jo Didenybės Karaliaus Kristijono IV raštas, kuriame karalius pritarė universiteto tarybos verdiktui, kad Jounas Paulmasonas nėra juodasis magas, tačiau, užuot besąlygiškai jį išteisinęs, Jo Didenybė perdavė bylą svarstyti Altingui Tingo slėniuose, Islandijoje, ir pareikalavo, kad islandai patys formaliai atšauktų bausmę ginamojo akivaizdoje.

Jounas Mokytasis keliaus namo.

IV

(ŽIEMOS LYGIADIENIS, 1637)

ATĖJO TRUMPIAUSIOS METŲ DIENOS VAKARAS, gerasis Dieve, o ilgiausia naktis dar prieš akis. Kiek valandų buvo šviesu? Dvi? Tris? Vieną? Niauri diena, blogai ir prasidėjo. Pagaliau išaušus rytui, iš manęs buvo atimtas net ir tas menkutis dienos šviesos švaitas, kurio galėjau tikėtis. Pritvinkę, juodai paspalvintais verpetais debesynai kybojo virš salos kuo žemiausiai – sunki, negailestinga našta, nepratrūkstanti nei sniegu, nei lietumi. Tai kraupiausia debesų rūšis, išsiurbianti visą gyvastį, anglies pilkumo kumščiais spaudžianti kaukolę, giliai suleidžianti savo pirštus į akis ir ausis, įsiskverbianti į burną ir šnerves, besitaikanti pripildyti galvą pilkos šlapdrabos, susprogdinti ją iš vidaus ir suspausti iš išorės. Su galybei būdingu lėtumu jie panardina nusiteikimą į šalčiausią minčių šulinį ir jį ten įkalina, tačiau kitaip nei užgulus dūmų debesiui, išgenančiam gyventojus iš degančio namo į kiemą su viltimi įkvėpti gyvybę dovanojančio oro, šios nuovyliaus duobės dugne nelaukia niekas, tik gurkšnis ugnies aitrumo geltonos tulžies. Šioje įšalusioje tundroje nėra nė menkiausios prošvaistės, čia nerasi jokio pasigailėjimo. Žemė po kojomis kieta kaip akmuo, o įšalas siekia pačią paklotinę uolieną. Jūra užšalo ligi pusiaukelės nuo Lokio salos iki Islandijos, o sniegas apneštas purvina juoduma po

smėlio audros per Šv. Martyno mišias*. Islandijos nematyti, nes kalnai tokie pat tamsūs kaip ir dangus. Jeigu jie apskritai savo vietoje. Iš kur man žinoti? Kad juos kur troliai, tuos kalnus. It siauros geležinės skrynios dangtis juos dengia tirštutėlė juodumos uždanga. Štai taip prasidėjo diena ir darėsi tik blogiau. Kai pagaliau debesų raizgalynė ėmė narpliotis, iš už jų pasirodė ne saulė, ne, tai buvo apgailėtinas mėnulio švytėjimas. Ar turėjau dėl to džiūgauti? Šviesa yra šviesa, ar ne? Ne, šalta mėnesienos šviesa buvo tik kartus priminimas, ko netekau – žiemos saulės. Jos silpniems spinduliams gali trūkti stiprybės ištirpdyti jūros ledą, pažadinti dirvos žalienas ar pragydinti raibąją startą, tačiau pieno baltumo jos veidas pripildo krūtinę tikėjimo, kad ji gali visa tai atlikti. Ir tada žmogaus širdis sušyla. Iš manęs buvo atimta ne tik saulės šviesa, bet ir ši vilties kibirkštis. Man, vidurdienį išrėpliojusiam iš savo irštvos, nė nereikėjo stiprios šviesos laukiančiam darbui atlikti – tam net niauraus mėnulio šypsnio buvo per daug. Ir kuriam gi galui man lįsti lauk per tą žiemos šlykštynę? Ogi iškratyti iš naktipuodžio naktį į ledą sušalusio menkučio jo turinio. Kur nedaug įeina, nedaug ir išeina laukan – ant dugno tik dvi kakos, įstingusios vienoje šlapimo čiurkšlėje. Taip yra dėl daugelio priežasčių. Pirmučiausia, aš dabar esu senas pirdžius ir mano žarnos pasidarė vangios. Antra, pastarosiomis savaitėmis oras buvo toks audrotas, kad neišeinu iš pirkelės, nebent būtų neišvengiama, o kadangi beveik nejudu, maisto man reikia mažiau. Ir trečia, jau beveik nebeliko ko valgyti. Neturiu kaip pasipriešinti visam šitam – senatvei, metų laikui ir maisto

* Mišios šv. Martyno garbei aukojamos lapkričio 11 dieną.

stygiui. Netikėtai eižėjantis ir vaiduokliškai aimanuojantis ledo užklotas prasideda paplūdimio vidury ir supa visą salą, suklostytas kaip viena iš jo prakilnybės vyriausiojo teisėjo iškrakmolytų apykaklių. Paplūdimyje šaltis išdegino visą gyvybę – smėlis kietas it akmuo, dumbliai ir jūržolės sudžiūvę. Pikšos ir menkės slepiasi po tolimiausiu ledo kraštu, jei ir jų ledas nesukaustė mirtinai, tačiau aš, neturėdamas laivo, stokoju jėgų ir ryžto ten leistis. Ir ką aš ten daryčiau? Įkalbėčiau per ledą žuvis išplaukti paviršiun? Maža ką beturiu iš žvejybos reikmenų ir esu per silpnas iškirsti eketę. Žuvėdroms čia nėra nieko, išskyrus riedulius, ant kurių jos ilsisi prieš atnaujindamos maisto paieškas, vangiai plasnodamos sparnais ir klykaudamos iš bado. Net jei ir atsirastų virvagalis paspęsti žabangoms, neturiu jokio masalo žuvėdroms privilioti, išskyrus mėsą nuo savo paties kaulų, ir neketinu pradėti šerti maitėdų iš savo varganų atsargų. Viskas, kas man liko pramisti iki pavasario, yra ryšelis džiovintų upėtakių, džiovintų raudonųjų dumblių pluoštelis, keli kaulai sriubai, pusmaišis miltų, dar nenugramdytas nuo statinės šonų sviestas, – ir vargu ar būtų protinga įpratinti žuvėdras skanauti mano mėsos. Na, tai ir nebūtina. Manau, kad ponas ir ponia Žuvėdros jau turi planų papuotauti mano lavonu, man mirtinai sušalus per vieną tų žygių ištuštinti šikpuodžio. Ką gi, jei jau būtent taip baigsiu savo gyvenimą, puota nebus tokia prabangi, kaip tikisi žuvėdrų gentė, – skanaus joms. Tačiau blogiausia vis dėlto manęs dar laukė. Ši vergiška diena dar nebuvo parodžiusi savo žiauriausio triuko. Dangaus Viešpats nusprendė pasiųsti man dar vieną išmėginimą. Kai buvau bepradedąs skaptuoti šikpuodžio

turinį, pastebėjau, kad Mėnulis, regis, keičia savo pavidalą. Kairioji jo pusė įdubo it pamėkliškam Bado pirštui pasiduodantis skruostas. Iš pradžių pamaniau, jog jį vėl klosto pritvinkę debesys, ir buvo velniškai apmaudu, kad jie nepalieka jo kaboti ramybėje, tačiau pažvelgęs atidžiau pastebėjau, jog debesys prasisklaidę. Aš nesiliovіau trankęs šikpuodžio į uolą. Ne kažin kas ten buvo likę, bet turėjau stengtis nedaužyti jo per smarkiai, nes medinį puodo karkasą buvo išėdęs šlapimas, negalėjau sau leisti jo suskaldyti. Pritardamas tuščiaviduriu trinksėjimu stebėjau, kaip buvo nugraužtas ketvirtis mėnulio. Baimė ir drebėjimas! Per žiemos letargiją į mane prasismelkė mintis – tai Mėnulio užtemimas. Mėnulis, vienintelis šviesos šaltinis, šykščiai skirtas mano, saliečio, vienatvei, šią niauriausią metų dieną buvo beužtemstąs. Man už nugaros Saulė, pasalūniškai it lapė, slinko už horizonto, mesdama Žemės šešėlį ant jos nelaimėlio brolio. Taip darydama, ji mus abu pastatė į vietą, primindama Mėnesiui, kad be jos jis būtų tik niūrus, bešviesis bazalto luitas, o elgetai Jounui Paulmasonui įsakydama dingti atgal į savo lūšną, mat nereikšmingi žmogėnai buvo nepageidaujami liūdname dangaus šviesulių šeimos farse. Jei būčiau pastovėjęs bent minutę ilgiau pakelta nosimi į užtemusį Mėnulį, būčiau kritęs vietoje negyvas ir surastas tik pavasarį, gulintis ten be gyvybės sustirusiomis rankomis, vis dar įsikibęs šikpuodžio. Dabar supratau, kad ši diena nenusipelno vardo. Būtų teisingiau išplėšti ją iš kalendoriaus ir įdėti ten, kur jai ir vieta, tarp juodosios Šėtono knygos puslapių. –

Naktyje. Paklusdamas nirtulingos Saulės įsakymui, suskubau vidun, užrėmiau duris, įsmukęs virtuvėn pastačiau šikpuodį prie

lovos, paskui kritau paslikas ir užsitraukęs ant galvos antklodę persižegnojau. Ir vis dar tebeguliu. Ak, argi ne gryna tiesa, ką tie užsienio šarlatanai rašo savo daugybėje plačiai paplitusių kelionių aprašymų apie Islandijos, šios prakeiktos mirėsių salos, bjaurumą ir absurdiškumą, kad ir kaip plūstųsi ir ant jų šauktų išsilavinę jos piliečiai? Senasis Arngrímuras Jónssonas išperdė tokius pasakojimus dviejose knygose, abidvi jos buvo išspausdintos; į vieną jų jis įdėjo savo paties portretą, o į kitą – puikų beždžionės piešinį. Vyskupas Odduras Einarssonas irgi parašė knygą, kurios kopijų galima rasti šen bei ten, tik be iliustracijų. Ir vyskupas Gíslis, Odduro sūnus, kurpia du rašinėlius, tačiau jais mažai kas domisi. Aš neskaičiau nė vieno iš šių atkirčių, nes jie visi parašyti lotynų kalba, o jos nemoku, bet neabejoju, kad ten prasilenkiama su tiesa ir kad tai yra varginančios ir nuobodžios rašliavos, nes nė vienas iš trijų minėtų asmenų nėra mėgstamas, negarsėja nė savo poetiniais gebėjimais. Kita vertus, įvairios nuotrupos iš prieštaringai vertinamų kelionių aprašymų pasiekė mano ausis, nors pats jų niekada nemačiau, nes mūsų šalies valdžiai tie aprašymai prilygsta galvažudystei. Tačiau net ir iš šių nuotrupų galiu spėti, kad nors, savaime aišku, jie daugelio dalykų nesupranta, daug kur meluoja ir užpildo tarpus pramanais – išties, išmintingi žmonės man sako, kad iš jų darbų akivaizdu, jog vargu ar bent vienas kada nors yra įkėlęs koją į šią šalį, – vis dėlto iš visų jų paikų nesąmonių išsiskiria viena: jie yra arti tiesos, kad Islandija žiemą ne Rojaus sodas, priešingai, tai pragaras. Anglas Thomas Nashe'as pasakoja savo *Šmėklų knygoje*: „Ypač įstabūs mums yra neperprantami stebuklai bedugnio Vetero

ežero, kurio joks paukštis negali perskristi mirtinai nesušalęs ir kurio joks žmogus negali pereiti nepraradęs visų pojūčių, nesustingęs it bežadė marmuro statula." Žinoma, Islandijoje nėra jokio Vetero ežero ir tose baisybėse nėra beveik nieko įstabaus, o ar kurie nors iš mūsų didesnių ežerų yra bedugniai, negaliu pasakyti. Bet ką šis užsienietis džentelmenas sugeba geriau už mane patį ar bet kurį kitą mano didžiai išsilavinusį kraštietį – tai aprašyti tą karčią mano bejėgystę ir sąstingį, kurį jaučiu šią viduržiemio dieną „Numirėlių krante, toli nuo saulės"*. Aš žinau, aš esu ten. Ir taip yra su visomis tomis netikroviškomis istorijomis, suerzinančiomis visokius arngrimus savo garsiais šūkalojimais apie begalines naktis, liepsnojantį sniegą, banginius dydžio sulig kalnais, mirusiųjų trimitavimą iš vulkanų ir ledkalnių, raganas, pardavinėjančias jūreiviams palankų vėją ir gebančias nusiųsti jų sūnus į Mėnulį. Kažin kokiu keistu būdu jie priartėja prie pasakojimų, kuriuos mes, eiliniai nuolankūs žmogeliai, pasakojame sau patys, mėgindami suprasti savo egzistavimą čionai ir padaryti jį pakenčiamesnį. O geriau apie tai pagalvojus, iš kur man žinoti, kad čia nėra tokių ežerų, kokius aprašė garbusis Thomas Nashe'as? Nė vienas Islandijos galingųjų nenorėjo man sumokėti, kad ištyrinėčiau šią šalį. Jie apsimetė negirdį žinių, kurias surinkau apie sidabro smėlį, aukso gyslas ir brangakmenių sankaupas. Ne, jie per daug užsiėmę: naudojasi laisvamanystės teikiamomis privilegijomis, priima papirktus sprendimus, neleidžia sąžiningiems žmonėms pasirūpinti savo atžalomis, išdraskydami

* Eilutė iš epinės poemos *Žynės pranašystė*, kurioje pasakojama apie pasaulio pabaigą.

jų namus, pjaustydami jiems pirštus ir ausis. Toje pačioje džentelmeno Thomo knygos pastraipoje rašoma: „Analuose rašoma, kad Romos Popiežius jau seniai išleido bulę, jog islandams duodamas leidimas švenčiausiajam sakramentui naudoti midų, nes šalčiai ten tokie stiprūs, kad bet koks pietietiškas vynas vos tik pasiekęs jų krantus pavirsta purpuro emaliu“, taip pat kad „jų alus, kurį nešiojasi kišenėse, yra tąsus it klijai ir, kiekvienąsyk ištroškę, jie uždeda jį ant ugnies ir ištirpdo, kad galėtų gerti“. Tasai, kurs žino viską, numano, jog šią vargo valandą man būtų paguoda įkišti ranką į kišenę ir išsitraukti iš ten bokalą šilto, dvasią stiprinančio širdies guodėjo. Tačiau čia, aiman, vaikis Tomis meluoja susiriesdamas.

BALTASIS BANGINIS. *Kai kurie vadina jį Baltuliu. Apie šį padarą priežodis byloja, kad „baltuliui retai nesiseka žvejoti“, nes jis laikomas labai išmintingu ir smalsiu ir dažnai sutinkamas netoli žvejų. Tačiau jis slepiasi nuo žmonių akių ir retai išneria į vandens paviršių. Pasakojama, kad sykį, kai visa ryklių žvejoti leidusis laivo įgula, išskyrus vieną žvejį, miegojo, paviršiuje pasirodė vienas baltulys ir jis nesitraukė nuo laivo šono. Vyriokas greit susigrizbo ir trenkė jam kuoka. Nubudę žvejai įspėjo jį, kad lauktų keršto ir, paisydamas jų įspėjimo, žvejys apsigyveno kalnuose. Trylika metų jis nekėlė kojos į jūrą. Pasibaigus šiam laikui, laikydamas baltulį mirusiu, jis sugrįžo į tuos pačius žūklės plotus. Baltulys iškart pasirodė ir jį vienintelį pačiupo iš laivo. Nuo to laiko nei banginio, nei žmogaus niekas nematė. Iš čia kilęs posakis apie akmenį užantyje laikantį žmogų: „Jis prisimena nuoskaudą taip pat ilgai kaip baltulys.“*

Virtuvė yra mažiausias pirkelės kambarėlis, čia lengviausia palaikyti šilumą, jeigu tai apskritai galima vadinti lengvumu ir šiluma. Kad įsprausčiau ten lovą, turėjau nuplėšti durų staktą tarp koridoriaus ir seklyčios bei tarp virtuvės ir koridoriaus. Staktų į vietą negrąžinau, jos atsidūrė ugnyje. Sprendimas prastas, žinau, pirkia užgrius man ant galvos, tačiau po visų vargų man būtina sušilti. Paaiškėjus, kad virtuvės anga vis dar per siaura ir lovos pro plyšį neįspraudžiu, turėjau nuplėšti lovos apačią, tačiau įboginus lovą virtuvėn pasirodė, jog neįmanoma jos vėl sudėti, tad apačią ėmiau ir sudeginau. Kadangi lovos rėmas pasirodė virtuvėlei per ilgas, turėjau įremti jį į sieną dešinėj nuo durų, o kitą galą priglausti prie pat ugniakuro akmenų. Tad gultas dabar gerokai pasviręs, dėl to arba mano galva esti viršuje prie sienos, o kojos prie ugnies, arba mano kojos viršuje, o galva apačioje; jeigu ant ugniakuro kaista katilas, mano galva verda, o kojos šąla arba atvirkščiai. Todėl aš tolydžio sukalojuosi lovoje, guldydamas galvą tai čia, tai ten, it vilkelis, ir mano reumatas nė kiek neatlėgsta. Glaudžiuosi prie ugiakuro kaip nuo pečiaus nelipantis pasakos veikėjas iš mano paties istorijos, per daug stropiai užmirštas ir įsirausęs, kad galėtų būti pašauktas atlikti stebinančius žygius tolimoje karalystėje. Visgi aš pasirodžiau besąs naudingas svetys to verslaus monarcho Kristijono IV karalystėje. Praėjusią vasarą triumfuodamas grįžau iš Danijos, nešinas karališku paties Jo Didenybės ranka pasirašytu, galybe ilgauodegių antspaudų užantspauduotu raštu, kuriuo jis įsakė savo pavaldiniams, mano kraštiečiams, paklusti jo norui ir atšaukti kvailą, žiaurų nuosprendį, kurį 1631 metais pažliugusiuose

Tingo slėniuose mano atžvilgiu priėmė teismas. Savo paties ranka jis pridėjo prie laiško nuoširdžią pačių mokyčiausių Danijos karalystės vyrų rekomendaciją, tie vyrai, vadovaujami rektoriaus ir labiausiai apsišvietusio mokytojo Olės Wormo, visą dieną kuo griežčiausiai mane kamantinėjo. Ši mokslo šviesulių minia susirinko universiteto taryboje, dar žinomoje kaip Konsistoriumas, o dėl savo sprendimų nenuginčijamumo ir teisingumo taryba yra gerbiama ir pripažįstama visų tos šalies didikų; taigi patys labiausiai įgudę praktikuojantys mokslininkai patvirtino, jog Jounas Paulmasonas iš Pakrančių kaltas tik tuo, kad sudarė nekenksmingos senovinės išminties antologiją, žinoma, netolygios kokybės, kaip ir bet kuris kitas žmogaus darbas. Didžiuma veikalo buvo išėjusi iš mados, tačiau pats žmogus – toli gražu ne burtininkas, o smalsus ir darbštus filosofijos ir vaizduojamųjų menų žinovas, nors ir savamokslis. Gniauždamas rankoje šį puikų liudijimą ir karaliaus pasirašytą dokumentą, praėjusį pavasarį įlipau į laivą Kopenhagoje neabejodamas, kad išlipęs Islandijos žemėje galėsiu tikėtis teisingumo. Tačiau mano laimė pasirodė besanti trumpa, nes tarp bendrakeleivių buvo šmeižikiško skeltaliežuvio pasiuntinių, kurie praėjusį rudenį taip švelniai išliežė tam tikrų asmenų Danijoje ausis, kad aš atsidūriau cypėje. Jų klikos vadas buvo teisėjo Ario Magnússono sūnėnas, lengvai atpažįstamas pagal šeimos žymę – apgamą kairiosios akies kamputyje. Jauną kapitoną, kuriam buvo pavesta parplukdyti mane namo, tie angiavaikiai palenkė savo pusėn, gudriai įtikinę, kad aš kaltas dėl jūrą sušiaušusių ir didžiules bangas į jo laivą plakančių vėjų. Jie taip paveikė jo naivią sielą, kad,

mums pasiekus Islandijos krantus ties Jūrų Vėplių kyšuliu, jūrų lapėms, vandenų pelėms, marių vandeniams ir kitoms pašėlusioms pabaisoms sukėlus šešias dienas trukusią audrą, neleidusią mums pajudėti nei pirmyn, nei atgal, kapitonas, įsitikinęs, jog tai aš įaudrinau jūrą savo kerais, įsakė įgulai išmesti mane už borto. Bet vos jiems spėjus užvilkti mane ant planšyro, vėtra staiga nurimo, tad nebebuvo reikalo nuskandinti mane tuo pretekstu. Po šito vargšas pirklys ir jo įgula dar labiau įsitikino, kad aš esu burtininkas, tačiau buvo taip įbauginti mano galių, jog dvi likusias kelionės dienas paliko mane ramybėje. Žinoma, nė vienam jų neatėjo į galvą, kad šventoji Apvaizda galėjo įsikišti ir sukliudyti jiems nužudyti nekaltąjį. Tuo metu angys, įsisukę į ant denio gulinčių virvių ritinius, gulėjo ramiai, kol pasiekėme krantą. Prekybiniam laivui vos spėjus išmesti inkarą Uosto fjorde, klastininkai sušoko į valtį ir nusiyrė į krantą. Tai nežadėjo nieko gera. Man nė nespėjus atsitokėti į laivą buvo atgabentas valdytojo budelis, lydimas parankinio su kaklo grandinėmis, – aiškiai suimti manęs. Sprukdamas nuo budelio aš įsikabarojau į stiebą, iš kur sušukau, kad jau verčiau šoksiu į jūrą, nei kelsiu koją į gimtąjį krantą sukaustytas grandinėmis. Tuomet paaiškėjo, kad tie įgulos nariai, kurie labiausiai troško išsviesti mane už borto, dabar iš visų jėgų stengėsi sukliudyti man nusiskandinti. Budelio akivaizdoje įsidrąsinę, jie užkopė paskui mane į stiebą, nutempė ant denio ir tvirtai laikė, kol tas uždėjo geležinius pančius man ant kaklo. Taip ir išlipau į krantą, supančiotas it laukinis šuo, – tinkama įžanga į gyvulišką elgesį, kurį kankintojai buvo man paruošę. Jie sukaustė mane grandinėmis, pririšo atbulą

ant iškaršusios kumelės ir privertė joti priekyje taip, kad, vos prisiartinusį prie sodžiaus pakeliui į Tingo slėnius, mane apspisdavo šunys ir lodami bei skalydami lakstė aplinkui kumelę; prie jų vėliau prisijungdavo krykštaujantys vaikėzai ir suaugusieji, plūsdami mane gyvuliškais šūksniais ir bliovimu, nors nė vienas jų nežinojo, kuo tariamas nusikaltėlis yra kaltinamas. Mums pasiekus teismą, nepaisydami karaliaus pageidavimo ir nekreipdami dėmesio į universiteto tarybos žodžius, teisėjai patvirtino ankstesnę tremtinystės bausmę. Tačiau įžūliausia buvo tai, kad teisėjai vadino save karaliaus žmonėmis, dauguma jų buvo šventikai, kiti skelbėsi esą krikščionys ir daugelis jų per savo keliones į Kopenhagą buvo širdingai priimti svetingojo Wormo namuose ir net grįžę į Islandiją naudojosi jo gerumu. Savo akimis mačiau, kaip šie apsimetę draugai kankino garbųjį daktarą laiškais, įkyriai kaulydami jo visokio plauko žemiškų dalykų – nuo degtinės ir sekmadieninių kelnių iki prašymo užsiminti apie juos dvare arba patarti, kaip gydyti jų pačių arba jų uošvės hemorojų, žmonų dantų skausmą ir vaikų vidurių užkietėjimą. O visų tų negalių priežastis buvo šių namų gamybos „aristokratų“ mėginimas mėgdžioti rūmų gyvenimą Islandijos kaimuose, daniška maniera tingų, nesaikingą, besimėgaujant saldėsiais. Užteko vien jau to, kad jie prašė rektoriaus žiūrėti pro pirštus į jų sūnų, neva studijuojančių universitete, tingumą, – turtas, iššvaistytas šių buklių kavalierių išgertuvėms ir negirdėtai ištaigingoms drapanoms, būtų buvęs išleistas geriau, jeigu Bažnyčia būtų nusavinusi jį pagelbėti miniai basakojų valkatų, kurie būdavo kasdien genami lauk nuo šių išsipusčiusių girtuoklių vaikystės namų durų;

ne, tarsi to būtų negana, patys įkyriausi iš tų kaulytojų netgi tikėjosi magistrą Wormą švaistysiantį savo laiką ir kursiantį apie juos eiliuotus nekrologus, o kad palengvintų jam darbą, pagyras pasirašydavo patys. Už rūpestį jie siųsdavo jam senas knygas, gydomuosius akmenis ir gamtos objektus, kurie retai kada atvykdavo viename daikte, – sukirmijusias paukščių išnaras, sudūlėjusias pačiūžas, į tūkstančius šukelių sudužusius kriaukles ir kiaušinius ir nevykusiai suklastotus nematomu paverčiančius akmenis. Kai gyvenau Kopenhagoje, rektorius Wormas ir aš, mokslininkas ir poetas, tyčiodavomės iš viso šio šlamšto, garsiai kvatodami. Tačiau jis taikstydavosi su šia vienpuse prekyba su islandais, nes retsykiais šie netyčiomis atsiųsdavę jam ką nors vertinga, kaip antai stalo žaidimo figūrėlę iš banginio kaulo, gana seną ir dailiai išskaptuotą, kas nėra stebėtina, nes tai buvo garbiojo Magnúso Ólafssono nuo Lapų upės dovana. Tarp niekšingų Olės Wormo korespondentų buvo ir dorų žmonių, kaip antai mano gentainis nuo Lapų upės, tačiau tarp šlykščiai su manimi antrąsyk pasielgusių teisėjų jų nepasitaikė. Netgi galima teigti, kad neapykanta suliepsnojo dar karščiau nei pirma dėl nuoskaudos, jog universiteto taryba savo laiške nurodė, esą teisėjų nuosprendis buvo nepagrįstas ir neteisėtas. Be to, mano draugystė su mokytuoju daktaru pripildė jų širdis pavydo ir baimės, jog išklosiu apie juos visą tiesą. Kaip išdykėlis, myžantis ant veršelių, prieš tai nurykščiuotas, kad apmėtė akmenimis karves, jie pasirinko padidinti savo gėdą. Taigi jie net padidino bausmę, pridurdami vieną sąlygą, jog iki tol, kol kas nors panorės išgabenti mane į užsienį, turėsiu kankintis, sukaustytas

grandinėmis, valdytojo rezidencijos Besio vietovių požemiuose, puikiai žinodami, kad, kaip ir praėjusį kartą, neatsiras nė vieno kapitono, kuris ryžtųsi tokiai kelionei, ir aš turėsiu baigti savo dienas juodoje skylėje. O tokia perspektyva jiems atrodė saldi. Čia aš dar kartą išgyvenau prieš šešerius metus patirtą košmarą, tik šįsyk ten nebuvo Brynjólfuro Sveinssono ir jo švelnaus prisilietimo. Kai, lydimas minios patyčių, vėl buvau pririštas prie kumelės ir budelis buvo jai besušeriąs, valdytojo atstovas Jensas Sovrinsonas, Besio vietovių ūkvedys, paprašė žodžio. Jis maldavo teismą jo pagailėti ir nuimti nuo jo naštą išlaikyti tokį nevidoną kaip Jounas Paulmasonas. Po ūkvedžio žodžių kilo smagus kikenimas ir krizenimas, palydimas gestų, raitymosi iš juoko ir prunkštimo. Tačiau kai visi pagaliau liovėsi mosikavę rankomis ir nusibraukė nuo lūpų putas, šis prašymas buvo patenkintas ir aš buvau nusiųstas atgal į salą.

* * *

Ten ji ir gulėjo, nedideliame viržių sąžalyne prie tako, vedančio į mūsų pirkelę, vėjo ir lietaus žaislas – mano žmona, Sigrida, Torolvo duktė, dabar tik juodų skarmalų krūva. Viską iš rankų metęs, puoliau prie jos, kritau ant kelių ir apglėbiau ją šaukdamas „Siga, Siga!“, tačiau kaipmat atšokau, nes nuo jos it skersvėjis iš angos sklido šaltis. Nuskuodžiau link išsilaipinimo vietos, mostaguodamas rankomis ir šaukdamasis pagalbos, tačiau atplukdęs mane į salą vaikis buvo per toli, kad mane girdėtų, ir, užgulęs irklus prie šiaurinių salos krantų, arba manęs nematė, arba apsimetė

nematąs. Parbėgęs atgal aš vėl apkabinau Sigą, spaudžiau ją prie savęs, tačiau po drapanomis iš jos buvo likę tik kaulai. Sugniaužęs kumščius trankiau sau per kaktą – Dieve, tu Dieve! Prakeikti šunkaros nepasirūpino padėti jai nudirbti rudens darbų ar atgabenti maisto atsargų prieš Kalėdas arba atvykti pažiūrėti, kaip senolei sekasi Lokio saloje. Aš juos visus pasiunčiau ten, kur nesueina. Jos skara buvo nusmukusi ant nosies ir veido beveik nebuvo matyti, tik suspaustos lūpos ir atkaklus smakras. Aš švelniai nusmaukiau skepetą jai virš antakių. Melsvai geltona oda šalta it ledynas, tačiau be dėmelės; į jos dešinįjį skruostą įsirėžusi žydinčio arkties čiobrelio šakelė. Bet kur jos akys? Nejau spėjo pasidarbuoti varnai? Aš apčiuopiau akių vokus. Garbė Dievui, po jais buvo kieta. Mane suklaidino šešėlinga jų juoduma. Pravirkau. Pradėjo lyti, paskui liovėsi. Verkiau nepaliaudamas, nes dabar buvau nužudęs ir savo Sigą. Atėjo vakaras ir vėl ėmė lyti. Nunešęs į pirkią, paguldžiau jos kūną seklyčioje ant lovos, atsiklaupiau prie jos maldaudamas atleisti man už visas jai padarytas piktadarybes, tiek dideles, tiek mažas, už vargus, kuriuos, kol vėjas skalambijo tuščiais puodais, ji buvo priversta iškęsti dėl mano nežaboto smalsumo ir knaisiojimosi, kolekcionavimo manijos, pripildžiusios visas mūsų skrynias neaiškių uogų, kvailių aukso, mirtinai nuodingų augalų, knygų tokiomis kalbomis, kurių nė vienas iš mūsų nemokėjo, už nesibaigiančias šnekas apie nelabošius ir vilktakius, už tą vakarą, kai šiurkščiai ją apšaukiau vaikų akivaizdoje, už brangiai mums kainavusius sprendimus ir tuščią didžiavimąsi, kuriuos nuolat išspjaudavo mano protas, už šlovės troškimą, ginusį mus iš vietos

į vietą, iš vienų namų į kitus, iš vieno salos krašto į kitą vien tam, kad paskęstume bedugnėje skolų verdenėje, įsiskolinę tiems patiems žmonėms, kurie neva turėjo padaryti mane turtingą, o mūsų namai vėl būdavo išdraskomi. Maldavau jos atleidimo už neatleistinas kančias, kurias priverčiau ją pakelti kišdamasis į reikalus, per sudėtingus vargšui poetui, išprovokuodamas galingųjų, su kuriais negalėjau varžytis, priešiškumą, nesuprasdamas, kad jie buvo ne liūtai, o šakalai, ir kad nepasisotins tol, kol atskirs galvą nuo kūno. Stojusi tyla buvo slegianti ir begalinė, šįsyk nepertraukiama trumpo Sigridos prieštaravimo, kuriuo ji pastaruoju metu atsakydavo į pačius įvairiausius mano pamąstymus: „Būtent dėl šių nesąmonių mes čia ir atsidūrėme!“ Nuo šių žodžių mane kiekvienąsyk apimdavo visiškas nuovylius, regis, jie pataikydavo į pačią mano bejėgiškumo šerdį. Juk tikra tiesa, kad mano pliurpalai blaškė mus čia ir ten, vienur ir kitur. Tų „čia ir ten“, kuriuose apsistodavome prieš savo valią, būta be galo daug, kai be paliovos bėgome nuo priešų, nuo plėšrių sidabru inkrustuotų nagų, siekusių manęs ir maniškių, manęs ir visų, kurie man buvo brangūs. Ant kiekvieno kupsto knibždėjo šnipų, pasirengusių išduoti vargšą klajoklį viliantis, kad galingi jo priešai numes jiems kokį kąsnį. Ak, trumpas buvo Judo džiaugsmas, o jo atgaila karšta ir gelianti, tačiau tie niekšai neturėjo sąžinės, jie gyrėsi padėję sulaikyti tremtinį Jouną Mokytąjį savo pramogai, už trisdešimtį variokų. Mano atmintyje vis dar įsirėžusi mano vaikų neviltis, žiūrint, kaip jų tėvas murkdomas purve, mušamas, dorojamas kumščiais ir lazdomis, o paskui bejėgis stačia galva sviedžiamas į juodą kalėjimo belangę.

Aš vis dar girdžiu dejones vargšų mažylių, kai jie, apsikabinę prie kalėjimo sienų, glaudė švelnias auseles prie akmens su viltimi išgirsti tėvą sakantį, kad viskas bus gerai. O kitoje sienos pusėje aš rangiausi, sukaustytas grandinėmis, tiesdamas rankas į dangų ir sakydamas būtent tai: „Viskas bus gerai, brangūs vaikeliai, su Dievo pagalba viskas susitvarkys, kai gerasai Viešpats išgirs jūsų maldas ir mano prašymus, viskas eisis kuo puikiausiai." Tačiau reikalai nesitaisė, o tik blogėjo. Švelniai perbraukiau pirštais per Sigos kaktą, nosį, skruostą vengdamas čiobrelio šakelės. Paskutinįkart sakydama „mes", ji, varguolė, turėjo galvoje tik save pačią ir mane, jos senį, du vargšus nelaimėlius Lokio saloje. Kadaise ji turėdavo omenyje mudu ir keturis mūsų vaikus, paskui mudu ir tris mūsų vaikus, paskui mudu ir du mūsų vaikus ir galiausiai tik mudu ir mūsų mažylį Gvudmundą, nes tik vyriausiasis Paulmis Gvudmundas sulaukė pilnametystės, matyt, ne be gerojo vyskupo Guðmunduro Arasono įsikišimo, kurio garbei jis buvo taip pakrikštytas. Jo broliai ir sesuo, gležni prieš laiką nuvytę daigai, atsidūrė po žemėmis. Prie to priprasti neįmanoma. Avis bėga greičiau už ėriuką, gulbė pakyla į orą greičiau nei jos jauniklis, šalvis mikliau skrodžia vandenį nei mailius, o maži vaikeliai nusikamuoja greičiau už tėvus. Tėvas ir motina bejėgiškai žiūri, kaip miršta jų kūdikiai. „Būtent dėl tokių nesąmonių mes čia ir atsidūrėme!" Šios karčios tiesos sakytoja apleido šį pasaulį ir žodis „mes" dabar taikomas tik man vienam. Šią tamsią valandą mielai atiduočiau savo gyvybę, kad tik dar kartą išgirsčiau jį iš gyvų josios lūpų. Kairės jos akies kamputyje sužibo ašara. Akimirką

mane apėmė netramdomas džiaugsmas – Siga nemirusi, ji tik nualpo iš alkio. Aš ją slaugysiu, virsiu gydomąsias žoles, įtrinsiu šilumą į jos sugrubusias rankas, padėsiu jai vaikščioti po kimsyną, kol atgaus jėgas; tačiau, kai supratau, kad tai buvo mano paties ašara, nukritusi jai į akį, pasaulis vėl užtemo. Sigrida gulėjo ant šono parietusi po savimi kojas, tarsi būtų trumpam prigulusi poilsio, nes tokioje pozoje sustingo jos kūnas. Aš atsiguliau lovoje jai už nugaros, viena ranka ją apglėbiau ir priglaudžiau skruostą prie jos pakaušio. Jos skara kvepėjo bestiebėmis naktižiedėmis ir juodosiomis varnauogėmis. Aš sukuždėjau: „Tai dabar tu išėjai į karalystę už debesų, už saulės, mėnulio ir dangaus, į tą kraštą, kur visą sielvartą numalšina amžinas, spindulingas gailestingumas įsitaisius prie Kristaus kojų. Ten tave pasitiko vaikai, bėgdami prie savo motinos išskėstomis rankomis."

Daugiau nieko nebegalėjau ištarti, su paskutiniu žodžiu mano burna užsivėrė. Jeigu mūsų mirusiems vaikams būtų buvę lemta gyventi, jie dabar būtų suaugę ir vaikingi. Jie būtų suteikę seneliui Jounui ir močiutei Sigai prieglobstį savo namuose, nes tas, kurs kadaise gyveno savo motinos kūne ir tėvo širdyje, privalo suteikti jiems senatvėje stogą virš galvos. Bet to nebus, to niekada nebus. Mane suėmė siaubingas įniršis. Suspaudęs kumščius meldžiausi: „Gerasis Dieve, pasiimk nenaudėlį Vilktakį Petursoną ir grąžink man mažylį Haukoną, kuris visada buvo švelnus it mergaitė. Gailestingasis Tėve, pasiimk Erelį Magnússoną nuo Skardžių įlankos ir grąžink man mikliarankę Berglindą, paveldėjusią savo tėvo talentą drožinėti. Dangiškasis Kūrėjau, pasiimk piktaliežuvį kunigą

Gvudmundą Einarsoną ir grąžink man mažąjį Klemensą, viena samanų žalio akimi, o kita mėlyna. Brangus Viešpatie, pasiimk visą armiją netikėlių, kurie kasdien pergyvena savo aukas, tysodami ant aukštasuolių ir tronų, rydami riebalais varvančią mėsą gyvulėlių, išmaitintų žalia žole nekaltų, dievobaimingų sielų stropiai prižiūrimose pievose. Tie niekšai sveikina vienas kitą atėmę iš vieno žmogaus jo pragyvenimo šaltinį, o iš vienos kitos moters jos maitintoją, – aišku, kai gali praverti burną tarp neteisėtai įgytų kąsnių, – ligi žilos senatvės besimėgaudami piktų darbų vaisiais, kuriuos padarė per savo gyvenimą Žemėje su vyskupų palaiminimu ir įsitikinę, kad už tuos niekingus žygius, kuriuos jie vadina „geru dienos darbu Viešpaties vynuogyne" jiems bus pataisyta vieta Danguje. Mano Dieve, nušluok juos ir daryk su jais, ką panorėjęs, bet grąžink man Sigridą, Torolvo dukterį, dievobaimingą moterį, mylinčią žmoną ir rūpestingą motiną, kuri niekad nieko neprašė sau, tik meldė pasigailėjimo ir sėkmės kaip draugams, taip ir nepažįstamiesiems."

Šitie baisūs prakeiksmai srautais liejosi man iš burnos. Jie buvo tokie velniški, kad atsipeikėjęs vyliausi, jog gerasis Viešpats, būdamas gailestingas ir giliai suprasdamas žmogišką trapumą, apsimes, kad jo didžiulės visa girdinčios ausys tą tamsią valandą buvo užvertos. Tarsi jis dar nebūtų mojavęs man virš galvos savo bausmių rykšte – išties, ką dar jis galėtų man padaryti? Aš suėmiau suvytusias Sigos rankas; užčiuopiau kiekvieną sausgyslę ir krumplį, pirštų galiukais braukiau per kaulus ir įdubimus tarp jų – prieš mirtį ji ilgą laiką badavo. Kad ir labai stengiausi ją perkalbėti, ji

buvo tvirtai apsisprendusi likti saloje. Bet kaip gali viena moteris išgyventi visą žiemą šiame prakeiktame mirties šchere? Net išmoningajai Sigridai, Torolvo dukteriai, tai nepavyko. Ir kas žino, kas bus su manimi? Savo mirties valandą ji sunėrė rankas ir smiliumi užčiuopiau, kad jose ji kažką laiko. Aš pasirėmiau alkūne – iš jos kumščio kyšojo rudo audinio kamputis. Pasirodė, kad į audinį suvyniota mūsų draugo locmano Peterio, banginių medžioklės laivo „Nuestra Señora del Carmen" nuodėmklausio ir vairininko, dovana. Tai buvo šventos relikvijos – keturios nedidelės medžio skiedros, ne didesnės už nukirpto nago gabalėlį, visos rausvos.

> SKRAIDANTIS LAIVAS. *Vakariniame Islandijos ketvirtyje nutiko keistas dalykas. Virvė su gale pririštu inkaru nukrito iš dangaus ir inkaras įsmigo į bažnyčios grindinį. Visi po mišių laukan išėję parapijiečiai galėjo virvę išvysti ir paliesti. Po kurio laiko virve nusileidęs žmogus mėgino išvaduoti inkarą, bet susirinkusiųjų paliestas pasidarė bejėgis it iš vandens ištraukta žuvis ir ant jo iškart atsirado mirties ženklas. Dvasininkas uždraudė jį liesti ir įsakė atpalaiduoti inkarą. Tada viskas, žmogus, virvė ir inkaras, buvo užtraukta aukštyn ir nuo tol niekas jų daugiau nematė.*

Laivai-bažnyčios, atsišvartavę nuo pietinių krantų, atsliuogė vandenynu it katedros po baltomis burėmis, tristiebiai su besiplaikstančiomis krikščioniškomis vėliavomis ir vėliavėlėmis, jų laivapriekiai išpuošti meniškai ištapytomis galvomis, perspėjamai

žvelgiančiomis į kiekvieną prisiartinti išdrįsusią jūrų pabaisą; abiejuose galuose išdrožinėti kryžiai, o laivo paskuigalyje – Mergelės Marijos skulptūra, motiniškam apkabinimui išskėstomis rankomis, laiminanti visą laivą ir jo įgulą. Laivugaliuose buvo įrašyti pačių švenčiausių ir tikintiesiems palankiausių jų tėvynės bažnyčių pavadinimai: *Nuestra Señora de la Paz, Nuestra Señora de la Estrella* ir *Nuestra Señora de la Inmaculada Concepcion*, o vėjui pučiant nuo jūros buvo galima girdėti laivų varpų giesmę:

– Taika, žvaigždė, nekaltoji... Taika, žvaigždė...

Mes su Sigrida tebuvome pragyvenę Mažojoje įlankėlėje vos du mėnesius, kai išvydome juos jūroje. Buvo pati 1613 metų vasaros pradžia. Ji prižiūrėjo avis, o aš sėdėjau dirbtuvėje ant jaučio rago, neva skaptuodamas pasakojimą, užsakymą, už kurį jau buvo sumokėta ir kurį atlikti vėlavau, tačiau iš tiesų vargais negalais slebizuodamas skaičiau vokiškas Ezopo pasakėčias. Paulmis Gvudmundas sėdėjo ant dirbtuvėlės slenksčio dėliodamas bokštelius iš kaulelių, kuriuos aš jam buvau nudažęs įvairiomis spalvomis. Tada bėgte atbėgo Siga, čiupo berniuką į glėbį ir riktelėjo man, kad ateičiau pažiūrėti šio to gana nepaprasto. Mes stovėjome ant mūsų ūkelio kalno viršūnės, delnais prisidengę akis nuo saulės. Vaizdas buvo išties nepaprastas ir žodis „gana“ čia vargiai tinkamas. Kilstelėjęs antakius klausiamai pažvelgiau į Sigą. Ji svajingai šypsojosi. Man smarkiai palengvėjo, nes ji labai nenorėjo čia kraustytis iš Oulavo salų – nors ir nebuvo ten laiminga, ypač po to, kai vietiniai mane apgavo nesumokėję už vaiduoklio Geirmundo Pragaro odos užkalbėjimą, melagingai tvirtindami, kad aš neva žadėjęs surasti ir jo

užkastą lobį, – tačiau man pavyko ją įtikinti, kad mums bus geriau toje vietoje, kur mano šlovė didžiausia, kaip antai mano gimtinėje Pakrantėse į vakarus nuo Sniego Kalnų paplūdimio. Taip, įstabus reginys, plūduriuojantis vasariškoje jūroje, lėmė mums čia gerą gyvenimą. Bet kai paaiškėjo, kad šie didingi laivai dingsta mums iš akių ir aplenkdami kyšulį plaukia rytuosna į kitą fjordą, sutarėme, kad ryt iš pat ryto mes patrauksim jiems iš paskos. Išjojome geradarių mums dovanotais arkliais. Mūsų mažylis sėdėjo ant arklio priešais mane. Mes taip nekantravome pamatyti laivus, kad ta nekantra, regis, persidavė arkliams, jie šuoliavo taip lengvai, jog nė atsitokėti nespėję pasiekėme Rūkų fjordą. Bet vos atjojusius mus apėmė nuogąstavimai. Visur degė laužai, o mums prisiartinus prie sodžiaus, paaiškėjo, kad visa, kas panešama, buvo sukrauta į krūvą ir padegta. Pastatai stovėjo tušti, akivaizdžiai apleisti paskubomis, nes virtuvėse pilna puodų ir kitų virtuvės rykų šukių, o įvairūs kiti mažmožiai išmėtyti seklyčiose ir priemenėse. Viskas liudijo apie tai, kad gražieji laivai atplaukė su juoda vėliava, kad jie atnešė gyventojams pragaištį ir vergiją. Apimta baimės Sigrida sustingo balne, Paulmis Gvudmundas įsikniaubė veidu man į krūtinę, o aš stengiausi sutramdyti ašaras – ne iš baimės, o todėl, kad mūsų smagi kelionė baigėsi taip liūdnai. Mes nusprendėme pasukti atgal. Tada Paulmis Gvudmundas pratrūko juoktis. Jis pirštu parodė į kalvos šlaitą ir kikendamas riktelėjo:

– Žiūrėk, kaliausė!..

Ir tikrai – šlaite virš sodžiaus esančiame diendaržyje karojo blyškus žmogaus pavidalo ryšulys su rankomis ir kojomis, tik

neįprastose vietose. Aš nusėdau nuo arklio, įdaviau berniuką Sigridai ir nuėjau apžiūrėti šio reiškinio. Tai pasirodė besanti vargšė senutė, jai lipant per tvorą pasijonis užsikabino už išsišovusio akmens. Taip aukštyn kojomis ji iškabėjo ant tvoros nuo vakar. Aš išlaisvinau vargšelę ir pastačiau ją kaip dera, kojomis į apačią. Atsigavusi ji pagaliau įstengė papasakoti mums tiesą apie nusiaubtą ir apleistą gyvenvietę. Pamatę artėjančius laivus vietiniai paklaiko iš baimės ir, kad tariami piratai nieko nepeštų iš savo vargo, sudaužė ir sunaikino viską, ką galėjo, sudegino daiktus arba nugramzdino juos pelkėse, o paskui pabėgo ir pasislėpė akmenuotose dykvietėse ir raistynuose. Panika buvo tokia didelė, kad senutę paliko kabėti aukštyn kojomis kaip naktinius baltinius ant virvės. Klausinėjama senolė buvo beveik tikra, kad, nors žiūrėjusi į juos atvirkščiai, spėjami piratų laivai patraukė toliau į pietus, į Steingrimo fjordą. Tai buvo pirmas mūsų regėtas liudijimas, kaip didžiųjų transatlantinių laivų pasirodymas galėjo išgąsdinti mūsų kaimynus šiose apylinkėse. Maždaug devintą tą patį vakarą mes raitomis nusileidome nuo aukštapelkių į Ruonių upės slėnį. Fjorde priešais mus nuleidę inkarus suposi įstabūs laivai. Ant pievos, priklausančios kunigui Oulavui iš Vietovės, stovėjo palapinė, nuo jos sklido kepamos mėsos kvapsnis, švelnūs muzikos instrumentų garsai ir keistos moduliacijos balsai. Tai buvo baskai, atplaukę iš Ispanijos išmėginti laimės – gaudyti harpūnu banginių Islandijos fjorduose. Kelias kitas savaites atvykėliai statė banginių medžioklės stovyklą. Atrodė, kad laivų pilvuose telpa visas kaimas, nes per trumpą laiką atsirado uostas ir žaizdras, virtuvėlės ir skalbyklos, rąstų ir virvių

dirbtuvės bei krosnys taukams lydyti, pastatytos iš įstabiai lygiakraščių plytų. Aš dažnai lankydavau kunigą Oulavą ir stebėdavau, kaip jie medžioja banginius ir lydo taukus. Puikiai sutariantis su medžiotojais kunigas noriai parodydavo jiems medžioklės plotus, sakė, kad skersdami pabaisas jie atlieką gerą darbą, nes patys islandai jau nebemoką to daryti. Grynas malonumas būdavo žiūrėti, kaip vikriai baskai žudė žvėris, derindami gudrumą, drąsą ir pavydėtiną meistriškumą. Mes, stovėdami ant kranto ir stebėdami mažus medžiotojų laivelius, besisupančius ant raudoniu putojančių bangų keterų milžinams šėlstant jų pačių kraujyje, dažnai palaikydavome juos šūksmais. Greit pasklido žinia, kad ispanams rūpi tik gyvūnų taukai, ir dabar tie tuščiagalviai, nusiskurdinę sunaikindami savo ūkius laivams pasirodžius, pradėjo plūsti į stovyklą. Banginių medžiotojai rodė didelį dosnumą, tarpininkaujant kunigui mainydami banginių mėsą į bet kokį menkutį vietinių turimą daiktelį, kaip antai kojines, kaulines sagas, ir gelbėdami bejėgių mėsos kaulytojų gyvybes. Bet visų keisčiausias buvo naujojo Vakarų fjordų valdytojo, jauno Hamburge išsimokslinusio Ario Magnússono, apsilankymas. Apžiūrėjęs stotį ir išsiklausinėjęs užsieniečius ir vietinius apie jų prekybą, jis sudarė sandėrį su baskų laivyno kapitonu, senjoru Chuanu de Argarate, kad už banginių medžioklę valdytojui bus mokama viena dešimtoji nuo kiekvieno laimikio banginių taukų statinėmis arba atitinkama jų vertė sidabru. Sandėris buvo naudingas abiem pusėms, tačiau ispanai paprašė Vietovės kunigo laikyti jų leidimo kopiją pas save, nes geriau tegu ji bus jo rankose, jeigu banginių medžioklės stovykloje kitąmet pasirodytų kiti kapitonai.

Tą vasarą sumedžiota septyniolika banginių ir medžiotojai buvo kaip ant devynių arklių užsisėdę. Per Šv. Mykolą jie išardė stovyklą ir išplaukė į jūrą. Visi jie saugiai pasiekė namus ir garsas apie jų kelionę pasklido po baskų kraštą. Buvo kalbama, kad tolimose šiaurės jūrose prie Islandijos yra neišsenkamos banginių atsargos. 1614 metų gegužės mėnesį dvidešimt šeši banginių medžiotojų laivai leidosi į kelionę iš įvairių šiaurės Ispanijos pakrančių vietovių, tačiau po anglų piratų antpuolio tikslą pasiekė tik dešimt. Kaip ir anksčiau, banginių medžiotojai įkūrė stovyklą ir pastatė taukų lydymo krosnis Steingrimo fjorde, o kiti užėmė įlankas ir užtakius šiek tiek toliau į šiaurę Vakarų fjordų pakraščiuose. Draugiški santykiai tarp užsieniečių ir vietinių nenutrūko; buvo elgiamasi paslaugiai ir prekyba klestėjo. Ūkininkai, turėję geresnių prekių mainams nei praėjusiais metais, galėjo atsidėti džiovintos arba sūdytos banginienos žiemai, o už tai ispanai gaudavo gyvų avių ir veršelių, šilto pieno ir šviežio sviesto. Tada kunigas Oulavas iš Vietovės pasimirė. Jo laidotuvės buvo įsimintinos. Mišios, kurias už jį laikė nuosavoje bažnytėlėje, buvo liuteroniškos, tačiau lauke baskai už savo geradarį atgiedojo dar ir katalikiškas. Mišioms vadovavo locmanas Peteris, prancūzas iš laivyno kapitono Chuano de Argaratės laivo „Señora del Carmen“. Jis davė man leidimą dalyvauti mišiose. Bet kadangi tokių pagoniškų popiežiškų apeigų Islandijoje niekas per savo gyvenimą nebuvo matęs, kilo baime atmieštas skandalas. Bažnyčios durys buvo nuolat varstomos. Aiškindami, kad juos šaukia gamta, vyrai tupėdavo su nuleistomis ant kulnų kelnėmis prie šventoriaus tvoros. Gal ištuštinti žarnas jiems

ir nesisekė, tačiau paganyti akis – kuo puikiausiai. Grįžę atgal į bažnyčią, jie nuduodavo baisiai drebą, draudė savo žmonoms ir vaikams eiti laukan, kad jų nepatrauktų nedori eretikų šunkeliai. Bet į Vietovę atiduoti paskutinės pagarbos taikdariui kunigui Oulavui atvyko ne visi. Kol nuo katalikų kunigo smilkalų kilo kvapūs dūmai, kai kurie valstiečiai nusigavo į toliau fjorde esančią įlankėlę ir uoliai vogė pusiau išdoroto banginio, kurį baskai buvo palikę ant kranto, mėsą. Dėl to taika nutrūko ir nebuvo nė vieno, galinčio sustabdyti minią, išskyrus Skardžių įlankos valdytoją. Tačiau jis nekreipė dėmesio į kapitonų skundus dėl pavogtos mėsos, išvadino juos „apsimelavusiais pagonimis“, nes turėjo planą, kaip geriau nei ligi šiol pasipelnyti iš svetimšalių. Tą žiemą Aris Magnússonas ketino prašyti Kristinos, Hoularo vyskupo Guðbranduro dukters, rankos, o kad būtų jos vertas, turėjo kaip reikiant padidinti savo turtą. Iš valdytojo pareigų jam riebiai pasipelnyti nesisekė, kaip tikėjosi, ir, nors banginių dešimtinė buvo nemaža, to nepakako. Dabar Skardžių įlankos šeimininkas uždraudė bet kokią prekybą su banginių medžiotojais, remdamasis tuo pačiu karaliaus įsakymu, kurį pats ir buvo sulaužęs, sudarydamas sandėrį su baskais dėl leidimo medžioti banginius. Tuo pat metu jis ėmė skleisti gandus apie baskų smurtavimą. Kelionei namo į pietus jie buvo priversti pirkti atsargas tik iš jo. Banginių mėsą, gautą mainais už avis ir pieno produktus, jis pardavinėjo paprastiems žmonėms už siaubingai išpūstą kainą. Tokia prekyba piktino visus, išskyrus žmogų, kuris buvo už tai atsakingas.

* * *

Kūjis, trys vinys, rąstas ir skersinis. Kada pirmąsyk nagingas dailidė, sukinėdamas tarp pirštų vinį, žvilgtelėjo į kūjį, sunkiai kabantį jam prie šono, ir priešais išvydo ne drožinį, o prie kryžiaus prikaltą savo brolį? Kuriam žvejui pirmąsyk nerūpestingai toptelėjo mintis, kad būtų puiku dideliais ir mažais kabliais susmaigstyti žmogaus kūną? Kuris kalvis pirmasis ištraukė savo žaižaruojančias reples iš ugnies ir prisipildė troškimo prispausti jas prie savo sesers krūtinės? Koks buvo vardas to arklių jodytojo, kuriam šovė šviesi mintis pamiklinti botagą ant pasiuntinuko nugaros arba atiduoti savo neprajodytus gyvulius galingiesiems, kad šie juos panaudotų plėšyti gyvų žmonių galūnėms? Koks gamtininkas regi vandenį ir ugnį kaip būdą nuskandinti ar sudeginti žmogų, regi vėjyje ir augaluose galimybę numarinti jį troškuliu arba nunuodyti? Kam šovė į galvą mintis panaudoti visus šiuos naudingus dalykus mirtinai nukankinti savo artimą? Kodėl žmogaus rankose jie taip lengvai pavirsta mirtinais įrankiais? Kodėl peilis negali būti tik peilis medžiui skaptuoti, ėrienai nuo kaulo atpjauti arba šventagaršvei rinkti? Kodėl aštrūs ašmenys visada lengvai prasiskina kelią prie artimojo kaklo arterijos? Ir kaip tada kruvini žmogžudystės įrankiai gali grįžti į praktinio panaudojimo pasaulį? Niekas to nežino, o aš visų mažiausiai. Pakrančių apylinkėse vis dar galima aptikti įrankių, kurie šiandien yra nepakeičiami žmonių gyvenimuose, tačiau prieš dvidešimt dvejus metus jie buvo naudojami neapsakomiems žiaurumams, kaip ir juos sumeistravę žmonės. Sraigtas, yla, semtuvas, kirvis ir kastuvas – visi jų rankose virto

ginklais. Mane persekioja tokie siaubingi mano baskų draugų likimo vaizdai, kad degina man galvą iš vidaus it liepsnos krosnyje. Nusimetęs avikailį aš išsiridenu iš lovos ant virtuvės grindų, šiaip ne taip atsistojęs ant kojų lekiu iš pirkios laukan vienais apatiniais ir kojinėmis. Žiemos naktis suduoda ledinį, sniegingą smūgį ir vieną palaimos akimirką deginantys prisiminimai atslūgsta vien tam, kad suliepsnotų su dešimteriopa jėga ir, mintyse regėdamas nepakeliamas, šiurpias scenas, girdžiu dainuojamos „Ispaniškos baladės" žodžius, kuriuos mano draugas Burtų Lauvis sukūrė per 1615 Naujuosius metus, paragintas Ario Magnússono; šis paskui pasiuntė savo skaldą deklamuoti tos siaubingos parodijos visose apylinkėse, ką vargšas Lauvis ir darė girgždančiu, įkyriu balsu, čiulpdamas tarp posmų savo išgedusius dantis:

Kur tik eitų svetimšaliai, juos skriauda lydėjo,
grobė karves, riebius veršius,
vien bergždžiai kalbėjo.

Miltus, sviestą, riebią žuvį, turtą mūs didžiausią,
plėšė iš varguolių duoną
prieš šalčius aršiausius.

Moterys liūdnai stovėjo, vyrai nusiminę,
nieks nedrįso pasipriešint
šiai velnių gadynei.

Taip Skardžių įlankos šeimininkas sukurstė vargšą Lauvį įpūsti ugnies į vietinių prietarus ir neapykantą ispanams. Jeigu banginių medžiotojai kada nors būtų sugrįžę į Vakarų fjordus, jie nebūtų turėję daugiau kur kreiptis dėl prekybos, kaip tik į patį tironą. Šios klaidinančios eilės buvo taip dažnai kartojamos, kad iki vasaros pradžios žmonės įtikėjo jomis labiau nei savo pačių pasakojimais apie teisingą prekybą su svetimšaliais gelmių didvyriais. Aiman, birželio pradžioje trys banginių medžiotojų laivai pasiekė krantą po pavojingos kelionės tarp ledų; šie vis dar driekėsi palei krantą, nors kalendorius rodė, kad atėjo vasara. Iš pradžių vienas kitas ūkininkas, išdrįsęs prekiauti su baskais, buvo kaipmat sustabdytas, nes Aris Magnússonas, kad ir kur eitų, uostinėdavo virtuvės puodus, o banginio mėsos kvapą nuslėpti buvo nelengva. Dviejų mažesnių laivų, „Domingo de Arguirre“ ir „Esteban de Tallaria“, kapitonai taikstėsi su tokia padėtimi, neabejotinai patyrę ir didesnių sunkumų savo banginių medžioklės stovyklose Jano Majeno saloje. Tačiau trečiasis kapitonas Islandijoje lankėsi pirmąsyk ir jam buvo sunku suprasti, kodėl jo bičiuliai ir vergiškai nuolankūs vietiniai turėtų gerbti Ario draudimą prekiauti. Tai buvo Martinas de Villafranca, jaunas, teikiąs daug vilčių vyras, šioje kelionėje jis perėmė „Nuestra Señora del Carmen“ vairą. Jo pagalbininkas ir guodėjas buvo mano geras draugas locmanas Peteris. Nėr ko nė abejoti, kad, nepaisydamas locmano įspėjimų, jisai nuo kalno šlaitų pasiimdavo vieną kitą avį. Martinas buvo ne tik dailus pažiūrėti, bet ir itin stiprus ir darė tai, ko ligi šiol nebuvo daręs joks kitas kapitonas, – pats leisdavosi laiveliais harpūnu medžioti banginių. Taip praėjo

vasara: sumedžiota ne kažin kiek banginių, teko atlaikyti gausybę nelaimingų atsitikimų ir gyvenimo monotoniją. Tačiau pirmasis tikras Skardžių įlankos šeimininko naujojo įsako išmėginimas įvyko tada, kai atėjus rudeniui banginių medžiotojai su menku laimikiu susiruošė grįžti į baskų kraštą. Tuo laiku oras jau priminė viduržiemį, fjordas ir užtakiai buvo jau įšalę ligi dugno, o dangus nuo aušros ligi sutemų ištisas savaites buvo apmuštas juoduma. Aš brendu per sniegą nuo pirkios durų, apleisdamas tą menkutį prieglobstį, kurį ši lūšna suteikia nuo šiaurės vėjo, ir kėblinu į kalvos papėdę, kur gūsiai dar stipresni, tačiau mano košmaro ugnį užgesintų tik dar stipresnis, daug stipresnis vėjas. Pūga plaka mane iš išorės, o laužas niokoja iš vidaus. Antradienį prieš Šv. Motiejų, rugsėjo devynioliktą, banginių medžiotojų laivai susirinko fjorde, kuris dabar žinomas Rūkų fjordo pavadinimu, o anksčiau vadintas Pabaisų fjordu. Jame kapitonai pasidalijo laimikį ir parengė laivus kelionei namo. Nors laimikis galėjo būti ir geresnis, žvejai jautėsi laimingi, kad baigėsi sezonas, ir apyaušriu iš laivų per įlanką girdėjosi dainos. Tuomet vėjas sustiprėjo ir ilgainiui įsisiūbavo siaubinga vėtra. Per naktį atginti ledkalniai užtvėrė kelią „Estebano“ ir „Domingo“ laivams ir, nespėjus užkirsti tam kelio, laivai atitrūko nuo švartfalų, ledkalniai ėmė stumti juos į uolas, o jų korpusai daužėsi vienas į kitą. Išmoningi ir patyrę seni kapitonai sugebėjo atskirti laivus vieną nuo kito ir vargais negalais išplaukė į atvirą jūrą. Jaunajam Martinui pavyko pakelti inkarą ir paplaukti išilgai fjordo, tačiau galiausiai jis turėjo pripažinti pralaimėjęs: jo laivas ėmė nevaldomas dreifuoti, genamas neįtikėtinai stipraus vėjo, ir

buvo išmestas ant akmenuoto kranto; ten jis svyravo pirmyn ir atgal, pagaliau korpuso sijos neatlaikė įtampos ir garsiai dejuodamos perskilo pusiau. Pirmiausia nulūžo vairas, tada korpuse po vaterlinija atsirado skylė ir vanduo plūstelėjo vidun. Įgula, išsitraukusi maldaknyges, garsiai meldėsi liedama ašaras. Išgirdęs, kas nutiko, Aris iš Skardžių įlankos liepė pūsti ragą, kviesdamas į mūšį su sudužėliais; jis įsakė valstiečiams stoti į mūšį savo sąskaita, pažadėjęs dalį grobio kaip atlygį už kiekvieną nugalėtą vyrą. Aš vienintelis iš Pakrančių pareiškiau nedalyvausiąs tvirtindamas, kad turiu reikalų pietuose, Sniego Ledyno pusiasalyje, ir verčiau jau sumokėsiu baudą už pasitraukimą iš kovos, nei nuvilsiu manęs ten belaukiantį žmogų. Man pritrūko drąsos pasmerkti šį žygį kaip bjaurų nusikaltimą, tačiau mano poelgio užteko užsitarnauti vado grasinimų ir prakeiksmų, o vėliau jis jau pasirūpino, kad visa tai išsipildytų. Žinoma, Aris būtų užmušęs mane vietoje, jei tik būtų žinojęs, kad po kunigo Oulavo mirties aš tapau sergėtoju sutarties, sudarytos su banginių medžiotojais, kuriuos Aris pirmiausia išdavė panaudojęs šlykščią klastą, o dabar kėsinosi į jų gyvybę ir turtą. Kol baskai siaubingos būklės kapstėsi į krantą, vieni plaukte, kiti kepurnėdamiesi tarp nuolaužų, dar kiti kardamiesi ant ledo ir aštrių it skustuvas uolų, kaimiečiai apsiginklavo įrankiais, vadindami juos ginklais, ir leidosi pasitikti sudužėlių. Pirmąjį jie aptiko locmaną Peterį su nedidele grupele kitų, susiradusių prieglobstį apleistoje žvejo pašiūrėje. Juos puolė miegančius. Ant psalmyno besiilsinti Peterio galva buvo suskaldyta plaktuko smūgiu, po jo sekė dūris plačiu peiliu į širdį kiaurai nugarkaulį. Šalia Peterio

gulėjęs jo drūtas bičiulis Lazaras, pažadintas smūgio garso, mėgino ištrūkti. Jam buvo perpjautos kelių girnelės, o tada supuolė visi, kas tik prasibrovė, tačiau net ir tokios būklės jis privertė juos gerokai paplušėti. Kitame pašiūrės kambarėlyje jie surado kirpėją, krosniakurį ir berniuką skalbėją, šiuos irgi sukapojo į gabalus. Paskui nuplėšė drapanas nuo jų kūnų ir nuogus sumetė ant neštuvų. Tada ir aptiko du dalykus ant Peterio krūtinės, šventas relikvijas ir krucifiksą, kuriuos kariai tikino esant juodosios magijos įrankiais ir, nors tie įrankiai Peterio neapsaugojo, nė vienas nedrįso jų liesti. Negyvėlius nunešė ant uolos krašto, surišo į krūvą ir nuogi kruvini jų kūnai buvo nuleisti į gelmę kaip pagonių, o ne vargšų nekaltų Kristaus vaikų. Kai milžiniškas į kardą panašus žaibo blyksnis tvoskė virš kalno, vadas pareiškė, kad jo sekėjai turį tai suprasti kaip pergalės ženklą. Perplaukusi sąsiaurį per tokią baisią audrą, kad buvo beveik neįmanoma išsilaikyti ant vandens paviršiaus, skarmaluota minia pasiekė apleistą ūkį, kuriame užuovėją susirado Martinas de Villafranca. Jį galėjai matyti pro langą sėdintį prie nedidelės ugnies su keliais savo vyrais. Kiti buvo susirinkę didžiajame kambaryje prie didesnės ugnies, ant jos džiovinosi drabužius. Prie visų durų ir langų buvo pastatyta po sargybinį ir, vadui davus ženklą, į vidų prapliupo šūviai. Martiną girdėjo šaukiant, esą jis nenumanęs, jog jo kaltė tokia didelė, kad jis su savo vyrais nusipelnę būti nušauti. Tarp užpuolikų buvo Sniego Kalnų kunigas Jounas, „vaiduoklio tėvas“, jam buvo pavesta kreiptis į kapitoną lotyniškai. Galiausiai Martinas pasirodė trobos tarpduryje šliaužtdamas ant kelių, iškėlęs į viršų rankas ir nuo ašarų šlapiu veidu, dėkodamas

valdytojui Ariui Magnússonui už jam ir jo vyrams suteiktą prieglobstį. Tą akimirką pribėgęs vyras smogė Martinui didžiuliu kirviu, taikydamasis į kaklą, tačiau pataikė į raktikaulį, palikdamas tik nedidelę įkartą. Mitriai atšokęs nuo smūgio, Martinas puolė bėgti nuo trobos žemyn prie vandenyno. Atrodė, kad jis guli ant bangų, glostydamas galvą viena ranka, kitą priglaudęs prie šlaunies, kartais plaukdamas ant nugaros, kartais ore besisukančiomis rankomis, o kartais vėl ant krūtinės, sukiodamas galvą iš vienos pusės į kitą. Vandenin kuo skubiausiai buvo nuleistas laivas su vyrais, ginklais ir akmenimis tam vikingui įveikti. Tai pamatęs Martinas giedodamas lotyniškai išplaukė dar toliau į jūrą. Daugelis girdėdami jį šitaip giedant buvo pakerėti. Buvusieji laive persekiojo jį apimti žiauraus ryžto, tačiau jis plaukė kaip ruonis arba kaip upėtakis, nors vienas persekiotojų gyrėsi smeigęs jam ietimi, kai šis nėrė po laivo kiliu. Tačiau tik ūkininko berniūkščiui pataikius Martinui į kaktą akmeniu, jo jėgos pagaliau išseko, o ligi tol jis laikėsi. Jis buvo išvilktas į paplūdimį ir išrengtas nuogai. Vyrui nuogut nuogutėliam gulint smėlyje užmerktomis akimis ir dejuojant, vienas didvyrių smeigė jam peiliu, vienu ypu perrėždamas pilvą nuo krūtinkaulio iki pat slėpsnų. Martinas šiurpiai krūptelėjo, susirietė, o paskui įstengė pakilti keturpėsčias. Tada jo viduriai išvirto ant žemės ir jis paliovė judėjęs. Gauja suriaumojo iš juoko ir daugelis stumdydamiesi prisislinko arčiau pažiūrėti žmogaus vidurių, tačiau dėl kraujo vaizdas buvo neaiškus. Vėliau sukapotas Martino kūnas buvo nuskandintas vandenyne. Tuomet audra nurimo, užleisdama vietą tykai, ką vyrai priskyrė svetimšalio

burtininko Martino kūno galioms. Dabar buvo užpulti likę baskai, po to nė vienam laivo „Nuestra Señora del Carmen“ sudužėliui nebereikėjo prašyti prieglobsčio. Prie visų išėjimų buvo pastatyti sargybiniai, o velėnos stoge padaryta skylė. Jaunesnysis vado brolis užsilipo ant trobos sienos ir vieną po kito šaudė priešus pistoletu. Jų gretoms mažėjant, likusieji mėgino slėptis kampuose ir po lovomis. Tą akimirką į vidų buvo pasiųstas karys su šakėmis iškrapštyti jų iš slaptaviečių į kambario vidurį, kur jiems bus lengviau įstatyti kulką. Mūšis baigėsi kritus visiems iki vieno, įskaitant ir stambų ispaną, su kuriuo, net ir neginkluotu, daugelis manė, bus sunku susidoroti. Galiausiai, kai visi buvo laikomi negyvais, karvidėje surado silpnaprotį Martyną, kapitono Martino laivo kubilių, žinomą dėl savo kvailumo, visą naktį besislapsčiusį ėdžiose. Suradusiam žmogui pagailo jį žudyti, tai atidavė skarmaluotai miniai. Vargšei sielai beklūpant, painiojantis barbenant savo „Kristau, Kristau“ ir karštai maldaujant nežudyti, Aris Magnússonas pasakė, kad jo bus pasigailėta ir jis bus nuvestas į kalėjimą. Tačiau, užuot išvedę, sargybiniai palydėjo jį į minios tirštumą, kur vienas jų prakirto jam kaktą žarstekliu, o kitas smogė iš užpakalio mėšlų vėtykle. Po pastarojo smūgio, pataikiusio jam į pakaušį, kvailelis Martynas krito negyvas. Šis smūgis ženklino pabaigą mūšio, kuriame pergalę iškovojo Skardžių įlankos gauja. Kariai dabar netvėrė pasidalyti laimikį, kuris jiems buvo žadėtas, tačiau šią akimirką papūtė permainingi vėjai ir staiga visas sudužusiame laive likęs arba į krantą išmestas turtas buvo paskelbtas Karūnos nuosavybe, tad niekas, išskyrus valdytoją Arį Magnússoną, negalėjo jo liesti.

Jiems leido pasilikti kruvinas nužudytųjų drapanas, tačiau didžiulė sunki kapitono Martino lobių skrynia ir kitos nuo kranto surinktos sudužusio laivo liekanos buvo nugabentos į Skardžių įlanką. Kaip ir pirma, nuogi lavonai buvo įmesti į vandenyną, bet prieš tai kūnai visokeriopai išniekinti, nes mūšio vadas paskelbė, kad su mirusiaisiais jie galį daryti ką panorėję. Jų genitalijos buvo nupjaustytos, akys išdurtos, gerklės perskrostos, ausys nurėžtos, o bambos pervertos. Po to mirusiųjų kaklai ir klubai perdurti ir jie visi surišti į krūvą it džiovintos menkės ant virvelės. Vis tiek lavonus nuolat išplaudavo į krantą ir juos vėl ir vėl mesdavo į vandenyną, nes laidoti arba supilti virš jų pilkapį buvo draudžiama, neklusniesiems grasinant nuplakimu arba žemiškos naudos atėmimu. Net mūšiavietės vietovardžiai pasikeitė į blogąją pusę, o jų grožis išblėso, kad derėtų prie juodos baskų žudikų sąžinės. Džiaugsmų slėniu anksčiau vadintasis dabar tapo tiesiog Slėniu. Saulės lygumos dabar vadinamos Kietaisiais kloniais, o Šviesusis krioklys – Liesuoju. Akmenuotas kalvos šlaitas su gėlių nusėtomis atbrailomis, kadais vadintas Saulėtuoju, dabar žinomas kaip Juodasis skardis. Net Skardžių įlankoje esantis kyšulys, senais laikais buvęs Elingo sekluma, dabar yra Niekšybių sekluma, nes būtent čia išplauti daugelis kūnų ir buvo bangų vėtomi ir mėtomi pirmyn, atgal prie valdytojo Ario išsilaipinimo vietos, – dovana maitėdoms ir įspėjimas tarnams. Aiman, štai tokie regėjimai gena senolį laukan vienomis kojinėmis ir apatiniais į deginantį šaltį per pūgą šią juodžiausią iš visų naktų. Tačiau tai nepadeda. Regėjimai nesiliauja.

RAUDONOJI NUODINGOJI ADATA. *Tai pavojingas paplūdimio padaras, liaunas it šiaudas. Jis dažnai tyko raitydamasis ir rangydamasis šlapiose jūržolėse, riestais geluonimis gali perverti odą it adata. Žinoma, kad jis yra sukėlęs raudonuosius jūros dumblius rinkusių jaunuolių žaibišką mirtį.*

Aš plaukiu. Plaukiu stipriai irdamasis rankomis šiek tiek žemiau vandens paviršiaus, o ant mano trumpam iš bangų išnyrančių pečių žvilga mėnesiena. Sukioju galvą iš vienos pusės į kitą, įkvėpdamas virš kairio peties, o iškvėpdamas virš dešiniojo. Vandenyje spiriuosi pėdomis keldamas aplink kojas burbulus, ištykštančius man ties kulkšnimis. Esu fjordo viduryje, o man prieš akis – atviras vandenynas. Abiejose fjordo pusėse virš akmenuotų juodų paplūdimių stūkso vaiskūs kalnai sniego kepurėmis. Vandenynui riaumojant už nugaros girdžiu šūksnius ir riksmus, tačiau negaliu sulėtinti tempo. Neturiu laiko sustoti pasižiūrėti, kokiu greičiu žmonės laive mane vejasi. Jūra šalta, srovė stipri, akimirką greitai mane nešanti į priekį, o kitą bloškianti per kelis yrius atgal. Privalau išsiaiškinti, ar turiu bent kokią galimybę pasiekti krantą pirma jų. Liaujuosi plaukęs ir tik kepestuoju vandenyje. Jie sėdi patikimame aštuonirkliame laive. Prie kiekvieno irklo – žmogus, o penki dairosi manęs, du laivugalyje, trys – priekyje. Visi ginkluoti akmenimis, išskyrus išsipusčiusį vyriškį, stovintį prie stiebo ir, nors supa, lengvai išlaikantį pusiausvyrą. Šis vyras, Aris Magnússonas nuo Skardžių įlankos, rankoje gniauždamas vogtą harpūną, vadovauja persekiotojams. Baltas mano marškinių priekis suboluoja man vėl apsivertus ant

krūtinės ir pradėjus plaukti. Iš laivo išgirstu triumfuojantį šūksnį ir po akimirkos alpinkui mane ima lyti akmenimis. Vienas jų pataiko į dešinį petį ir dusliai dunkstelėjęs atšoka, tačiau aš nieko nejaučiu, esu per daug sušalęs. Lieka vienintelis kelias – žemyn. Pripildau plaučius oro ir neriu į gelmes. Staiga pasaulis nuščiūva, o aštrius mano persekiotojų šūksnius pakeičia vandens gausmas, bangų mūša ir mano paties stangaujantys atodūsiai. Neriu it alka, skriejanti vandeniu milžiniškais yriais, it taistė, plakanti sparnais skaidriose seklumose vasaros rytą. Vis gilyn ir gilyn, nors žiemos jūra ne skaisti, o tamspilkė ir drumsta – giliau, dar giliau, kol paneriu taip giliai, kad oras jėga bando išsiveržti iš mano plaučių, o paviršius per toli. Bet, užuot išleidęs orą, aš kietai sučiaupiu lūpas ir neriu dar žemiau, nors kiekvienas mano raumuo liepsnoja, tarsi būtų gavęs kūjo smūgį. Tuomet gelmės priešais ima švisti. Lėtai, bet užtikrintai blausi šviesa smelkiasi per miešiną vandenį ir kuo giliau neriu, tuo skaistesni ir ryškesni atrodo purslai, jie sukdamiesi skrodžia vandenį ir pralekia pro mano akis it žiežirbos nuo priekalo, trys tūkstančiai akinančių saulių, geliančių man veidą it smėlio audra. Aš pasiduodu, liaujuosi nėręs. Išsitiesęs vandenyje plačiai išsižioju, sugniaužiu ant krūtinės kumščius ir klykiu orui skverbiantis lauk iš mano plaučių: „Viešpatie, būk man gailestingas...“

Kai kūną iš vidaus išpučia deginantis druskingas jūros vanduo, užpildydamas mane iki lūpų, užvaldo nuovargis – aš pradedu grimzti. Slystu vandenų pilkuma taip pat apatiškai kaip žmogus, besileidžiantis nuo kalno ir ieškantis kelio per debesų sangrūdą.

Aukštai virš manęs aštuonirklis suka į krantą. Aris iš Skardžių įlankos ir jo gauja atsitraukė. Staiga nuo mano juslių tarsi nuplėšiamas šydas. Aš išvystu tolimiausius tolius per butelio žalumo vandenyno gelmes ligi pat Grenlandijos jūros ir kranto link, ligi pat fjordo gilumos. Ten, skardžio papėdėje, įlankos viduryje, tiesiai po mano kojomis yra šviesos šaltinis – čimčiako kiaušinio dydžio širdis. Ji išdrožta iš juodmedžio, nušlifuota ir apjuosta iš elnio rago padirbdintu spygliuotu vainiku, su bronzine ugnimi, liepsnojančia sandūros, kur susijungia dvi puselės, viršuje, nes juodmedžio širdis pusiau prasivėrusi, o jos viduje slepiasi šviesulys – mažytis krucifiksas, nukabinėtas paauksintais lašeliais su sidabriniu nukryžiuotuoju. Ši smulkenybė skleidžia tokius galingus spindulius, kad nušviečia šiurpią žmogaus, kurio aplankyti čia atvykau, poilsio vietą. Čia guli locmano Peterio žemiški palaikai, paspausti po jūros nugludintu antkapiu, pilku bazalto luitu, kurį žudikai nusviedė nuo uolos jam iš paskos. Jo palši it akmuo plaukai sūkuriuoja virš žiojinčio viršugalvio, kur jam buvo smogta kirviu, jo garbanos šoka su povandenine jūros srove, kaip ir jūros dumblis, apsiviję suskaldytus šonkaulius, ten, kur jam dūrė peiliu, gniaužiantis savo piktžoliškomis daugiapirštėmis rankomis brangenybę ant jo išgraužtos krūtinės. Paskutinio Teismo dieną jis galės parodyti šį ženklą prie žemčiūgais nusagstytų vartų, o jo kankintojai stovės tuščiomis rankomis, tik jų aukų kraujas tekės jiems tarp pirštų. Tą akimirką, kai mano kojos pasiekia jūros dugno sąnašas, gelmių gyventojas atgyja. Jis atsuka savo sudaužytą galvą į mane linkėdamas geros dienos, nors dabar jau po vidurnakčio.

– *Angetorre!*

Aš nedrąsiai atsakau į jo pasveikinimą, nes esu čia nelabai linksmu reikalu, tyliai išlemendamas:

– Labas vakaras.

Mano susitikimai su locmanu Peteriu visada prasideda vienodai. Jis iškiša juodo liežuvio galiuką, mitriai perbėga juo lūpas ir greitai išbarbena: „*Presenta for mi berrua usnia eta berria bura.*" Aš rūsčiai atsakau: „Nei šiltas pienas, nei šviežias sviestas tau čia nereikalingi." Jis atsidūsta: „Ilgai tenka numirėliui laukti gardaus kąsnelio." Tą akimirką aš paprastai mudu peržegnoju ir sakau: „Lai laukimas, kol susėsime prie Mūsų Tėvo stalo, mums neprailgsta", ir taip užbaigiu formalumus. Tačiau šįkart, užuot sutikęs su locmano žodžiais, išsitraukiu mažytį rudą drobinį ryšulėlį su Kryžiaus skiedromis ir laikau jį taip, kad jis matytų. Paskui pririšu prie virvelės šalia spindulingo kaklo papuošalo. Peteris stebi mane tylėdamas, laukdamas, kol baigsiu savo darbą ir prisėsiu šalia jo ant akmens, o paskui prabyla:

– Apgailestauju, kad senjora Sigrida mirusi, mano drauge. Priimk mano užuojautą ...

Aš išlemenu padėką.

Jis tęsia:

– Ir vėl smogta ten pat, ir vėl nekaltas žmogus sumokėjo savo gyvybe už pagalbą, kurią tu suteikei man ir mano bičiuliams, ir vėl kraujuoji už savo gailestingumą ir drąsą ... Neabejoju, kad tau tokios rūšies pasaulio dėkingumas atrodo išsigimęs ir varganas atlygis už gerus darbus regint, kaip žiauriabūdis tarpsta savo

aukštame poste, o tavo mylimųjų, didelių ir mažų, vis daugėja po žeme ... Kadai kadės prasitarei man, jog senjora Sigrida pagyrė tave už tai, kad atsisakei paklusti valdytojo Ario Magnússono šaukimui ginkluotis prieš mus, beginklius sudužusius jūreivius, o vėliau už tai, kad parašei tikrą tiesą apie kraugerišką savo kaimynų, vedamų valdytojo iš Skardžių įlankos, išpuolį ... Ji kalbėjo, kad dėl tokių savo veiksmų tu išlikai tuo puikiuoju, garbinguoju Jounu Paulmasonu, pakerėjusiu ją jaunystėje.

– Šituo ji neabejotinai buvo sužavėta labiau nei mano garsiu žygiu užkalbėti Sniego kalnų vaiduoklio. Tada, kai ištraukiau laukan raguotąjį, apsėdusį kunigą Jouną dėl jo beširdiško elgesio, ji išvadino mane Šėtono šūdvaliu ...

– Ji buvo gera ir teisinga moteris ...

– Ir teisinga be gailesčio. Aš, žinoma, to nusipelniau.

– Tu parodei drąsą, atsukdamas nugarą žmonėms, kurie tave gyrė labiausiai ir meilikavo tau už šėtono išvarymą ... Tu paklusai teisingumo šauksmui, paliudijęs apie žiaurumus, kai kruvinakiai jau buvo tikri, kad viskas bus pamiršta ... O patikėjęs savo pasakojimą popieriui, ne tik kuo tiksliausiai aprašei įvykius, bet ir grąžinai mums, sunykusiems lavonams, balso stygas, kurias įtūžę valstiečiai išplėšė iš mūsų gerklių savo atšipusiais padargais ... Tu stojai užmuštųjų pusėn prieš žmogžudžius, stojai prieš blogį ... Toks bus mūsų liudijimas Paskutinio Teismo dieną, kai senjorui Jounui ir senjorai Sigridai bus gausiai atlyginta už jų mielaširdystę ... Atleisk ...

Iš locmano Peterio burnos išropoja krabas. Kai jis atsikrenkščia ketindamas vėl prabilti, iš jo burnos išropoja dar vienas, didesnis

krabas. Peteris išspjauna smėlį. Kai trečias ir didžiausias krabas pradeda skverbtis lauk jam iš burnos, darosi aišku, kad mano susitikimas su locmanu baigtas. Aš atsispiriu į vandenyno dugną, šaunu į viršų ir iškylu į paviršių prie skardžių, ten užsiropščiu ant uolų. Pilkas jūros vanduo mėšlungiškai trykšta man iš nosies ir skrandžio. Staiga prabundu – guliu lovoje žemyn galva prie ugniakuro, vemdamas ant savęs apviršintą vakarienę. Vis dar tęsiasi ilgiausia metų naktis.

V

(PAVASARIO LYGIADIENIS, 1639)

SALA IŠKYLA ... Išnyra iš gelmių, galingam atoslūgiui apnuoginus jos krantus ... Žuvys traukiasi nuo sausumos į gelmių tamsą ... Pakrančių paukščiai, ką tik atskridę, seka slūgstančiam vandeniui iš paskos bėgiodami vandens pakraščiu ir lasiodami sau apie kojas ... Atoslūgio linija greitai traukiasi it šilkinė pirštinė, smaukiama nuo mergelės rankos ... Ryto saulėje žvilga kuokštas kepenų spalvos jūros dumblių, išbrinkusių ir pažeidžiamų ... Atsidengia vis daugiau juodos paklotinės uolienos kaklo, ant kurio smygso sala ... Jūržolės driekiasi jos pečiais ... Visas mane supantis pasaulis pažaliuoja ... Syvai teka augalų kūnais ir pripildo jų gyslas ... Žolė, vakar buvusi dulsva ir bespalvė, dabar raibuliuoja ant salos galvos it žėrinti žalia ugnis ... Švelnus vėjelis neša geltonų kaip saulė pienių pažadą ... O jūra, atsitraukdama nuo seklumų, vis labiau tolsta nuo salos ... Reti žili plaukai pakyla man nuo viršugalvio, nusileidžia ant kaktos ir lenda į akis ... Vėjas sustiprėja ... Jis pučia iš rytų ir mažumą iš pietų į Medžių užutėkį ... Tuoj susidarys tinkamos sąlygos tam, ko laukiu nesulaukiu ... Aš prišliaužiu prie Aukso Tvirtovės krašto ir žvelgiu žemyn ... Šiandien tikiuosi išvysti salą giedant, išgirsti jos pavidalo garsą – įsitikinti, kad ji styga, ištempta dermėje su savo Kūrėju ... Ir kodėl gi turėtų būti kitaip? Čia juk viskas buvo sudėliota ta pačia tvarka ir pagal tas pačias taisykles kaip visa kita,

kas radosi per tas šešias dienas ... Taip, net ir čia esi harmoningoje vietoje ... Lengva taip pagalvoti, kai vėjo garsas toks švelnus, kad sunku perprasti, ar girdimas kuždesys yra jo pokalbio su žole nuotrupos, ar jis kreipiasi tiesiai į mane, dvelkdamas palei ausį, minkštai, raminamai marmėdamas ... Nes jis nepažįsta skirtumo tarp žmogiškųjų būtybių ir gležnų gėlelių, šitai jis puikiai parodo įpūsdamas audrą ... Ar būtų geriau stovėti čia, ar ten? Aukščiausiame taške ar žemiausiame? Ant Aukso Tvirtovės kauburio ar prie Aukso Lokio urvo? Ar toje vietoje, kur sala įkvepia, ar ten, kur iškvepia? Bet kas čia per graudus mekenimas? Jis negali būti su šituo susijęs ... Iš kur jis sklinda? Meeee ... Aš užlekiu aukščiau apsidairyti ... Žemai, prie Elfų kalvelių, ant nugaros raičiojasi avis, juoda apvirtusi avis ... Meeee ... Simfonija jau beprasidedanti ... Jos negali sugadinti besiblaškančios avies mekenimas ... Bėgu žemyn nuo kauburio, jeigu tai galima pavadinti bėgimu ... Šokčioju per kupstotas slėnumas, jeigu tai galima pavadinti šokčiojimu ... Kažin kaip pasiekiu elfų buveinę ... Avis voliojasi ant nugaros įnirtingai spardydamasi ir spokso į mane piktomis geltonomis akimis, mėgindama vožti man kanopomis ... Prisiartinu prie gyvulio iš šono ir paridenu jį taip, kad šis atsistoja ant kojų ... Jis pats kaltas, kad pakliuvo į bėdą ... Ką sau manė ganytis tokioje vietoje? Avis nuleidžia galvą piktai prunkšdama, tarsi aš būčiau kažin kaip atsakingas dėl jos kančių ... Nėra nieko nirtulingesnio už avies, tikinčios tave esant jos nuoskaudos priežastimi, žvilgsnį; regis, nėra kito tokio gyvūno, kuris kaip avis besąlygiškai tikėtų, kad pasaulį valdome mes ir kad kiekviena ištikusi nelaimė yra mūsų rankų darbas ...

Avis šnarpščia ... Aš irgi šnarpščiu ... Atsisakiusi minties badytis, ji nušuoliuoja link avidės ... Tačiau salos muzikai teks palaukti, nes turiu atsiprašyti už gyvulio elgesį ... Tad suneriu ant pilvo rankas:

Žaliam kalnely namai jų slypi,
pievelės lobis – elfų galybė.
Gentie įstabioji, per amžius žydėk,
požemio tauta, tobulybėj švytėk.

Išgirsk mane, Hulda, geroji, tvirta.*
Laimė telydi tave visada.
Nenuovokai aviai ir seniui atleisk,
gelmių karaliene, tu mūsų neteisk.

Girdžiu iš kauburio balsą atsakant eilėmis:

Drauge gerasai, tau aš dėkoju
už tokį švelnumą ir eilių grožį.
Tau ir taviškiams
geru atmokėsiu,
bėdai ištikus
ranką ištiesiu.

Nusilenkiu elfų karalienei ... Tada grįžtu prie savo tyrimo ... Nužvelgiu vietovę nuo Aukso Tvirtovės kauburio iki urvo – tiesia linija tarp jų stūkso dvi uolos, Vidurinė uola ir Paskučiausioji uola,

* Hulda – islandų folklorinėje tradicijoje elfų karalienė.

tada Elfų kalvelės, kur stoviu aš, ir ežeriūkštis – tarsi būtų Dievo padirbdinto muzikos instrumento skylutės ir svirtelės ... Po visu tuo per salą iš rytų į vakarus eina tunelis, išgremžtas vamzdis ... Dabar, jūros vandeniui tekant iš tunelio angos, prasideda baisus gurgėjimas ... Ištisus metus vamzdis būna po vandeniu, išskyrus šiandieną ... Tūba išvalyta ir paruošta ... Sidabrinis kiras atsklendžia nuo vandenyno žėrinčiais sparnais, jodydamas virš salos rytų vėją – pirmiausia virš Aukso Tvirtovės kauburio, paskui virš Vidurinės uolos, toliau virš Paskučiausios uolos, dabar virš Elfų kalvelių ... Jis tiesiai man virš galvos ... Seku jį akimis sukdamasis apie savo ašį, pagaunu jo atspindį ežeriūkštyje ir stebiu, kaip jis staiga krinta žemyn link urvo angos ... Ko tam paukščiui ten prireikė? Ak, taip, vėjo gūsis palenda ten po abiem jo sparnais ir kilsteli jį lanku aukštai į dangų, ten jis skrajoja, baltaplunksne krūtine į mane, žvilgantis ryto saulėje it balandis virš aukšto altoriaus ... Dabar tie patys plaučiai, iškėlę sidabrinį kirą virš debesų, pūsteli darsyk ... Nematomos oro lūpos atkištos į Aukso Tvirtovės kauburį ... Jos pūsteli į tūbą ... Aš sulaikau kvėpavimą ... Oro srovė perskrodžia uolą ir išsiveržia iš urvo angos pakrantėje, suskambėdama pirmu simfonijos garsu ... Tai žema nata ... Sala tarsi uždainuoja ... Po mano kojomis virpa žemė ... Paukštyčiai pakyla ... Avys išsigąsta ... Ką tik nubudęs voras susisuka į kamuoliuką ... Ruonis nusliuogia į vandenį ... Nata gaudžia ilgai ir garsiai ... Aš užmerkiu akis ir mano siela ima vibruoti kartu su ja ... Jaučiu savyje baime atmieštą džiaugsmą ... Tada ji nutyla taip pat staiga, kaip ir prasidėjo ... Vėjas nurimsta ... Man šalta, visas mano kūnas pašiurpęs, net ir

įtempta pakaušio oda ... Juodoji avis stovi aptvare visiškai sustingusi, sustirę visi jos raumenys ... Ji neramiai čiaumoja, kaltinamai spoksodama į mane, tarsi aš būčiau iškrėtęs jai šią triukšmingą išdaigą ... Ne, mano bičiule, šis senas knygius Jounas Paulmasonas neturi tokių galių, nors ir yra manančiųjų, kad jis lengvai gali apvynioti didžiąsias jėgas apie savo pirštą ... Pažvelk, avie! Antai tas, kuris smaginosi tapdamas galingojo vėjo žaislu, – kiras leidosi garso nešamas dar toliau, dar aukščiau, ten, kur dabar supasi jo siluetas ... Žolė vėl pradeda šnabždėti ... Aš puolu bėgti ... Mano kojos iškaršusios ir sulinkusios, tačiau trumpą bėgimą, kaip antai nuo čia ligi pakrantės, atlaikys ... Pasiekęs krantą lėtai einu smėliu, atsargiai rinkdamasis kelią per šlapius akmenis, saugodamasis neužminti ant gleivėtų jūržolių, paskui įsitaisau taip, kad galėčiau matyti urvą, ir tvirtai įsispiriu kojomis ... Garsas čia turėtų būti stipriausias ... Iš tamsos, iš urvo viduje ant grindų pleškenančių vandens duburių, pakvimpa jūros dumbliais ... Vanduo dusliai laša ant akmenų, ant jūržolių ... Kai kuriose vietose teškenimo tonas šviesesnis, tarsi lašai kristų ant kažin ko vertingesnio nei šlapias jūrų akmuo ... Seni žmonės pasakoja, kad ten neva guli paslėptas Aukso Lokio lobis ... Tiesiai po pačiu Aukso Tvirtovės kauburiu slypi auksas, davęs jam pravardę ... Skrynia pilna šviesaus metalo ... Jūrų dievo Egiro ugnies, Frėjos ašarų, milžino Tjacio burnos mokesčio* ir kitokio aukso ... Ilgą laiką norėjau leistis jo ieškoti,

* Jūrų dievo Egiro ugnis, Frėjos ašaros, milžino Tjacio burnos mokestis – aukso keningai.

bet jau nebenoriu ... Gyvenimo prabanga iš manęs buvo atimta taip ilgai, kad aukso daugiau nebetrokštu, nebent galėčiau pasidaryti jo pats ... Tačiau čia neturiu tam priemonių ... Man atrodo, kad pačioje urvo gilumoje ant jo skliautų mėlynuoja šviesa ... Tunelis ten leidžiasi žemyn, vesdamas link jūros, tad tai paprasčiausia dienos šviesa ... Jūros augalų kvapas staiga sustiprėja ... Vėjelis virsta pasiutvėju ... Atrodo, it urve klyktų rudagalviai kirai ... Tai paukščių kolonija, besibūriuojanti apie Aukso Tvirtovės kauburį kitame tūbos gale ... Aš šaukiu: „Šen, vėjau, šen!..“ Mano balsas aidi ... Kirai nutyla ... Ir pasiutvėjis atsako ... Į mane bloškiasi galingas riaumojimas, sunkus it krioklys ... Jis užpildo mano jusles, staugdamas ausyse, degindamas akis druska, inkšdamas nosyje, pripildydamas mano pražiotą burną ... Aš linkstu prie žemės, bet pajėgiu išsilaikyti ant kojų ... Linguoju ir siūruoju it smilga, šitaip jam nepavyksta manęs parversti ... Vėjas pagriebia ir drasko mano drabužius, ištempia juos ant mano kūno ... Kelnės ir palto skvernai klykaudami plakasi ... Tada vėjas šiek tiek prityla ... Dar truputį, šiek tiek žemiau, dar žemiau ... Tada staiga jis vėl šoka aukštyn ant ketvirto laiptelio, eskizuoja garsų gamą, bėgiodamas ja čia aukštyn, čia žemyn ... Kartais jis pučia švelniai ir ramiai, tarpais ilgam sustoja ant vieno laiptelio ir balansuoja ant vienos oriškos kojos, kol kita pašėlusiai laksto gama aukštyn žemyn ... Staiga jam išauga trys kojos, penkios ... Jis kaukia ir kvaksi, marma ir skundžiasi, verkia ir švilpiniuoja ... Girdėti gyvūnų garsai ir žmogiška kalba, ištisi chorai dainuoja drauge, ištisos bandos šaukia savo vardus ... Kokia simfonija ... Tarsi rytys sykiu dangintų

man visas Žemės dainas, išrėkdamas liūdniausią raudą, atmieštą džiaugsmingiausia ode ... Tarsi lėkdamas aplink pasaulį, skriedamas virš žemynų, tyrlaukių, miškų, šalių, kaimų ir sodžių, jis būtų susišlavęs naujienas; tarsi būtų perbėgęs pilis ir namus, palindęs po stalais ir suolais, aplankęs tamsiausias kertes, užlėkęs po sijonais viršun ir ligi apykaklių ... O po to užboginęs viską, ką sužinojo, aukštai į dangų – po pačia eterio sfera, į kurią varnai atskrenda išgirsti žinių apie dar nebuvusius įvykius ... Ten jis sugrūdo visas naujienas į drūtus debesų ryšulius, o paskui juos skraidino it pašto maišus dangumi, nusiųsdavo čia bei ten, kimšo į juos tol, kol šie taip išpampo nuo istorijų ir įvykių, kad buvo beperplyštą, o tada vėl sugrąžino juos į šį pasaulį ... Jis sugrėbia debesis danguje, čiumpa juos it šieno kaugę vienu glėbiu, tokiu plačiu, kad vėjas gali šiaip ne taip žvilgčioti tik per dešinįjį savo petį ... Jis kilnoja debesų kupetą iš vienos vietos į kitą, žvalgydamasis tinkamos vietos jos atsikratyti ... Tuomet prasidėjus atotvyniui šiaurėje pasirodo saliūkštė su skyle viduryje ... Vėjas plačiai atveria žabtus, susigrūda debesis į burną, iškimšdamas skruostus, suraukia antakius, neria link saliūkštės ir prideda burną prie jos rytinio šono ... Jo vardas yra Evras ... Ir jis pučia ... Ir groja ... Pučia ...

SIELOS MUSĖ. *Ji didelė ir ilga, beveik žmogaus pavidalo, raudonomis šlaunelėmis ir dviem kojomis, kurios jai skrendant nukara it raudonkojo tuliko, genančio nepageidaujamą svečią iš savo lizdavietės. Jai būdingas dainingas zyzimas.*

Guliu pievelėje prie ežeriūkščio, visiškai be jėgų ... Sala nutilo, įsibėgėja potvynis ... Galvoju, kokia sužavėta būtų Sigrida tai pamačiusi ir išgirdusi, bet, laimei, ji didžiojoje saloje su kunigu Paulmiu, kitaip vėl būtų mirusi ... Ir dar galvoju, kokia įstabi naujiena tai būtų mano garbiajam rektoriui, garsiajam, dangaus palaimintam filosofui, kūniškų ir dvasinių žinių sergėtojui, geraširdžiam Olei Wormui, kuris pasigailėjo sutrypto, vėtomo ir mėtomo mažojo brolio gamtos mokslų srityje Jouno Paulmasono iš Islandijos ... Ak, taip norėčiau nusiųsti jam šią muzikinę salą kaip padėką už tai, kad kurį laiką priglaudė mane po savo akademiko mantija ... Ak, kad galėčiau priversti bent vieną čia įlankoje prisišvartavusį Anglijos silkių laivą nutempti salą į pietus, į Kopenhagą ... Bet tai neįmanoma ... Tad man teks ją nupiešti ... Pamėginsiu nusiųsti jam piešinį ... Aš išvargęs, mano žila galva nusvirusi į šoną, mano rankos guli suglebusios, kojos išskėstos ... Esu sudribęs it kokia skudurinė lėlė, po atšiauraus žaidimo vaiko numesta į šalį ... Vaikas kažkur nubėgo, o lėlė drykso kampe ... Taip būna, kai gamtos jėgos pasidžiaugia trumpalaikiu žaidimu, akimirksniu pasibaigiančiu galingesniojo naudai, palikdamos varganą žaislą mintyse žaisti visų neįvykusių žaidimų, iš kurių, matyt, nieko nebebus ... Bet šiandien nėra nei graužiančios abejonės, kad viskas kada nors stos į savo vietas, nei skausmingo tikrumo, kad kalnui niekada nepritrūks sniego ... Tai nebuvo nei žemės drebėjimas, nei sniego griūtis ... Kaip žaidimas, kuris lieka lėlėje, taip ir muzika tęsiasi manyje ... Aš esu įkvėptas, pripūstas pasakojimų, eilėraščių, kurių mane išmokė padūkėlis brolis rytys ... Jaučiuosi taip, tarsi žinočiau viską, ką dera

žinoti! Visi mano kūno skyriai prisipildė žinių, kurias gali sukaupti vienišas žmogus, atskirtas, be knygų, mokytojų, be iliustruotų pasakojimų ir senų išmintingų moterų ... Aš pats esu kaip vadovėlis, kurio viename tome kietais odiniais viršeliais slypi pasaulio išmintis iš daugybės tankiai prirašytų foliantų, gausiai iliustruotų ir perrištų arklio karčių virve, kad neišlakstytų puslapiai ... Kad ir ko manęs paklaustum, apie didelius dalykus ar apie mažus, aš žinau atsakymą ... Vienodai tiksliai galiu apibūdinti kimų didžiojo dančiasnapio poravimosi riksmą, žiaurią raudonkarčio banginio prigimtį, paskutines Grenlandijos kolonijos dienas, tarp negrų paplitusią poligamiją, sprogstamąją parako galią, veiksmingą vaistą nuo trydos, trispalvės našlaitės švelnumą ... Nėra nieko, visiškai nieko, kas man būtų paslaptis ... Aš – visažinis ... Mane pagauna žiovulys ... Plačiai pražioju burną, plokščiais delnais glostydamas veidą, įkvepiu ir iškvepiu garsiai pasisiurbčiodamas, visiškai be baimės, kad kokia nors oro dvasia prasismelks į mane ... Suploju delnais – lai jos ateina! Šiame išminties prikimštame Joune jau nebėra laisvos vietos ... Jaučiu, kaip mažiausiai trys dvasios mėgina sykiu prasibrauti man burnon, ieškodamos įėjimo į mano kūną per trachėją žemyn ... Leidžiu joms siautėti ... Jaučiu, kaip jos be paliovos daužosi į gomurį, tačiau joms teks nusivylusioms kiūtinti šalin ... Mano ryklė prikimšta it daniška dešrelė, turbūt pilna kartų išminties apie ankštinių augalų ir česnako istoriją, tad niekas, kas bent menkiausia užuomina sietųsi su puolusių velnių savanaudžiu būdu, negali prasibrauti pro šį kamšalą, ne, nes ten praeiti įstengs tik pasiaukojantis gyvybės dvelksmas, skaistus, mėlynas ir tyras,

gaivinantis širdį ir maitinantis protą ... Atsisėdu ... Nevaldomai linguoju į priekį ir į šonus ... Vėl atsigulu ... Gal pasaulis ir įžengė į mano skeletą, bet nepasakytum, kad jis susidėliojo ten kokia nors racionalia tvarka ... Tikrai, ir kaipgi jis galėtų susidėlioti? Juk buvo per daug vyksmo, kai simfonija pasiekė savo apogėjų ir natų tempas susiliejo su manuoju ... Dažniausiai šią muziką aš priimdavau išskėstomis rankomis, tačiau buvo akimirkų, kai atgręždavau jai nugarą arba klūpodavau ... Penkis kartus natų šėlsmas partrenkė mane ant žemės ... Aš šaukiau ir dejavau, baubiau ir aimanavau ... Taip, tai neabejotinai mane persmelkė. Ugnis, oras, žemė, vanduo – viskas sukurta iš šių elementų, įskaitant ir mane patį ... Kad ir kas įsiskverbė į mane, tai yra padaryta iš tos pačios substancijos kaip ir aš pats ... Ji gali būti karšta, sausa, šalta ar drėgna ... Taigi savyje aš galiu rasti tinkamą vietą viskam, tarsi būčiau milžiniškas dvylikaaukštis pastatas, labai erdvus, su kabinetais, pilnais lentynų ir skrynių su daugybe stalčių ... Dviejuose savo širdies skyriuose aš sudėliojau viską, kas yra šilta, šviesu ir pavasariška: pasakojimus apie švelnią kūdikių prigimtį, skaisčių mergelių žygius, netikėtą laukinių žvėrių pagalbą, gydomuosius augalus, kuriuos reikia rinkti iškritus ryto rasai, švytinčias, auksines brangenybes, padirbdintas šventosios šeimos ir kitų šventų būtybių garbei, arba relikvijorius šventųjų kaulams ir odai, na ir, žinoma, pelikaną ... Kai kuriems dalykams leidžiu tekėti savo kraujyje, namuose viso ko, kas karšta ir drėgna: daugybę visko, susijusio su moters pasauliu, jos darbu, jos įsčiomis, jos meile vaikams ir vyrui, nors kai kuriems šviesiems jos dalykams aš surandu vietą inkstuose pagal alchemikų klasifikaciją,

o kitiems dar žemiau, papilvėje, bet čia mane veda astrologijos taisyklės ... Ir taip toliau, tarsi būčiau ūkvedys šio didžiulio pastato, kuriame sukaupta mano kolekcija ... Taip, pastatas didžiulis, nors ir sukriošęs, vario plokštelės ant bokšto stogo, kurių dar nenupūtė vėjas, pažaliavo, vidinės sijos supuvo, o rūsį reikėtų išmėžti ... Einu iš kambario į kambarį su didžiuliu raktų ryšuliu ant juosmens ... Mintyse laipioju koridoriais aukštyn ir žemyn, atrakinu duris į inkstus, užrakinu šlapimo pūslės duris, išimu daiktus iš skrynių, pakabinu juos prie lubų, padedu ant tyrinėjimų stalo ... Ir taip lėtai, bet užtikrintai kilnoju savyje viską iš vienos vietos į kitą, kol viskas atsiduria tinkamose lentynose ... Vienas dalykas patenka į smegenis, kitas į kepenis, o trečias – į galūnes ... Sudėjęs į blužnį viską, kas pasaulyje šalta ir melancholiška, valdoma karčios juodos tulžies, kurią ji verda savo katiluose, arba į jos natūralų atitikmenį negandų virale, suprantu, kad, deja, mano esybės ten per daug – toje vietoje rikiuojasi augalų nuodų talpykla; žudančios kriauklės ir mineralai; graviūra vyro, kuris nužudė savo žmoną, įgrūdęs jos galvą į verdantį miežių košės puodą; įvairūs liūdni eilėraščiai apie tamsius laikus, kuriais gyvename, įskaitant keletą to, kuris viešpatauja šiame statinyje, kaip antai, „nuodėmių saulę juodžiausią, / mūsų padangėj užgimusią, galvažudžiui prieglobstį teikiančią, / šlovint dabar esu priverstas"; lydekos plaukiojamoji pūslė; atšipę ašmenys kirvio, kurį aštuoniasdešimtmetis Altingo budelis Jounas Jounsonas naudojo „moterų ugniai"* Bjornui Torlauksonui

* Moterų ugnis – suvedžiotojo keningas.

nukirsdinti – jam prireikė trijų tuzinų kirčių kaklo sąnariams atskirti; taip pat debesys, vadinami driūblėmis, ir visokios panašios juodosios tulžies nesąmonės ... Visa tai sudėjus į blužnį, galiausiai pasiekiama pusiausvyra ... Po visa ko aš pajėgus pakilti ... Šiaip taip atsistoju ant kojų ir stoviu tiesus ... Jeigu didžiojoje saloje stovintis akylas žmogus prisidėtų prie akių gerus žiūronus ir tarp kyšulių išvystų Aukso Lokio salą, jis būtų tiesiog pritrenktas ... Ant ežeriūkščio kranto vakarinėje salos dalyje jis pamatytų šešiasdešimt penkerių senolį nudrengtu drobiniu paltu, žila galva, it švylio apyžiedis rudenį ... Bet jeigu stebėtojo stebuklingas žvilgsnis būtų pakankamai galingas ir įsiskverbtų giliau, savo aštriomis akimis jis pamatytų ne žmogaus pavidalą, o statinį, kuriuo jaučiuosi esąs, surėstą iš medžių, siurbusių vandenį ir išdygusių iš žemės, apmūrytą plytomis, išdegtomis ugnyje ir išdžiovintomis ore:

Švyturys pasaulio pakrašty ...

Čia stoviu aš, linguodamas, regėdamas save beveik didingą ...

KORALAS. *Koralu vadinamas akmuo, kuris iškyla į paviršių, atskirtas nuo jūros dugno potvynių, atoslūgių ar pašėlusių audrų, yra žalias it medis arba gyvybingas ūglis, tačiau vėliau suakmenėja, virsdamas raudonu arba margaspalviu – priklausomai nuo sąnašų jūros dugne. Jis numalšina audras, blogą orą ir saugo nuo trolių bei dundulio. Išminčiai sako, kad, nešiojantis jį su savimi, žaibas nepadarys turėtojui jokios žalos, taipgi ir laivui,*

namui ar laukui, kuriame jis yra. Be to, žmogaus, kuris jį turi, neveikia burtai, nes jis išsklaido raganystes, tad visos piktosios dvasios jo vengia. Kai kas sako, kad tie, kurie jį turi, klestės ir visada bus mylimi. Jeigu jis išbarstomas vynuogyne arba kitose panašiose vietose, bus gausus derlius. Nešiojamas ant kaklo, jis sergsti nuo visų pilvo negalavimų. Esama tvirtų įrodymų, kad įkaitintą iki žioravimo koralą užgesinus piene, o paskui davus išgerti tą pieną apetito neturinčiam ar dieglių kankinamam žmogui, jis bus išgydytas. Yra tvirtinančiųjų, kad koralas turėtų būti tai, ką senoliai manė esant vandenių arba dvergų kūriniu.

Po vidurdienio ėmė pliaupti lietus, šlovė ir garbė gailestingajam Viešpačiui ... Yra vilties, kad artinasi šios baisios žiemos galas ... Na, tikriausiai artinasi ... Jeigu neklystu, mirtinai šaltas ledkalnių laivynas vis dar dunkso šiaurinėje įlankoje ... Bet čia, kaip ir kituose dalykuose, geradaris Viešpats pasvers savo vaikų darbus ir skirs mums likimą ir lemtį atsižvelgdamas į tai, kurioje pusėje stovės didesnė minia Jam suskirsčius žmones sielų teisme ... Dėl ankstyvo pavasario negali būti tikras, bet visgi ... Praėjusių metų vasarą Altinge Skaulholto vyskupu buvo išrinktas tasai gerasis, kilnusis žmogus Brynjólfuras Sveinssonas, tad dabar į jį dera kreiptis „Jūsų Šventenybe Vyskupe“ drauge su kitais puikiais titulais, apibūdinančiais jo įstabų gerumą ir labdaringumą ... Dėl to kai kurie jo rinkėjai persikraustė iš *Creditum* pozicijos į geresnę, žinomą kaip *Debitum* ... Slėpdamosi nuo liūties avys susispietė pašiūrėje, visos, išskyrus juodąją, kuri pratrūkus debesims tol šėliojo, kol jos

vilną taip permerkė lietaus vanduo, kad ji parsvirduliavo namo pas kitas vilkdama pasturgalį ... Ėmus garuoti jos kailiui, pasklis nepakeliama vilnos smarvė ... Man nė motais, nes mano avys, ką ir besakysi, savimi rūpinasi pačios ... Žiemos aky aš šeriu jas kieme, pavasarį išleidžiu ganytis, paskleidžiu likusius šieno kuokštus lauke, palieku praviras avidės duris ... Tai, žinoma, menka gyvulininkystė, bet aš gi ne ūkininkas, neturiu tam pakankamai laiko ... Aš pats ieškau užuovėjos žmogiškoje pašiūrėje, įpučiu ugnį, įmetu į ją glėbelį vandenyno išplautos medienos prakuroms, uždedu ant ugnies nediduką molinį puodą ir verdu paskutinius vikius laše pieno ... Kartais trokštu išmanyti tabako lapų rūkymo meną, kas man atrodo malonus laiko praleidimas jų turintiesiems ... Kai buvau uždarytas Mėlynajame bokšte, ten buvo vienas olandas, kuris kiekvieną vakarą po vakarienės rūkydavo tabaką ir noriai dalijosi su savo likimo draugais kaliniais šio meno paslaptimis ... Netrukus jie likdavo kiekvienas su savo pypke, godžiai traukdavo dūmą, mažakalbiai, paskendę savo mintyse ... Tada aš negalėjau sau leisti prisijungti prie olando mokyklos, taip, daug ko tada turėjau atsisakyti ... Įmaišau vikių pieną į tą truputį košės, užsilikusį dubenėlyje nuo ryto, ir atsisėdu ant lovos krašto ... Mane aplanko pelė ... Ji ieško šilumos, tikėdamasi trupinėlio, prastų Jouno valgymo manierų malonės ... Ji laukiama, nes jaučiuosi jai skolingas ... Ši mažylė atplaukė čia ant namo liekanų po didžiulės lapkričio audros ... Iš kur ją atnešė, nežinau, bet aišku, kad trobą sudraskė ir nubloškė į jūrą, o peliukė nukreipė šį plaustą čionai ... Ankstesnių gyventojų skarmalai buvo liūdnai įsipainioję į lūžusias sijas: kojinės ligi kelių,

paltas, apatiniai, vystyklai, bet jokių kūno dalių ... Pati peliūkštė jojo ant apdaužyto lovos galvūgalio, gana dailiai išpjaustinėto, ant jo galima buvo įskaityti paprastas didžiąsias raides:

... IO DUKTĖ VIEŠPATIES ...

Iškart sumojau, kad čia mįslės, žinomos kaip anagrama, pavyzdys, ją galima panaudoti ateičiai numatyti; nepriartėjau prie jos sprendimo arčiau kaip TIK DU ir PATS ŠEIT, ir nė vienas sprendimas manęs netenkina ... Paslaptingoji lenta dabar kabo troboje virš durų, o kiti atplaukę daiktai pasitarnavo malkoms arba namo skylėms užlopyti ... Tai išgelbėjo man gyvybę, kai vasarį prasidėjo šalčiai ... Aš pakabinu šaukštą košės iš dubenėlio ir iškratau ant grindų priešais ugniakurą ... Pelė atlekia žaibu ... Prisėdusi ant pasturgalio it kūdikis ji imasi ryti košę, kimšdama ją į burną priekinėmis letenėlėmis ... Po to ji priversta kruopščiai nusivalyti snukutį, nes košė prilimpa jai prie ūsų taip kaip ir man ... Aš pratrūkstu kvatoti, nes mudu abu juokingi ... Ji krūpteli, liaujasi švarintis ir suklususi laukia ... Aš vėl nusikvatoju, šįkart dirbtinai ... Dabar peliukė žino, kad čia tik senasis Jounas, ir toliau švarinasi ... Mano ranka savaime pakyla ir patapšnoja šalia gulinčią antklodę; toji antklodė primena mums, kad Sigridos nėra ... Kai kartu sėdėdavome ant lovos, pavyzdžiui, pučiant nežmoniškam vėjui arba sniegui užpustius trobelę, atsitikdavo, kad šita pati ranka palįsdavo po žmonos apatiniais ... Ranka ten išsitiesdavo, o delnas slysdavo aukštyn ligi nugaros vidurio lėtai ją glamonėdamas, iš

ten judėdamas pro tarpumentį link kaklo kaulo, masažuodamas mazguotus raumenis ... Sigai po dienos darbų tai patikdavo, nes ji visada dirbdavo sunkiau už mane, nors niekada man dėl to nepriekaištavo ... Jos nebelikus, man trūksta šitų glamonių ... „Tavo tokios karštos rankos", – sakydavo ji, mano rankoms klajojant, žiūrėdama į mane savo švelniomis, akmens pilkumo ruonio akimis ... Tada mano ranka panorėdavo judėti žemiau, žemyn nuo menčių trindama varganą kūną po pažastimis, kur nuovargis galėjo būti didžiausias ... Iš ten ji slysdavo jos stuburu, spaudinėdama ilgų pirštų galiukais šen bei ten į aplinkinius raumenis ... Po to ranka pailsėdavo ant jos klubo, tenai ji ilgai gulėdavo nejudėdama ... Nugara ir delnas šildydavo vienas kitą ... Tuo įprastiniai mano rankos reikalai ir baigdavosi, bet pasitaikydavo, kad prieš išsinerdama iš rūbo ranka stabtelėdavo ties kryžkauliu, kur stuburas dingsta tarp sėdmenų ... Tai minkšta moters vieta ... Tą akimirką aš visada susimąstydavau ir visada galvodavau tą patį: tai galėtų būti uodegos vieta, nesvarbu, ar toji būtų gauruota, plunksnuota, ar žvynuota ... Ir nieko nelaukęs imdavau tyrinėti ir čiuopti tą vietą ... Ponia Sigrida reaguodavo žaibiškai, užkišusi savo ranką už nugaros tvirtai sugriebdavo maniškę ir ištraukdavo sau iš po suknelės, o paskui pabučiavusi mano ranką ir delną sakydavo: „Ačiū, brangusis, jau gana", nes mano lytėjimas nebebuvo skirtas žmonai pamaloninti, o virsdavo mokslininko čiupinėjimu, patvirtinančiu mintis, pradėjusias šėlti mano galvoje: Totorijoje auga krūmas, vadinamas boramezu, kurio vaisius yra ėriukas ... Kiekvienas augalas subrandina vieną ėriuką ant aukšto stiebo,

augančio iš krūmo vidurio, kaip rabarbaro žiedas iš rabarbarų sąžalyno ... Ėriuko vaisius auga pumpure, apklotas žiedlapių, baltas ir pūkuotas it karšta vilna, kol subręsta ir atgyja, paskelbdamas apie tai veriančiu mekenimu ... Tuomet Totorijos valstiečiai nuima avių derlių ... Jie keliauja į aukštikalnes švysčiodami pjautuvų ašmenimis ir nurėžia ėriukus nuo stiebų; prie tų stiebų gyvulėliai prisitvirtinę virkštele ties bamba kaip žmonių vaikai ... Tai turėtų būti triukšmingas darbas, bet labai apsimokantis, nes boramezo ėriukų mėsa savo skoniu primena žuvį, o kraujas – medų ... Toks dauginimosi būdas panašus į mažo paukštelio, čia Islandijoje vadinamo kiele, kuris, sakoma, gimsta iš jūros dumblių lapų, nors mums iš tų paukščių nėra jokios naudos ... Taip pat gerai žinoma, kad Finmarke lyja graužikais rūšies, vadinamos *Mus norvegicus*, samiai juos vadina lemingais ... Jie dauginasi ne kaip daugelis kitų rūšių kailinių žvėrelių, o užgimsta iš audros debesyse susikaupusių sėklų ... Aš pats mačiau ir čiupinėjau išdžiovintą šio žvėrelio kailiuką *Museum Wormianum* ... Be atvangos ieškančiam ir kuo išradingiausiam muziejaus kuratoriui vien dėl savo atkaklumo pavyko parsisiųsdinti vieną egzempliorių iš Bergeno, Norvegijos, nors šių žvėrelių sunku rasti net jų tėvynėje, mat vidurvasarį, žolei užaugus jiems virš galvos, jie uždūsta pievose, o kūnelis greitai suyra ir pradingsta ... Anglijoje žmonės naudojasi tuo, kad tenykštės jūrų gilės gimdo žąsis, kurias popiežininkų laikais buvo leidžiama valgyti per pasninką, nes bažnyčia priskyrė jas prie žuvų ... Taip pat daug kur rašoma, kad egiptiečius apninka iš Nilo upės molio užgimusios pelės, jos puola jų kviečių laukus ir nugraužia iki

paskutinio grūdo ... Taigi, esama pavyzdžių, kaip drėgnas oras, jūros ir žemės augalai ir upės sąnašos pagimdo gyvas šiltakraujes būtybes, ką jau kalbėti apie keistą prigimtį kelių padarų, kurie yra šaltakraujai, turi mažai kraujo arba išvis yra bekraujai: pintys užgimsta iš akmenuoto jūros dugno, perlai kriauklėse, o musės gintaruose ... Man apie tai bemąstant įkvėptam savo žmonos kryžkaulio lytėjimo, atrodė, kad didžiuliai gamtos istorijos žingsniai, kuriuos šis mokslas žengė per kelis pastaruosius dešimtmečius, davė mums abejonę, jog Kūrėjas tarp rūšių, išbarstytų po Žemę pradžių pradžioje, bus pastatęs neperžengiamas sienas ... Dabar mums, gamtininkams, atrodo, kad sąsaja tarp gyvų būtybių per įvairius įėjimus jų skirtingai sukurtuose kūnuose ne tik įmanoma – kartą mačiau vanagės žolyną, įsišaknijusį ir vešintį žmogaus ausyje, – bet Viešpats į kiekvienos mielos būtybės kelionmaišį dar įdėjo knygą, kurioje slypi visų kitų sukūrimo receptai ... Filosofiniu požiūriu kiekviena miela gyvūnų, augalų ir mineralų rūšis geba būti visų kitų egzistavimo priežastimi ir, – nors labai dažnai dėl fizinių apribojimų toks dalykas, regis, yra absurdiškas, turint galvoje dydžių skirtumus ir panašiai, – jais visais srūva tie patys netolydūs gyvybės syvai kaip ir giliai po žeme tekantieji, kurie neša su savimi sudūlėjusių kriauklių, lapų ir plunksnų liekanas ... Išties, jei pirštu perbrauki per bitės ir žiurkės kailiuką, pojūtis tas pats ... Jos seserys, nes abi trumpaplaukės ... Tai man tiesiog sako, kad graužikas ir bitė kilę iš tos pačios dirbtuvės ir jų sukūrimo metodas tas pats ... Tačiau daug keistesnė yra rečiausia tokios prigimties apraiška, kuri tiesiogiai veikia žmoniją ir yra atgrasi visiems dievobaimingiems

žmonėms; vis dėlto gamtininkas, laiminamas Dievo ir naudodamasis galiomis, kurias gailestingasis Viešpats jam suteikia, turi stoti su ja akistaton, ją apžiūrėti, tyrinėti ir gvildenti – tai faktas, kad žmogiškos padermės moterys gali gimdyti kačiukus arba dėti milžiniškus kiaušinius ...

> SIRENA. *Dainuoja taip gražiai, kad jūreiviai ją išgirdę būna apžavėti. Pasigirdus jos šauksmams norvegai puola dainuoti, giedoti posmus ir irkluoti kaip pašėlę.*

Esama akmens, vadinamo *hysterolithos*, kurį galima išvysti karališkose kolekcijose arba spausdintų knygų iliustracijose; jis išsiskiria nuostabia prigimtimi: atkartoja vyro penio ir sėklidžių formas, o virš jų – visiškai susiformavusios moters makšties pavidalas ... Ką didžiai geras ir budrus Viešpats turi galvoje leisdamas gamtai ištraukti tokį kąsnelį iš savo katilo, atspėti nesunku – parodydamas, kaip lengvai jis gali išminkyti žmogų iš žemės molio, jis nori įspėti paslydusius žmonių vaikus galįs sudaužyti egzistuojantį pavidalą ir nulieti jį iš naujo ... Žmonės privalo dailiai elgtis, puoselėti gerus įpročius, mylėti vienas kitą, bijotis Jo ir Jį garbinti ... Jis pasirinko būtent šias kūno dalis, kad žmonės gerbtų įstabią užduotį, kurią jiems skyrė – eiti ir daugintis, ir pripildyti visą Žemę ... To pasiekti galima tik santykiaujant, kai vyras įterpęs savo organą į moters makštį palieka ten savo sėklą, kad ji susimaišytų su jos krauju ir prasikaltų it sėkla drėgnoje dirvoje ... Moters lyties

organai yra durys, pro kurias turi praeiti kūdikis per sąrėmius, gimdymo skausmus, o šie žodžiai liudija su šia užduotimi susijusią kančią ... Pribuvėjos šiame tarpduryje deda gydomuosius žolynus ar akmenis gimdymui palengvinti, nes Ievos dukterų kančia, net ir neatsakius joms visokeriopos įmanomos pagalbos, jau ir taip siaubinga ... Žmonių kalbama ir apie slaptingas moters dureles, tačiau tai liūdnas pavadinimas, išreiškiantis mūsų bejėgystę, susidūrus su galvosūkiu, kai bandome numatyti, kas slypi viduje ir kas pasirodys iš tos paslaptingos skylės ... Vyras retai noriai sėdi priešais tas duris laukdamas, kol jos atsivers kūdikiui, išaugusiam iš jo sėklos ... Laukimas besiklausant moters dejavimo ir naujagimio išvadavimas iš įsčių yra visateisis moterų darbas, tačiau man teko visa tai patirti ... Tai nutiko mums pirmąsyk bėgant nuo Maitvanagio iš Skardžių įlankos pakalikų ... Arklio neturėjome, Paulmiui Gvudmundui tebuvo devyneri, Haukonui ketveri, o Siga – dienų gale su mūsų trečiuoju ... Buvo prasidėjusi žiema, tad judėjome iš lėto ... Tie žmogvilkiai dar nebuvo pagrobę skrynios su mūsų drapanomis, knygomis, akmenimis, druskomis ir kitais vertingais daiktais, kuriuos buvau sukaupęs ... Siga ėjo priekyje, Paulmis Gvudmundas motinai iš paskos, o aš saugojau užnugarį su mažyliu ant rankų ir skrynia, pririšta man ant nugaros ... Stojo vakaras ... Papūtė šiaurys ... Darėsi vis sunkiau rasti, kur pastatyti koją ant slidžios žvyringo paplūdimio žolės, nors ja eiti buvo lengviau, nei drambloti klampiais pakrantės smėlynais ... Kai buvau priverstas atsukti vėjui petį, kad manęs nepargriautų, šūktelėjau žmonai: „Prilaikyk berniuką, nes jį gali nupūsti ...“ Tada ji sustojo ir prieš

atsakydama išleido gilų atodūsį: „Ne, Jounai, tau teks pačiam, nes aš tuoj gimdysiu...“ Po to vandens išgrauža jinai nusileido prie vandenyno, susirado plyšį lavos sienoje ir pradingo viduje ... Paulmis Gvudmundas buvo bebėgąs jai iš paskos, bet aš liepiau jam grįžti prižiūrėti savo broliuko ... Suradau berniukams užuovėją nuo audros, pasodinau mažylį Haukoną ant kupsto, nusimečiau nuo pečių skrynią ir ją atidariau ... Rinkdamas daiktus, kurių gali prisireikti gimdymui, paaiškinau Paulmiui Gvudmundui, kad jų motina ruošiasi ilgai ir baisiai kančiai, kad beprasidedanti liga yra viena sunkiausių ir pavojingiausių, kokią moteris gali ištverti, ir neaišku, ar ji liks gyva, tačiau ši baisi jos kančia vyksta su Visagalio Viešpaties žinia ir noru, mat tokiu būdu ji sumoka senovinę Ievos užtrauktą skolą ... Nurodžiau jam poteriaujant vadovauti mažajam broliukui; kartu jie privalėjo melstis gerajam Dievui, kad šis apsaugotų ir palaimintų tą sąžiningą, dievobaimingą moterį, jų motiną Sigridą, ir jų negimusį ir nekrikštytą brolį ar seserį, vis dar buvusį vaisiumi jos įsčiose, tačiau šią akimirką panorusį ateiti į pasaulį, kad galėtų Jo bijoti ir daryti gerus darbus šlovindamas Jo vardą ... Pasakiau jiems, jog jų motinos kančia bus tokia didžiulė, kad jie girdės jos šauksmus ir aimanas, jos pagalbos ir pasigailėjimo prašymus, kad jos dejonės bus veriančios ir begalinės, kad ji staugs it mirtinai sužeistas žvėris, tad broliai privalą karštai melstis, skardendami savo dar plonais vaikiškais balseliais ... Tada uždariau skrynią ... Prieš nusileisdamas pakrante pasižiūrėti, kaip laikosi žmona, užkėliau savo sūnus ant skrynios, ten jie tupėjo, tuodu maži Viešpaties jaunikliai, Paulmis Gvudmundas ir Haukonas, panarinę

liesus pečius ir palenkę galvas virš sunertų rankų, čiauškantys Dievui, kad pasigailėtų, liedami ašaras ir giedodami psalmes, kad išgelbėtų savo besivaikuojančią motiną ... O tuo metu ji gulėjo atsišliejusi į sieną olos gilumoje, įsirėmusi į uolą ir kulnais įsirėžusi į šlapią gargždą ... Susiraizgę jūržolių kuokštai karojo nuo visų olos atbrailų, lubos it dangaus skliautas žvaigždėmis buvo nusagstytos mažulyčiais jūrų spuogais, visos grindys nusėtos midijų nuolaužomis, o tarp jų – viena kita jūrų žvaigždė ... Ola buvo gerai apsaugota nuo vėjo ... Sigrida gulėjo pasikėlusi sijonus tylėdama, bet gausiai prakaituodama ... Galiausiai, man ištiesus po ja paklodę ir jau ketinant ant jos slėpsnų dėti gimdymo akmenį, ji atsivėrė ir kūdikis žengė per slenkstį ... Tai buvo mažylė Berglinda, ištryškusi iš motinos įsčių it šaltinis iš uolos ... Išėjus placentai, nukirpęs ir užmezgęs kūdikio virkštelę, aš atvedžiau mažuosius nuo skrynios dangčio ir parodžiau jiems seserį ... Jiems pasirodė neįtikėtina, kad šitoks mailius galėjo sukelti mirtiną pavojų tokiai suaugusiai moteriai kaip jų motina ... Mes laukėme ten, lavos užuoglaudoje, kol nurimo vėjas, o motina su vaiku brėkštant atgavo jėgas ... Valanda karštos ir paveikios maldos gargždingoje pakrantėje taip giliai paveikė Paulmį Gvudmundą, kad jį aplankė šventas pašaukimas tarnauti Dievui ir tapti dvasininku, tačiau kokią įtaką ji padarė Haukonui, mes taip ir nesužinojome, nes nespėjus tam paaiškėti mes per beviltiškas klajones 1621 metų žiemą netekome tiek jo, tiek jo mažojo broliuko Klemenso ... Man vis dar veria širdį pagalvojus, kiek mažai gyvenimo dienų Sigridai ir man buvo duota

būti su mūsų mažyliais ... Vis dėlto esu dėkingas ir laimingas, kad šlovingasis Dangiškasis Tėvas jų pasigailėjo ir prispaudė vaikus prie savo maitinančios krūtinės, kai jų tėvui žemėje buvo atsakyta bet kokios pagalbos, o jo kraštiečiai visur kur varė jį iš savo namų negailestingais keiksmais ir šnypštimu ... Ne paslaptis, kas tūnojo už tų uždarų durų – ten glaudėsi šaltos širdys, taip pat stipriai sugniaužtos kaip budelio kumštis apie botago rankeną ... Sigridai pakilus nuo smėlio patalų, pastebėjau, kad per gimdymą po jos klubais su smėliu susimaišė rausvi akmenėliai ... Surinkęs kelias saujas, sudėjau juos į mūsų skrynią ir pasirodė, kad jie yra mineralo hematito giminaičiai ... Ligi pat tos dienos, kai skrynią iš mūsų pagrobė, Siga naudojo šiuos akmenis daugybės moterų sąrėmiams palengvinti, nes kaip žmogaus vaisius slypi ir auga paslaptingose motinos įsčiose, nepažinus ir galįs įgyti tiek nuostabios mergaitės, tiek apsigimusio nelaimėlio pavidalą, taip ir gamta užaugina savo skreite tiek neįsivaizduojamas pabaisas, tiek brangakmenius ... O jos gimdų laukiamieji yra plyšiai ir įtrūkimai Žemės kūne, olos, panašios į tą, kurioje užgimė mano mažoji Berglinda ... Aš atsilošiu lovoje ir ištiesiu rankas traškindamas sąnariais ... Peliukė vis dar tūno jaukiai susirangiusi prie ugniakuro ... Išties įstabu, kaip ji taikstosi su mano klejojimu ... Vikių košė dubenėlyje sustingusi, išgrandau jos likučius ir išdrabstau ant grindų ... Tokioje pasilinksminimų vietoje kaip ši pasakotojas turi mokėti savo klausytojams, o ne atvirkščiai ... Peliūkštė kremta maistą, vis pastatydama ausis nuo mano balso ...

KRIAUKLĖS. *Islandijoje randama keletas kriauklių rūšių. Išminčiai naudoja mūsų valgomas kriaukles, degina jas tol, kol įkaista iki švytėjimo, o paskui atvėsina jas jaučio šlapime. Tuomet duoda moliuską ligoniui, įmaišę į maistą arba gėrimą, be jo arba jos žinios. Jos saugo skaistuoles nuo ištvirkėlių, o gašlūnus nuo nepasotinamo sanguliavimo. Tie, kuriuos kamuoja jūros liga, slapčia nusigauna į pajūrį ir praryja tris žalius moliuskus iš kriauklių esant priešpilniui, o paskui per delčią, kiekvienąsyk užgerdami gurkšneliu jūros vandens. Suvalgę jų per daug žmonės taip apgirsta, kad nepastovi ant kojų. Šią būseną vadiname „kriauklių virpuliu", išsimiegojus jis praeina. Moliuskai su kriauklėmis iššliaužia iš gelmių įpusėjus Žuvies ženklui ir vėliau.*

Ertmės uolose dar vadinamos urvais ... Žemi urvai dažnai vadinami grotomis, iš lotyniško žodžio *grotto*, taip pat reiškiančio „nedidelį urvą", o dar *grotto* yra kamienas žodžio, kuris pietų šalyse vartojamas tam tikriems piešiniams apibūdinti, t. y. *grotesque* ... Mačiau daugybę tokių piešinių Olės Wormo bibliotekoje ... Jie būdavo antraštiniuose storų mokslingų tomų lapuose, paraštėse, skyrių pradžioje arba tarp jų ... Šiuolaikiniai spaudos meistrai mąsto kaip senieji islandiškų rankraščių raštininkai, kurie įausdavo vilkolakius ir chimeras į iliuminuotas didžiąsias raides ir ornamentuotas knygų paraštes ... Čia kentauras, ten senė paukščio kojomis ar trigalvis šuo ... Būdami bibliofilai, raštininkai kaip niekas kitas suprato, kad tokios mažytės įdomybės – išsiilgtos poilsio stotelės skaitytojų akims monotoniškai leidžiantis puslapių kopėčiomis

žodis po žodžio, iš kairės į dešinę, per visą eilutę ir žemyn į kitą ... Jos būdavo atokvėpis protui nuo skaitinio ... Stebint lavos srautą, garo debesis, sraunias sroves arba vėjyje banguojantį lauką, akis ir protas nesiilsės tol, kol tėkmėje įžiūrės pažįstamus vaizdinius ... Net jei šie vaizdiniai niekada nesustoja, niekada neįgyja aiškių kontūrų, niekada nėra išbaigti ar vienodi, protas gali suvokti juos akimirksniu ... Tuomet laikas paliauja tekėjęs it upė ir virsta seka akimirkų, kurios gali greitai bėgdamos lipti viena kitai ant kulnų, sykiu išlaikydamos savo unikalų pavidalą ... Groteskiški paveikslėliai yra kaip tie besimainantys vaizdiniai, kuriuos aš pats dažnai regėdavau dūmuose, kerpėse ar debesyse ... Tarsi menininkas būtų perkėlęs vaizdą nuo savo akies paviršiaus ant lapo nė nesusimąstydamas, ar jis įtikimas ir moksliškai pagrįstas ... Vaizdai, kuriuos piešėjas matė savo akimis ar sukurdavo savo vaizduotėje, akimirksniu tapdavo mūsų regimojo pasaulio dalimi ... Ak, tie piešiniai!.. Ak, tie tūkstančiai pamėklių ir susipynusių absurdybių, teikusių man atgaivą braunantis per storus *Museum Wormianum* foliantus ... Niekada nežinodavai, kur prasideda viena būtybė ir kur baigiasi kita ... Užpakalinės ožio kojos, geriau įsižiūrėjus, pasirodydavo besančios gėlės kotelio apačia, tačiau iš kotelio kalėsi ne žiedlapiai, o stručio plunksnos, kurių viršuje styrojo drugio sparnelių kekė ... Taip pat nebuvo aišku, ar ožio kūnas iš mėsos, ar iš mineralų, ar iš augalų vaisių ... Ir nors būdavai beveik tikras, kad apatinė kūno dalis marmurinė, nebuvo nė menkiausios abejonės, kad jo akmeninėmis venomis teka kraujas ... Ar kraujas raudonas ir karštas, ar žalias ir šaltas? Viskas auga iš kažin ko kito,

tarsi gamtą tolydžio apniktų pašalinės mintys, tarsi ji vis stabtelėtų, griebtųsi naujos minties arba pusiaukelėje persigalvotų: mėlynojo strazdo sparnas driekiasi nuo mažo berniuko smilkinio, tačiau, mums nespėjus akimis pasiekti galiuko, sparnas persimaino į ryškiai žalius kopūsto lapus putomis drimbančiais kraštais ... Katinas, užuot tupėjęs ant užpakalinių kojų, sėdi ant uodegos, išaugusios iš jo klubų ir besirangančios jam po krūtine nesuskaičiuojamais nareliais it omaro uodega, katino snukutis sudėliotas iš uogų kekės, o aplink jo kaklą – brangakmeniais nusagstyta apykaklė ... Nejučiomis kyla klausimas – jei naminis gyvūnėlis toks keistas, tai koks, po paraliais, turėtų būti jo šeimininkas? Musių sparnelių karūna pūpso ant galvos moteriai su devyniais tešmenimis, kadaruojančiais ant jos krūtinės ir pilvo, ji pati berankė, o jos kojos panašios į du susipynusius žvynuotus gyvatės kūnus ... Senovės Islandijos mokslavyriui Snorriui Sturlusonui šitie piešiniai būtų nepatikę ... Mat savo *Skaldų vadovėlyje* jis rašo:

„Kardą vadinti gyvate yra išplėstinė metafora ir ji teisinga, nes kardo makštis yra jos kelias, o perpetė ir apkaustai – jos oda. Tai atitinka gyvatės prigimtį, nes ji išsirangiusi iš odos sliuogia į vandenį. Metafora yra taip sumanyta, kad gyvatė leidžiasi ieškoti kraujo upės šliaužiama minčių taku, t. y. link žmogaus krūtinės. Manoma, kad tokia metafora yra gerai suvokta, jeigu priimtoji sąvoka išlaikoma visame posme. Bet jeigu kardas vadinamas gyvate, o paskui žuvimi ar rykšte arba pakeičiamas kokiu nors kitu žodžiu, žmonėms tai atrodo pabaisėtinai ir jie laiko eiles sugadintomis...“

O aš pasakysiu, kad tai niekai!.. Lai kardas virsta žalčiu, o žaltys lašiša, lašiša – beržo šakele, toji – kardu, o kardas – liežuviu ... Lai viskas susilieja tokiu greičiu, kad niekad nebūtų atskirta ... Sutemų šaukliai nustūmė pasaulį nuo pamatų ... Jis nuslydo nuo ašies ... Apvirto aukštyn kojomis ... Dabar dangumi vaikštoma kaip grindimis; kol paprasti žmoneliai guli prisiploję ant savo apverstų stogų sijų, kybo ant pirštų arba raudodami nukraičioja, laisvamanių ordos sukyla prieš savo Kūrėją, naudodami kerus, kad apvirstų ore aukštyn kojomis, šokdami savo šlykštų karo šokį ant Dievo būsto stogų ... O niaurumoje aidi bjaurybių keliamas triukšmas ... Dievo namai sumindžioti ir išspardyti trypiančių ir šokinėjančių praturtėjusių naujųjų magnatų ir niekučių ištroškusių jų žmonų ... Žviegianti it rujojanti paršavedė, kriuksintis it šernas, besiropščiantis jai ant nugaros, jie savo geležimi kaustytais batais ir mirtį nešančiais pentinais baladoja nakties mėlynumo, giedras, žvaigždėmis nusagstytas išorines Dangaus sienas, tarsi jos būtų plūkta pjuvenomis pabarstyta viešnamių asla arba pilkos pirklių galinių kambarių grindlentės ... Šokančiųjų juokas maišosi su išbadėjusių labiausiai nepasiturinčių jų brolių ir seserų šauksmais ... Taip, senojo Snorrio metaforos priklauso praeičiai, nes sveikas protas nepajėgus apibūdinti laisvamanių pasaulio ... Kol kolonija Grenlandijoje dar gyvavo, naudingos inuitų pagamintos prekės, kurių svarbiausia – apsauginiai iš ruonių odos ir poliarinių lokių kailių pasiūti drabužiai, buvo gabenamos į Islandiją; inuitų moterys, regis, puikiai valdė adatą ... Tačiau tarp tų prekių buvo daiktų, kurių jokiam krikščioniui liesti nederėtų, kaip antai

senovinių pagoniškų pabaisiukų skulptūrėlių, vadinamų tupilakais ... Senelis Haukonas turėjo vieną tokį bjaurų mažą kipšą, išskaptuotą iš medžio, išpuoštą mažais kauleliais ir žmogaus odos lopinėliu su vis dar ant jo stirksančiais plaukais ... Šį savo turtą jis laikė paslaptyje ir saugojo savo darbo kambaryje po grindimis ... Šio padaro kūnas buvo šuns – luptas nuo snukio ligi pat uodegos galiuko, o šonkauliai ir stuburo slanksteliai kyšojo it pjūklo dantys; bet vietoj šuns galvos – vaiko kaukolė, žiūrinti per petį, tarytum kipšui būtų nusuktas sprandas, o galva amžiams sustingusi pakaušiu į priekį ... Jo pilvas buvo pinčiuko galva su didžiuliais iššieptais dantimis ir akimis ant pagaliukų, tarp užpakalinių kojų vietoj pimpaliuko stirksojo kuolingos snapas, o po uodega galima buvo įžiūrėti ruonio galvą, besispraudžiančią iš šiknaskylės ... Buvo pasakojama, kad šis keistas daiktas buvo išskaptuotas kerėjimui ... Kalbėta, kad burtininkas, pasitelkęs magiškas galias, į krantą išmestame medgalyje įžiūrėjo demoną ir drožte išlaisvino jį iš pančių ... Vietoj atlygio jam buvo leista siųsti jį oru puldinėti priešų ... Ak, nereikia nė klausti, kas nutiktų sutikus tokį tipelį ... Iš tiesų, manau, būtų galima apsisaugoti sugrąžinus jį į rąstigalį ... Kalbama, kad tas, kuris iš pradžių jį prikėlė, turėtų rodyti į tupilaką pirštu piktai sakydamas: „Aš tave išlaisvinau iš medžio...“ Po šito demonas praras savo galias, nes jis, žinoma, pažįsta savo paties apgailėtiną pavidalą, ir burtininkas tą kartą bus saugus, tačiau Paskutinio Teismo dieną jam taip nepasiseks ... Aišku, ne visos piktosios dvasios yra tokios pamėkliškos, ne visos taip lengvai atpažįstamos ...

LIŪNĖS. *Auga ant uolų prie jūros ir kai kurių vadinamos Marijos jūržolėmis, arba mūšos dumbliais. Jos dažnai kepamos ant karštų akmenų ir iš jų išeina į sūrį panašūs paplotėliai. Įmaišius į pieną, liūnės padeda gerai išsimiegoti. Jas galima džiovinti kaip raudondumblius.*

Jeigu mano dukteriai Berglindai būtų buvę duota gyventi, būčiau paprašęs jos man surasti vieną tokį ... Jeigu Sigrida ir aš būtume buvę tokie laimingi savo namuose, kaip nusipelnėme, būčiau paprašęs mergaitės ateiti į mano dirbtuvėlę ... Ten būčiau liepęs jai paieškoti malkų krūvoje drožinėti tinkamos pliauskos ... Ji būtų manęs paklususi:

– Kaip ji turėtų atrodyti, tėti?

O aš būčiau atsakęs:

– Kuo mazguotesnė šaka, kuo labiau persisukusi ir kreiva, kuo daugiau žmonių ją vadina išraita, kuo sunkiau jai surasti vietą tarp tiesių pagalių, kuo daugiau žmonių sutaria, kad ją reikėtų mesti į ugnį, kuo labiau ji bevertė, kuo labiau netinkama niekam kitam, kaip tik duoti valią vaizduotei, tuo labiau jos trokštu, tuo labiau geidauju pakilnoti ją rankoje, tuo labiau geidžiu, kad jos šakos ir venos rodytų kelią mano drožinėjimo peiliui ... Taip, atnešk man tokią pliauską...

Ir mums, tėvui ir dukrai, kiekvienam drožinėjant po kreivą medgalį, būčiau kalbėjęs jai taip:

– Jeigu skaisti mergelė ant tako raistyne sutinka nuklydusį arklį, ji mato tik arklį. Jis stovi ten, aukštikalnėje, vientisas ir

nepadalytas. Jos jaunos akys jau perbėgo gyvuliu nuo galvos iki kojų, o protas perskaičiavo kūno dalis ir įsitikino, kad viskas savo vietoje: kojos, galva, kūnas, kanopos, uodega, karčiai ir snukis. „Štai ten arklys“, – sako sau skaistuolės protas tokiu žaibišku greičiu, kad mergina to net neišgirsta. Ji daugiau apie jį negalvoja ir kaip niekur nieko tęsia kelionę. Tačiau dažnai viskas kabo ant plauko, nes mergelė privalo suimti domėn ne tik arklio kojas, galvą, kūną, kanopas, uodegą, karčius ir snukį. Negana, kad kiekviena kūno dalis savo vietoje, ji turi atkreipti dėmesį, į kurią pusę jos atsuktos. Nes jeigu arklio kanopos žiūri į priešingą pusę – tai vandenis ar raistinis, ketinantis mergelę pagrobti, užsisodinti sau ant nugaros ir nušuoliuoti nešinas ja į savo buveinę šalto viržynės ežeriūkščio gelmėse ... Prisimink, ką sakiau, Berglinda, jei sutiksi atokiai besiganantį arklį, pažvelk jam į kanopas. Jei arklys stovi ligi kelių žolėje slėpdamas savo kojas, eik šalin tvirtais žingsniais. Jei už arklio blizguliuoja ežerėlis, bėk tekina. O jei vandeniui pavyktų užsisodinti tave ant nugaros ir jis jau būtų beboginąs tave žemyn į savo šlapią guolį, sušuk jo slaptą vardą: „Negeida!“ Nes kaip ir kiti tamsos įrankiai, jis netrokšta girdėti savo vardo, kitaip nei gerosios dvasios, kurios suklesti ir įgyja galių, jei garsiai ištari jų vardus ir giedi joms pagyrimus. Arba gali sušukti „Ne, šito aš negeidauju“, ir jis tave numes. Prisimink mano žodžius, Bega...

Štai kaip būčiau jai bylojęs, duodamas tėvišką patarimą ... Mat vandenis panašus į žmogų tuo, kad sunku atskirti piktadarį nuo gerojo ... Tačiau žmogus visgi turi vieną privalumą ... Jei ant tako aukštikalnėje sutinki žmogų, nėra jokio skirtumo, ar jis stovi

aukštoje žolėje, ar ant sniego plutos ... Hmm, įdomu, kuri Ario iš Skardžių įlankos kūno dalis žiūri atgal? Mintys išginė mane iš pirkelės ... Basčiausi po kupstynę it lunatikas ir atsipeikėjau tik čia, ant paties krašto akmenuoto kriaušio, suformavusio šiaurinį salos uostą ... Beee ... Dar vienas žingsnis ir būčiau nukritęs nuo uolos, įkritęs į vandenyną, nugrimzdęs it akmuo ir prigėręs, bet juodoji avis garsiu mekenimu išblaškė mano svajas ... Dabar mes kvit ... Beee ... Pažvelgęs į dangų išvydau vakaro debesyse groteskiškas figūras, išplečiančias ir peržengiančias proto ir suvokimo ribas ... Jos tarsi pūslėtieji guveiniai, paskleisti ant uolų išdžiūti ... Ir kaip akis klajoja nuo vienos būtybės prie kitos, ieškodama jas skiriančių ribų, taip guveinis augina vieną atšaką iš kitos ir klaidžioja nesuskaičiuojamais sujungimais ... Nėra nei pradžios, nei galo, išskyrus visą nedalomą vaizdinį su visais jo elementais ... Niekada negali būti tikras, kuriam vienetui kuri galūnė ar kūnas priklauso, nes šakelės ir ataugos yra vienodai svarbios ... Mane aplankė mintis, kad būtent patys sujungimai, vietos, kuriose nareliai susitinka, yra amžinos ir absoliučios šiame pasaulyje, nes jos egzistuoja ir tuo pat metu neegzistuoja, nebent tik kaip tarpai, jungiantys visiškai nesusijusius reiškinius ... O tarpai tarp kūno dalių, kurias jungia sąnariai, gali būti neįtikėtinai maži, tokie mažulyčiai kaip tarpeliai tarp miniatiūrinių mėlynosios lavonmusės pėdyčių ir kojyčių ... Arba jie gali būti milžiniški, tokio neišmatuojamo dydžio, kad akis nesugeba jų aprėpti, žmogus neįstengia pamatyti polių, net stovėdamas tarp jų, arba žino apie vieną dalį, nė nenutuokdamas apie kitą ... Tikiu, kad šiose nematomose menėse ir gyvena Apvaizda ...

Tai buvo įrodyta senų senovėje, kai romėnų generolas Placidas išjojo medžioti elnio Tivolio miške ... Kai medžioklis įtempė lanką, ketindamas nušauti laimikį, kuris iš pirmo žvilgsnio atrodė besąs, jo paties žodžiais tariant, „greitakojis elnias" – o aušra perfrazavo, pavadindama jį „elniu tauriuoju, rasa apšlakstytu, stotu pranokstančiu visa žvėriją"*, – jis išvydo pašlovintojo Kristaus apreiškimą ... Tačiau dievybė neištaigauja liepsnojančių auksinių ragų labirinte ir nepuikuoja ant švytinčių jų galiukų – ji egzistuoja vaiskiame ryto ore tarp susiraizgiusių žvėries karūnos atšakų ... Generolui Placidui pasirodė, kad regi berniuką Jėzų, stovintį ant jauno elnio kaktos, įsirėmusį vienu kojos pirštu ir išskėstomis rankomis kviečiantį jį, pagonį, į Savo Tėvo karalystę ... Jo krūtinė suliepsnojo meile ... Auka nugalėjo medžioklį ... Placidas pasivadino Eustachijumi ir stojo meilės tarnybon ... Ir buvo paniekintas, apiplėštas ligi paskutinio siūlo, kankinamas, priverstas bėgti ... Jo sūnus sudraskė ir prarijo vilkai ir liūtai, jo žmoną išniekino piratai, tačiau jis vis tiek giedojo gerumą šlovinančias giesmes ... Jis atgavo savo turtus, susilaukė dar vaikų, bet atsisakė dalyvauti imperatoriaus Adriano ugnies atnašavimuose, buvo įkalintas ir su žmona bei mažais vaikais paguldytas ant grotų ir iškeptas gyvas savo persekiotojo krosnyje, ligi pelenų sudegintas stabo, didžiulio bronzinio jaučio, viduriuose ... Kankinys tapo šventuoju Eustachijumi, kurio galima šauktis siaubingais laikais, kai šeimai gresia pavojus ... Elnio ragai,

* „Elniu tauriuoju, rasa apšlakstytu..." – eilutė iš Antrosios giesmės apie Helgį, Hundingo žudiką (*Vyresnioji Eda*).

koralas, išskėsti pirštai, beržo šakelės, sumegzti žvejybos tinklai, kristalai, upių žiotys, gebenė, plunksniniai kamuoliniai debesys, dar vadinami Marijos kojų pirštukais, moterų kasos, – būdami skirtingi ir sudaryti iš priešingų elementų, visi šie reiškiniai visgi susiję su neregimomis jungtimis, o atvirkštiniai jų pavidalai, net nutolę viens nuo kito, liečiasi ... Ir jei aš, tiesdamas į dangų rankas, mėgdžiosiu jų pavidalą – suglausdamas pirštus ir vėl išskėsdamas, mojuodamas rankomis – tuomet aš, Jounas Paulmasonas Mokytasis, nebebūsiu vienas ... Aš esu brolis viso ko, kas šakojasi, kas rangosi, kas susipina ir kas banguoja ... po dieną iškritusio lietaus pasaulio tinklas pasidaro regimas ... tą akimirką, kai stoja naktis, vilgšnos karoliukai žiba ant jo sidabro gijų ... gamta vientisa, kol jos dermė nepažeista ... tivyt ... tai aiškiai matyti šokant čia, ant uosto kriaušio krašto ... tivyt ... bet viskas susipainioja mėginant suklasifikuoti pasitelkus protą ... gijos atgaivina akis ir protą ... tik jas sunku suvokti ... tivyt ... sveikas sugrįžęs iš vandenyno, broleli jūrini bėgike ... tivyt ... Patmo saloje pats potvynis ... gijos driekiasi per mane ... tivyt ... aš jomis groju ... ak, kaip man dabar trūksta mano iliustruotų knygų ... tivyt ... geizerių paukščių ...

UODEGA, ARBA LIKUČIAI

TAIGI ŠIĄ LAIMINGĄ VALANDĄ paliekame Jouną Paulmasoną Mokytąjį, gležną senolį, šokti su visata. Mes nesistebėsime kartu su juo, kai 1639 metų vasarą jo tremtis Aukso Lokio saloje bus atšaukta be jokio įspėjimo. Nelydėsime jo į Hjalčio vietovę, kur kunigas Paulmis Gvudmundas suteiks jam stogą virš galvos visiems penkiolikai jam likusių gyvenimo metų. Nesėdėsime su juo palinkę prie raštų, kai jis galiausiai bus laisvas atkimšti savo proto statinę ir išleisti visą per ilgą amžių sukauptą žinojimą, kurį jis dabar pradeda guldyti ant popieriaus savo globėjui vyskupui Brynjólfurui Sveinssonui: biografinę poemą *Fjolmodas**, gamtos mokslų traktatus, mažąją augalų knygelę, *Edos* komentarą, legendas, tremtinių baladę, banginių genealogiją ir atvaizdus ir daugybę kitų tekstų, padėjusių atsirasti šiai knygai. Mūsų nebus, kai septyniasdešimtmetis Jounas slapta pradės kūdikį su samdine, berniuką, pavadintą tėvo garbei, paveldėsiantį ir pusę jo pravardės bei tapsiantį Jounu Mažmokytuoju. Mes nedalyvausime, bet nusiųsime užuojautą, kai 1658-aisiais jis mirs ir jo noru bus palaidotas skersas priešais bažnyčios duris.

Taigi sakome:

– Sudie, broli Jounai, ir dėkojame, kad mus linksminai. Dabar jau gana, nes mums pakanka ir nuosavų sutemų šauklių ...

* Žr. išnašą p. 31.

* * *

Jounas Gvudmundsonas Mokytasis atsipeikėja aklinoje tamsoje. Jo drabužiai kiaurai permirkę, tačiau jam karšta ligi kaulų smegenų. Jis guli ant nugaros gana seklioje karštoje versmėje. Jo rankos prigludusios prie šonų, kojos ištiestos, o pats jis sustingęs it medinukas. Jo pakaušis ilsisi ant švelnaus versmės krašto. Tirštas, klampus vanduo siekia jo smilkinius, ausys apsemtos. Dėl to visi garsai atrodo žemi ir tolimi. Jounas, pasirėmęs rankomis, pusiau iškyla, vis dar sustingęs, laukdamas šiurpuliuko nuo šalčio. Šioje tamsioje vietoje labai karšta, oras dar karštesnis už vandenį, tarsi būtų užviręs didžiulis katilas. Šiurpulio kaip nėra, taip nėra. Jounas išlipa iš karštos versmės, atsistoja, praranda pusiausvyrą ant slidaus dugno ir parkrinta – visa ši vieta švelniai juda it laivas pučiant švelniam brizui. Jis pritupia ir krato galvą, kad vanduo išbėgtų iš ausų, bet jos dabar prisipildo dunksėjimo, sunkaus ir ritmingo, – garsios tolimos kylančio ir krentančio vandens mūšos ir griausmingo siurbimo.

Kol Jounas Mokytasis miegojo arba buvo nualpęs, jam prisisapnavo, kad jį aplankė žmogus pilkai rudu milo paltu ir pilkšvai raiba tokio paties audinio kepure. Po kepurės snapeliu it karoliai spindėjo rudos plunksnomis apkaišytos akys. Žmogus pasilenkė prie Jouno, priglaudė storą, galingą snapą jam prie ausies ir žemu balsu pračiulbo:

– Kai nubusi, būsi pamiršęs savo vardą ir nuo šiol tave vadins Jounu Paulmasonu.

Jounui šis sapnas pasirodė keistas, nes toks ir yra jo vardas – Jounas Paulmasonas, dažnai šaukiamas Mokytuoju, tačiau kartais dar vadinamas tapytoju, o dar rečiau kaulo drožėju.

Jounas Mokytasis pamėgina atsistoti darkart ir šįsyk sėkmingai. Jis žengia per bangas, atsargiai kiūtindamas slidžiu dugnu. Tai, be abejo, turėtų būti ola, plati ir aukštais skliautais čia, kur stovi Jounas, o į gilumą siaurėjanti, tačiau ji be paliovos juda. Kaip, po paraliais, jis čia atsidūrė? Paskutinis dalykas, kurį Jounas prisimena, yra tai, kad jis stovėjo ant garbanotos lavos, kuri suformavo šiaurinį Aukso Lokio salos uostą, liežuvio galiuko. Potvynis pasiekė aukščiausią tašką ir jis traukėsi nuo bangos, laižančios jo batų galus. Tuomet bangos uoste ėmė dužti į povandeninę uolą ten, kur anksčiau jokios uolos nebuvo. Jounas lūkuriavo tiesdamas kaklą išvysti, kas iškils iš vandens. Padaras buvo juodas, virš jo putojo vandenynas ir judėjo jis žaibiškai. Nespėjusį nė sušukti iš baimės Jouną prarijo didžuvė.

Ši rūšis jam pažįstama – Jounas Mokytasis žino, kad jį prarijo paprastasis tikrasis banginis, žiaurus siaubūnas, užaugantis ligi aštuoniasdešimties arba devyniasdešimties uolekčių ilgio ir tiek pat storio. Paprastai jis maitinasi tamsa ir lietumi, o kai kurie pasakoja, kad jis minta šiaurės pašvaiste. Turėdamas tai galvoje Jounas sukaupia visą drąsą. Sprendžiant iš jo paties barzdos ilgio ir alkio keliamo mėšlungio, jis apskaičiuoja, kad pragulėjo be sąmonės žuvies pilve tris naktis ir dvi dienas, ir ji aiškiai ketina išspjauti jį į sausumą. Jounas keturiomis iššliaužia iš banginio pilvo per stemplę viršun į galvą ir įsitaiso ant gyvūno liežuvio.

Visą dieną plaukęs banginis sustoja. Jis pražioja nasrus. Žuvies vidurius užplūsta šviesa. Jounui reikia laiko priprasti prie šviesos, tačiau greit jis išvysta, kad padaras įrėmė savo smakrą į žole apaugusį krantą, tarsi apatinis jo žandikaulis būtų pakeliamasis tiltas. Kitame tilto gale jis įžiūrėjo dvi žmonių figūras, vieną prašmatniai pasidabinusią, o kitą vilkinčią juodai. Tai šviesusis, amžinasis Jouno Mokytojo globėjas, iškilusis vyskupas Brynjólfuras Sveinssonas su visomis regalijomis, mitra ant galvos ir auksine vyskupo lazda rankoje bei mylimas sūnus, kunigas Paulmis Gvudmundas Jounasonas, Hjalčio dvasininkas. Jounas pasileidžia bėgti, skuosdamas iš banginio galvos slidžiu liežuviu, kiek tik neša jo nusilpusios kojos. Tada puola paslikas ant žemės liedamas dėkingumo ašaras ir bučiuodamas vyskupo kojas. Kunigas Paulmis Gvudmundas suklumpa prie tėvo ir pakelia jį nuo žemės. Jie puola viens kitam į glėbį garsiai raudodami.

Skaulholto vyskupas palaimingai šypsosi regėdamas tėvą ir sūnų. Pakėlęs pirštinėtą ranką, jis peržegnoja didįjį banginį. Didžuvė užveria nasrus, mosteli uodega ir dingsta gelmėje.

Rašydamas knygą *Iš didžuvės nasrų* rėmiausi išleistais ir neišleistais Jóno Guðmundssono Mokytojo (*lærði*) raštais. Su visa šia medžiaga elgiausi neatsakingai ir lengvabūdiškai – tai ir skiria rašytojo darbą nuo moksliininko. Jei ne Einaro G. Péturssono įžanga į Jóno Guðmundssono *Edas*, nebūčiau susipažinęs su Jóno gyvenimu bei darbais, ir saga apie Jouną Paulmasoną būtų buvusi neįmanoma.

Islandų rašytojo Sjóno (tikr. Sigurjón B. Sigurðsson, g. 1962; isl. *sjón* – „vaizdas“) kūryba nepaprastai daugialypė. Literato kelią jis pradėjo kaip poetas, yra išleidęs poezijos rinkinių, parašęs novelių, pjesių, operų libretų, dainų tekstų, knygų vaikams ir paaugliams, tačiau pasaulyje geriausiai žinomas dėl savo romanų. Dalyvauja parodose bei įvairiuose muzikiniuose projektuose, o jaunystėje jo kartu su kitais menininkais įkurta siurrealizmo grupė „Medúsa“ tapo vienu svarbiausių kultūrinių reiškinių Islandijoje, jos veikla taip įkaitino kultūrinį šalies gyvenimą, kad atgarsiai jaučiami ligi šiol. Apie Sjóną sklando daugybė istorijų. Pasakojama, esą jis skaitydavęs savo eilėraščius Merlino kostiumu, su aukšta skrybėle ir burtų lazdele, o kartą per pusvalandį sukūręs siurrealistinės poezijos rinkinį. Nežinia, ar šios istorijos tikros, tačiau danų literatūros kritikas Bue Peiteris Peitersenas pažymi Sjóno „siurrealistinį išsilavinimą“. Siurrealistinė magija nesvetima ne tik Sjóno poezijai, bet visai jo kūrybai, taip pat ir romanams (lietuvių kalba iki šiol buvo išleisti romanai *Tavo akys matė mane,* 2005, ir *Baldras, Šešėlio sūnus,* 2009).

Daugiasluoksnio, humoro ir neįtikėtinų aliuzijų sklidino romano *Iš didžuvės nasrų* (*Rökkurbýsnir,* 2008) tekstas konstruojamas šiuo metu pasaulyje populiaraus pseudoistorinio naratyvo maniera – šis žanras atveria unikalias galimybes apmąstyti visatos sanklodą; stebuklų ekologiją ir nematomus ryšius tarp įvairių gyvybės formų ir daiktų pasaulio; blogio prigimtį ir mokslininko, menininko vaidmenį.

Islandijoje išliko daugybė viduramžių rankraščių ir į kultūros apyvartą jie buvo įtraukti labai anksti – išsamiai ištirti ir aprašyti dar poetiniuose to meto traktatuose. Tad nenuostabu, kad literatūrinė tradicija čia nepaprastai turtinga ne tik siužetų, bet ir meninių bei poetinių raiškos priemonių. Išmoningai jas transformuodamas Sjónas tarsi tęsia unikalią sagos tradiciją. Romano *Iš didžuvės nasrų* metmenys kūrybingai iškaišyti herojaus Jouno prototipo – istoriko, gamtininko, rašytojo Jóno

Guðmundssono Mokytojo (1574–1658) – pasakojimų gijomis, tomis gijomis atausti įvairiausi kompoziciniai vienetai: prisiminimai, pokalbiai, poetiniai intarpai, gyvų būtybių, mineralų ir meno objektų aprašymai.

Islandų literatūros kritikė Úlfhildur Dagsdóttir romano kompoziciją taikliai prilygina labirintui. Juo klajodamas skaitytojas pasineria į XVII amžiaus atmosferą, persikelia į savitą, užburiantį pasaulį, nestokojantį švelnumo, ironijos, grotesko elementų ir tragizmo. Siautėjantis vaiduoklis (sutramdomas tik eiliuotais posmais) čia toks pat tikras kaip ir paukštis – jūrinis bėgikas, o mokslinio eksperimento ir smalsumo įsikūnijimu tampa mokslininkas, sumanęs pririšti tariamą vienaragio, o išties narvalo ragą ožiui, kad įsitikintų, ar šis gali jį panešti. Pasakojimas apie tai, kaip Jounas ieško nuo visokiausių negalių gelbstinčio stebuklingo bezoaro akmens varnų galvose, – o varnai senovės skandinavų mituose yra protą ir atmintį simbolizuojantys poetų ir pakaruoklių dievo Odino palydovai; elfų karalienės eilės, *Poetinės Edos* ir religinių traktatų citatos – visa tai atskleidžia seniai pamirštą, tik Sjóno vaizduotės atgaivintą pasaulėjautą.

Tekste gausu viduramžių ir XVII amžiaus žodžių bei realijų; pramanytų būtybių, išmirusių rūšių apibūdinimų; mitologinių nuorodų ir beveik neišverčiamų poezijos nuotrupų. Eiliuotų intarpų skambesys grįstas aliteracijomis, juose vartojami keningai, t. y. poetinės perifrazės, kurias Snorris Sturlusonas 1222–1225 metais aprašė poetams skirtame vadovėlyje *Jaunesnioji Eda* (keningų pavyzdžiai poetinėje kalboje būtų „lavos banginis“, reiškiantis „milžiną“, arba „vilkų vynas“, reiškiantis kraują).

Romano tekstas nepaprastai vizualus. Islandijos gamtovaizdžiai, vandenų arklys ir kiti pramanai, žemėlapiai bei Grenlandijoje išdrožtas tupilakas aprašomi taip meistriškai, kad, regis, kaip gyvi stojasi skaitytojui prieš akis.

Tai knyga apie poeto ir mokslininko pašaukimą, apie pažinimo siekį bet kokia kaina, apie likimo tragizmą ir ironiją. Tai ligi raudonumo įkaitintos vaizduotės žaismas, ir šiuo atžvilgiu romanas – tikra didžuvė.

Sjón
Sj-166 Iš didžuvės nasrų: [romanas] / Sjón; vertė Rasa Baranauskienė. – Vilnius: Apostrofa, 2017. – 208 p.
Kn. taip pat: Vertėjos žodis / Rasa Baranauskienė, p. 206–207.

ISBN 978-609-8205-00-8

Sjónas (tikr. Sigurjónas Sigurðssonas, g. 1962) – islandų prozininkas ir poetas, jo kūryba įvertinta tiek Islandijoje, tiek užsienyje, knygos išverstos į daugiau nei 30 kalbų. Itin savito stiliaus rašytojo kūriniai apibūdinami kaip derinantys komizmą ir tragizmą, eleganciją, siurrealizmą, mitus ir istoriją. *Iš didžuvės nasrų* – trečias Sjóno romanas lietuvių kalba (*Tavo akys matė mane*, 2005; *Baldras, Šešėlio sūnus*, 2009).

Daugiasluoksnio, humoro ir neįtikėtinų aliuzijų sklidino romano tekstas konstruojamas šiuo metu pasaulyje populiaraus pseudoistorinio naratyvo maniera. Veiksmas vyksta XVII a. Islandijoje. Pagrindinis herojus Jounas Paulmasonas – poetas, mokslininkas ir savamokslis gydytojas. Jo gyvenimas ir apmąstymai apie gamtą ir žmogų išskleidžia mums prieš akis visą XVII amžių.

UDK 821.113.3-31

Sjón
Iš didžuvės nasrų

Romanas

Serijos dailininkė Sigutė Chlebinskaitė
Redaktorės Audra Kairienė ir Giedrė Kadžiulytė
Maketuotojas Rokas Gelažius

Išleido „Apostrofa“, p. d. 1026, LT-01004 Vilnius
el. p.: apostrofosleidykla@gmail.com
Spausdino „Standartų spaustuvė“,
Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius
el. p.: info@standart.lt

9 786098 205008

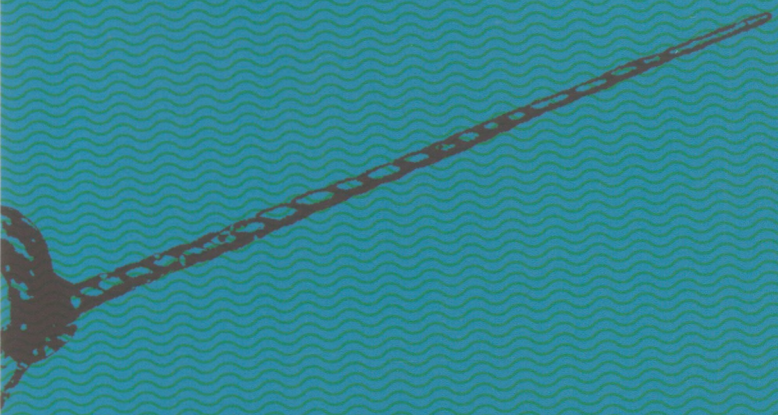

...Jis atskleidė paslaptį, kad į aksomą susuktas objektas toli gražu nėra tas, kuo laikomas. Tai yra žiauraus banginio narvalo ragas – banginio, dar žinomo „lavonų banginio“ pavadinimu dėl savo pomėgio gardžiuotis nuskendusiais jūreiviais, ir savo sąsiuvinyje Wormas deramai įregistravo šį objektą kaip „narvalo ragas“. Islandai pirmąsyk susidūrė su šiais siaubingais padarais, įkūrę Grenlandijoje koloniją apie 1000 *Anno Domini* ir greit ėmė eksportuoti ragus, pagal naujausią madą pavadinę juos „vienaragio“...

Thomas A nuotr.

Sjón

isl. *sjón* – „vaizdas“

Islandų rašytojas. Jo knygos išverstos į daugiau nei 30 kalbų. Didžiausias apdovanojimas – Šiaurės Tarybos literatūros premija, įtvirtinusi autorių tarp geriausių Šiaurės šalių rašytojų, o įdomiausias – „Oskaro“ nominacija už dainų žodžius Larso von Triero filmui *Šokėja tamsoje*. Sjóno stilius – tai itin savitas komizmo ir tragizmo, elegancijos, siurrealizmo, mitų ir istorijos lydinys.

Iš didžuvės nasrų – trečias Sjóno romanas lietuvių kalba. Daugiasluoksnio, humoro ir neįtikėtinų aliuzijų sklidino romano tekstas konstruojamas šiuo metu pasaulyje populiaraus pseudoistorinio naratyvo maniera. Veiksmas vyksta XVII a. Islandijoje. Pagrindinis herojus Jounas Paulmasonas – poetas, mokslininkas ir savamokslis gydytojas.

Kiti Sjóno romanai lietuvių kalba:
Tavo akys matė mane (vertė Jurgita M. Abraitytė, 2005)
Baldras, Šešėlio sūnus (vertė Rasa Baranauskienė, 2009)

Iliustracija iš knygos
A True and Wonderful Relation of a Whale (1645)